

P. LUTJEN

SÕJAASJANDUSE + AJAKIRI

⇒ SÕDUR ⇐

Nr. 45/46

14. november 1931

A. VIHVELIN.

Tartu vallutamine. — Soomusronglased Tähtvere veski juures.

Aktsia-Ühisus

EESTI KIVI-ÕLI

Raudteejaam: KIVIÕLI.
Postiagentuur: KIVIÕLI.
Telegrammide aadress: Steinõli-Lüganuse.
Telefon: Lüganuse 19.

Kinni-
tatud

kauba-
märk.

Põlevkivi kaevandus. Õlivabrik ja õlide rafineerimine.

Tööstuse eriala:

I. Kütte-õli, jõu-õli, immutus-õli ja sellesarnased saadused

II. Kodumaal bensiinid **pariis as headuses:**

„ESTOLIN“ (kinnitatud kaubamärk) —
lennukite, sõidu- ja veoautode jaoks
vastavates headustes.

„ESTOL“ (kinnitatud kaubamärk) —
piirituse denatureerimiseks.

Kotell-

restoran

Rataskaevu tän. 3.

Telefon 433-45.

Kõige parem Tallinnas.

Suurepärase rootsi eine

kella 11—2 p. à 75 senti.

Mitmekesisem lõunakaart

Rapell valitud paladest viulikonstniku
h-ra LEHR'i juhatusel.

Röök h-ra BOSCHOVSKI ja KOR-
NELL'i juhatusel.

Saal mugavasti uuendatud.

Teadaanne.

Olen avanud oma saapavabriku
saaduste müügiks Euroopa suur-
linnade eeskujul sisseseatud

jalanõude äri

Tallinn, Viru tän. 10. Kõnetr. 443-11.

Soovitan viimaste PARIISI, VIINI
ja BERLIINI moodide järele
valmistatud elegantseid

daamide ja härrade jalanõusid

TALLAMÄRGIGA

Kauba headuse eest täielik vastutus.

Müük ka orderite peale.

Suurima lugupidamisega

O. Valdson.

Kohvik ja kondiitriäri

H. Feischner

Tallinn,

Harju t. 45. * Tel. 445-00.

Alati saadaval suures valikus

torte,
kooke,
küpsist,
kollast saia ja
mitmesuguseid Viini saiu,
shokolaadikompekke,
mee- ja siirupikooke.
Jäätis.

Võetakse vastu tellimisi kõiksugu
magusate roogade peale igal ajal.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

№ 45/46

Laupäeval, 14. novembril 1931.

XIII aastakäik.

*Poola Vabariigi möödunud 13. aastapäeva puhul
11. novembril 1931.*

Dr. Ignacy Moscicki
Poola Vabariigi president.

Poola Vabariigi viimased viis aastat 1926—1931.

**Poola riigi möödunud 13. aastapäeva puhul
11. novembril 1931.**

Pärast võidurikast sõda venelaste vastu 1920. a. poola rahvas asus riigi ülesehitamisele. Kui arvestada seda, et riigid, kes valitsesid praeguse Poola territooriumi osi, kavakindlalt tõrjusid poolakad eemale juhtivatest ametitest maal, keelasid rahva kultuur-kasvatulise töö organiseerimise, rõhusid kooli keelt, püüdes seega poola seltskonda denatsionaliseerida, — siis mõistame raskusi, mis tulid võita riigi siseimises loomingu Poola iseseisvuse esimestel aastatel. Alguses tuli kutsuda riigi ülesehitamisele kõiki, kes suutis milleski olla kasulik riigile, kes osutus milleski olevat eriteadlane, arvestamata isiku vaateid ja suhtumist riigile, mille teenistusse ta rakendati.

Sellest oligi tingitud, et Poola uuestisünni esimestel aastatel sageli vastutavatel kohtadel seisid inimesed, kelle vaated olid vastuolus riigi huvidega, või kes kasutasid oma seisundit selleks, et teenida kitsa ringkonna, kihi, huviseid. See olukord kajastus ka Poola parlamendis.

Alates 1926. a. maist riigi sisemine organiseerimistöö, riiklik sisemine loomingu võttis uue suuna. Ja seda tänu *marssal J. Piłsudskile*, kes alates maist 1926 uuesti hakkas võtma osa riigi valitsemisest, millest oli loobunud pärast esimese presidendi valimisi, asunud elama Sulejuvkisse.

Pärast 1926. a. mai riigipööret valituse koosseisu kutsuti tuntud poola vabadusevõitlejaid. Uute valituse liikmete iseloomud, nende kalduvused, nende isamaa-armastus olid tähtsaks tegureiks rahva poolehoiu ja usalduse võitmisel ka siis, kui uus juht ei olnud sajabrotsentne eriteadlane, teati, et uute juhtide pingutused on suunatud ainult riigi kasuks. Uued riigijuhid, enamikus endised sõjaväelased, kellest mõned valanud oma verd Poola iseseisvuse saavutamiseks, asusid vastutavatele ametikohtadele Poola vabastaja *marssal Piłsudskiga* eesotsas. Möödunud viis aastat uut režiimi on kandnud head vilja: riigi elu on tervenendunud, võib kõikjal näha arengut ja edu.

Riigi siseelus võeti ette riigi-aparaadi põhjalik reorganiseerimine. Roogiti välja bürokraatsed võtted valitsemises, mis endis-

test (enne 1918. a.) aegadest kaasa toodud: riigi aparati ja selle funktsioone lihtsustati tunduvalt, arvestades edeneva elu nõudeid.

Välispoliitikas Poola on möödunud viie aasta jooksul kõikjal allakriipsutanud oma rahuarmastust. Poola välispoliitika valitsevaks suunaks on olnud kindlustada üldine rahu. Kõik valitsused, mis on olnud riigi tüüriil pärast 1926. a. mai riigipööret, on kavakindlalt ja sirgjoonselt teeninud rahu-aadet, ja, arvestades Poola riigi autoriteedi tõusu, on suutnud saavutada rahvaste lugupidamise oma rahupüüetele. Poola oli Genfis, kes esimesena pani ette loobuda sõjast. Hiljem sündis leping, mida tuntakse *Kellogi paktina*, ja mis ei tunnusta sõda rahvusliku poliitika vahendina. Riikidevaheliste sõbralikkude suhete konsolideerimiseks ja üksikute riikide vahel tekkinud tülide lahendamiseks pooltele vastuvõetaval viisil Poola on kindlustanud rahu konventsioonide vahesobituse ja vahekohtu teel. Selles mõttes on loodud lepingud Lõunaslaavi, Ungari, Bulgari ja Rumeeniaga. Poola ühines Moskva 1929. a. veebruari protokolliga, et Kellogi pakt pääseks maksvusele enne paktis eneses ettenähtud tähtaega ja et seega ühtlasi alla kriipsutada oma rahuarmastust Nõukogude Vene suhtes. Poolal läks korda laiendada Rumeenia, Eesti ja Läti suhtes N.-Vene algatust, mille tõttu läbirääkimised, milliseid alul peeti Poola ja N.-Vene vahel, võitsid hulga laiemat tähtsust. Vaatamata Saksamaa avalikule vaenulikkusele Poolale, viimase välispoliitika on Saksamaa suhtes olnud rahulik ja kindel.

Rahvahariduse tõstmine on Poolas viimastel aastatel olnud kardinaalseid siseelu küsimusi. Selle aja kestusel on pandud alus *seitsmeaastasele* sunduslikule algkoolile. 1929./1930. aastal oli Poolas 29.119 alg- ja 2.617 keskkooli. Vähemusrahvastel on omad koolid, mis töötavad Hariduseministeeriumi juhtimisel. Koolide arv näitab ka siin kasvu.

Raudteed on rahvusliku vara suurimaid osi. Poola raudteed on hinnatud 7 miljardile zlotile. Raudteid arendatakse kavakindlalt. Poola raudteed oma korrasolu ja organisatsiooni täielikkuse poolest loetakse

esikohal seisvaist. Uusi teid on ehitatud: Ülem-Sileesia — Gdynia (kivisöe veoks), pikkus 453 km; Kutno — Strshalkov, pikkus 453 km; Kutno ja teisi, kokku 650 km. Raudteeliin Plotsk — Cierpts on ehitamisel. Era- ja kommerts õhuasjandus on arenenud hiilgavalt. Tähtsamad riigi keskused, nagu Danzig, Poznanj, Katovitsy, Krakov, Lvov, Vilno on regulaarselt teotsevate õhuliinidega seotud Varssaviga. Õhuühenduste alal on märgata suurt edu.

Posti ja Telegraafi Ministeerium laiendab töid kaablivõrgu alal. Tööd tehakse suures moods. On nähtud ette organiseerida 8 magistraali, mis seoks Varssavi mitte ainult riigi kõigi suuremate alajaoostustega, vaid võimaldaks ka otsese sidepidamise välismaadega.

Raskeid majanduseolusid, mis valitsevad kogu maailma, arvestamata, Kaubanduse- ja Tööstuseministeerium aastatel 1926—1931 on tegutsenud edukalt. On sõlmitud kaubalepingud Rumeeniaga, Eestiga, Norraga, Pärsiaga, Lätiga, Portugaliaga, Hiinaga, Kreekaga, Prantsusmaaga, Egiptusega, Hispaaniaga, mis näitab kaubandusliku tegevuse arengut välisurgudel. Arenenud on ka kaubasadam Gdynia, mille tegevus näitab tõusu rööbiti tema väljaehitamisele: 1926. a. oli sadama läbilask 404.561 tn, 1929. a. — 822.501 tn. Gdynia sadam, olles ehitatud tehnika viimaste nõuete kohaselt, on juba suurimaid Balti merel. Sadamas on suured külmetishooned, mis soodustavad igasuguste kaupade läbikäiku, samuti suured laod, mis ehitatud poola suhkrutööstuselt. Gdynia nagu Danzigki, etendavad esmajärgu tähtsusega osi

Poola väliskaubanduses. Juba praegu kuni 40% väliskaubandust on juhitud kaudu mereteid. Gdynia, kui sadama areng on mõjutanud poola kaubalaevastiku kasvu. Poola kaubalaevastiku üldine tonnaaš on tõusnud 110.000 tonnini.

Tuleks veel ära märkida kiviteede võrgu arengut, mis on sündinud Avalikkude Tööde Ministeeriumi kaudu. Ehitati kiviteid:

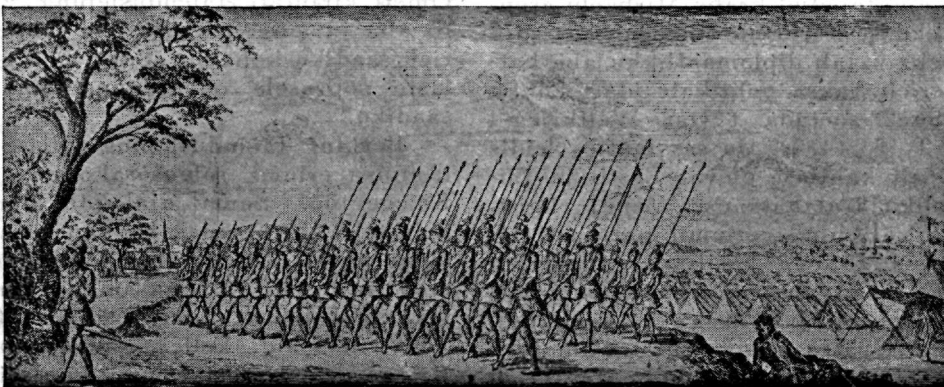
1926/1927	337 km,
1927/1928	564 „
1928/1929	1438 „

Jõgede kasutamises ühenduste loomisel on teostamisel suur üldine kava. Visla jõe soveldamine veeteeks pikemal ulatusel on käimas. On ülesehitatud rida sõjas hävinevad kaanale ja tehnilisi säädiseid (näit. Oginski kaanal), samuti seatud korda sadamaid jõgedel.

Lõpuks veel mõni sõna Sõjaminesteeriumi tegevusest. Siin on peamiseks tegevusealaks vägede sõjaline ettevalmistus. Sügiseti peetakse suuri manöövreid olukordades, mis lähedased sõja olukorrale, mille tõttu on tõusnud sõjalise ettevalmistuse nivoo. Sõjatööstus näitab arengut. Armeed varustamine sünnib kõigiti korralikult.

Ei ole kerge lühikeses artiklis anda pilt sellest suurest tööst, mis tehtud Poola riigi ülesehitamises viimase viie aasta jooksul. Artikkel on selgitanud selle suure töö üldist suunda, mille eesmärgiks riigi olemasolu kindlustamine kõigile raskustele vaatamata. Sügavasti rahuarmastaja Poola, tundes oma kasvavat jõudu, on kujunenud tänapäev tähtsamaks teguriks Euroopa tasakaalus.

—ska.

Landesradist Landeswehrini.

Balti hertsogiriigi välispolitika.

Ed. Laaman.

Balti hertsogiriik oli Maailmasõjas saksa võitude tippsaavutis. Niipea kui sõjaõnn Läänerindel saksa vägedest pöördus, hakkasid isegi Saksa keiserriigi valitsuseringkonnad Balti hertsogiriigi mõttest loobuma.

24. juunil 1918 pidas Saksa välisminister von Kühlmann Riigipäeval kõne, mille eest vägede ülemjuhatus tema ministri kohalt minema ajas. Kühlmann ütles, et puhtsõjalised saavutised üksi vaevalt suudavad rahu tuua, vaid seks on vaja ka diplomaatlikke läbirääkimisi. Alalhoidlased tungisid kohe Kühlmanni kallale: ta olevat usu lõplikusse võidusse kahtluse alla pannud. Välisminister oli sunnitud tagasi astuma. Peaasi seisis aga selles, et Kühlmann oli õigust rääkinud. Saksa ülemjuhatus vajab juba ise abi diplomaatia poolt. Mõni nädal varem (9. juunil) oli kindral Ludendorff riigikantslerile märgukirja annud, kus soovitas Nõukogude Vene valitsust mitte usaldada, talle kõvasti peale käia ja sidemeid sõlmida vene monarhistidega. Uus välisminister admiral von Hintze oli varem mereväe esindajaks olnud Peterburis; teda peeti heaks vene olude tundjaks ja loodeti, et ta Bismarcki politika juure tagasi pöördudes oskab rahukonverentsi ajaks Venemaast Saksale tubli seljatõe saada. Nende otsimiste tulemuseks olid vene monarhistlike vabatahtlike koondamised Saksa okupatsiooni võimude toetusel Kievis ja Pihkvas.

Otsekohe senise vene politika revideerimist hakkas nõudma uus Moskvasse määratud Saksa saadik Karl Helfferich, kes pidi seal juuli alul tapetud krahv Mirbachi asendamata. Teades, et vägede ülemjuhatus sõja lõpetamiseks vajab diplomaatlikku abi, katkus Helfferich Saksa politikale idast „õhku ja seljatuge“ soetada („Der Weltkrieg“, II B. III T. S. 448). Ja ses mõttes leidis ta kõigepealt kahtlase olevat Eesti- ja Liivimaa lõpliku äralahutamise Vene riigist, mis Saksa välisministeeriumil parajasti läbirääkimistes Joffega käsil oli. Tuleviku Venemaaga hea vahekorra soetamine, mis Bresti rahuga oli juba väga raskendatud, oleks tema arvates seega otse võimatuks tehtud. Säärast politikat luges Helfferich katastroofiliseks. Läbirääkimistes uue välisministri von Hintzega sai ta mulje, et

see oma südame põhjas samal arvamisel on, nagu temagi ja et asja aetakse ainult vägede ülemjuhatusel soovil.

Et asi alles arutusel, lootis Helfferich veel Moskvas otsustavat mõju avaldada. Moskvas nägi Helfferich enamlasti nii nõrgad olevat, et nad koguni käisid temalt Saksa vägede toetust palumas Peterburi raioonile liitriikide ja soomlaste vastu ning lõunas — kindral Aleksejevi vägede vastu. Ainuüksi Saksa sõjaväelisele demonstratsioonist Peterburi ringkonnas oleks siis Helfferichi arvates küllalt olnud, et nõukogude valitsust kukutada.

Helfferich nõudis omale volitusi Vene valgetega kokkurääkimiseks ja Saksa saatkonna demonstratiivseks tagasitõmbamiseks Moskvas Saksa vägede poolt okupeeritud Pihkvasse, et seega venelastele markeerida Saksa eemaldumist nõukogude valitsusest.

Volitust valgetega läbirääkimiseks ta ei saanud; saatkond lasti tal Moskvas ära tuua ainult isikliku julgeoleku põhjustel. Kui Helfferich ise Berliini sõitis, oli Bresti „täiendusleping“, kus muuseas seisis ka Baltimaa lõplik eraldumine Vene riigist, juba küps. Helfferich protesteeris, ähvardades oma tagasiastumisega. Välisminister jäi aga seisukohale, et „enamlastega tuleb läbi ajada“. Ludendorff seletas küll Helfferichile, et üldolukorra arenemise järel tal enam mingit huvi ei olewat ei täienduslepingute, ega ka eriti Eesti- ja Liivimaa lahutamise vastu. Usu sõjariistade võidusse oli Saksamaa diktaator juba kaotanud. Ometi kirjutati täiendusleping 27. augusti alla ja mõni päev hiljem lahkus Helfferich saadiku kohalt. „Sakslased olid enamlaste sõprusele ohverdanud oma Moskva saadiku.“

Berliini täiendusleping oli Saksa välisministeeriumi õigusosakonna juhi dr. Kriege töö. Samal ajal käis Berliinis venelastele abi otsimas ka vana Vene diplomaat parun Rosen. See leidis oma suuremad vastased ja Saksamaa venepolitika määravad olevat „ühe rühma fanaatilisi vene-vihkajaid, kelle eesotsas salanõunik Kriege, välisministeeriumi koosseisu mõjukaim liige, üks neist „võimu-politika“ maruläinud doktrinääridest, kes mitte vähem

kui sõjaväeline kast, junkrud ja „kõik-saksa“ demogoogia, on süüdi olnud oma maale kuulsuseta kokkulangemise katastroofi kaelatoomises. See politika sai kindral Ludendorffi poolt kinnitatud silmanähtavalt puht strateegilistel motiividel ja viidi tema poolt läbi tema harilikku ümbervaatomatusega... Kuigi juhtivad alalhoidlikud, vabameelsed ja isegi sotsialistlikud häälkandjad kogu seda nõndanimetatud „idapolitikat“, hukka mõistsid, ei saanud ometi valitsust viia avalikult katkestama enamliste usurpaatoritega.“ („40 years of diplomacy“, London, 1922, II p. 298).

Kuna ka välisminister von Hintzel, nagu Helfferich ütleb, olnud „kõik-saksa“ kalduvusi, siis on selge, missugune kitsas, kuid fanaatiline ringkond Berliinis Balti hertsogiriigi loomise kogu Saksamaa avalikust arvamisest hoolimata loogilise lõpuni viis.

*

Mis sai edasi Balti hertsogiriigist? Avalikult on sellest teada vähe. Rohkem leiame selle üle Balti hertsogiriigi „ajutise valitsuse“ salajasest kirjavahetuses, mis 1919. alul langes Riias läti enamlaste kätte ja nende poolt avaldati.

Hertsogiriigi tegijatel oli Rootsis oma saatkond, nimega „Balti Komisjon Stokholmis“. See teatas 2. sept. 1918 Berliini Liivi maamarssal H. von Strykile:

„Hiljuti tuli siia mitu eestlast otse Eestist ja andsid Keskkülale aru asjade seisukorrast. Vaen sakslaste vastu on nii kaugele jõudnud, et kõige tõsisemalt tuleb arvestada sõjariistus mässu võimalusi. Põhjuseks on: 1) omavoliline valuuta küsimuse lahendamine, mida kõik loevad ülekohtuseks, 2) okupatsioonivõimud kasutavad eestlaste seast alaväärtuslikke tegelasi, 3) liitriikide mõju ja propaganda kasv, 4) liitriikide edu Läänerindel, 5) Saksa valitsuse viivitamine läbirääkimistega Eesti tulevaste riiklisest seisukorrast.

Eriti palju verd on rikkunud end. Tallinna linnapea abi K. Pätsi interneerimine. Keskküla katsub kohaliste Saksa asutuste abil Pätsi vabastamist saavutada.

Soome unioni mõte on täitsa maha jäetud, sest Soome on liig seotud Saksaga.

Saksa sõdurite deserteerumise juhused Baltimaal sagenevad.“

Kui 1918. a. alul Eesti Ajutise Valitsuse esindajad Stokholmi ilmusid, tahtis A. Keskküla, et nad oma asju tema, kui kogenud diplomaadi ja „Stokholmi Eesti büroo“ juhataja kaudu ajaksid. Eesti esindajad loomulikult loobusid sellest. Keskküla, endine 1905. aasta enamline tegelane ja mõisade

rüüstamise algataja, tundus neile liig аванtüristina ja ka Saksa sala agendina, olgugi, et tal mingid salapärased sidemed näisid olevat ka Prantsuse saatkonnaga.

Balti komisjoni kirjast on näha, et Keskküla tõeste oli Saksa agent. Ja peale selle, et ta 1918. a. lõpupoolel nähtavasti liitriikide võitude mõjul oma kahe-pere teenistuses rohkem liitriikide poole hakkas kalduma:

„Viimasel ajal Keskküla jätab mulje, nagu eelistaks ta kokkulepele Saksaga kokkulepet liitriikidega. Ta astub Baltimaa jagamatuse eest välja ja avaldab Eesti nimel pretensioone Inglismaa kohta. Ta on valmis andma Saksa võimude käsutusse Eestis lojaalseid eestlasi, kes töötaksid Eesti jaluseadmiseks Saksa juhatusel.

Rootsi kohta on Keskküla arvamisel, et see ümber on orienteerumas ja avaldas kartust, et Rootsi saab teiseks Rumeeniaks. Ka meie tahaksime tähendada, et Rootsis on liitriikide mõju kasvamas, kuigi veel karta ei ole vana kursi muutmist. Iseloomulik on, et Rootsi enamlased rohkem hakkavad pöörduma liitriikide vastu, neis nähes kapitalismi peatuge. Saksamaad nad vastuksa koguni kaitsevad.“

*

6. septembril otsustas Saksa liiduvürstide nõukogu — Bundesrat — Balti personaalunioni kava Preisiga tagasi lükata, kartes sellest Preisi ülevõimu liig suurt kasvamist.

Paarkümmekond päeva hiljem, 27. septembril, kutsus Saksa valitsuse Baltimaade komissar major von Gossler H. von Stryki Berliini riigipäeva hoonesse ja teatas talle, et Balti hertsogiriigi isiklik union Preisi kuningaga peab ülepääsmata takistuste tõttu ära langema. Veel mõne päeva eest olla Gossler isiklist uniooni Saksa keisriga võimalikuks pidanud, kuid nüüd ta sellest võimalusest enam ei teinud juttugi. Jäävat veel üle ainult kolm võimalust: 1) mõne Hohenzollerni printsi kandidatuur, mis alal hoiaks Preisi toetuse, 2) valida hertsog teisest, mitte Preisi dünastiast, ehk 3) vabariik.

Gossler soovitas esialgu katsuda mõne Hohenzollerni printsi kandidatuuri läbi viia, Preisi „secundogenitur“ eeskujul, ühtlasi järelandmisi tehes eestlastele ja lätlastele, ajada politikat Saksa orientatsioonis.

Stryk kindlat seisukohta ei võtnud, soovides enne kodust rüütelkonna konvendilt järele pärida. Järelandmiste ja uue orientatsiooni kohta aga avaldas ta oma kahtlusi. Mõte vabariigist või saksa mõju vähemisest olla suurmaapidajatele täitsa vastu-

võtmatu (nicht discutabel) ning selle ilmingimata tulemuseks oleks palve, et liikumata varade müügi keelt ära võetaks ja omanikud võiksid välja rännata.

Gossler soovitas järele anda alles samm-sammult, visa vastupanu järel.

Stryk omalt poolt pidas seda taktikat põhjalikult ekslikuks. Nii järelandmine järelandmise peale võivat libiseda tasapisi, kuid väeramatu vabariigini, seda enam, et Saksa siseministeeriumi, kelle alla Gossler ühes Balti asjadega käivat, tulevat varsti juhtima sotsiaaldemokraat.

Veel samal 27. septembril kirjutas v. Stryk Liivimaa rüütelkonna konvendilt, nõu andes Hohenzollernitest otsekohe loobuda ja Balti vürstiks valida Mecklenburgi hertsog Adolf-Friedrich, 45-aastane mees, kes koloniaalsõdades esinenud energiliselt. Sel korral võivat Balti aadli asja veel päästa.

Gossleri seletusest olevat jäänud mulje, et Hohenzollernid loobuksid Baltimaal Saksa orientatsioonist. Et seda maad kuidagi viisi Preisi külge liita, olla nad valmis toetust otsima eestlastelt ja lätlastelt. „Meie jaoks ei jääks siis kohta meie isade maal“.

Hertsog Adolf-Friedrich aga tahab Mecklenburgi soost välja astuda ja Balti valitsejana (Landesherr) asutada uue dünastia. Mõistlikult ja energiliselt tegutsees tahab ta otsida toetust ainult aadlilt ja seega päästa selle saksa maa Saksa riigi jaoks.

See ülesanne on äärmiselt raske ja Stryk seletas, ta olevat veendunud, et ühegi teise printsi abil seda lahendada ei saa.

On ainult üks tee: võimalikult varsti astugu kokku rüütelkonna maapäev ja valigu oma vürstiks hertsog. Siis kutsutagu kokku Liivi, Eesti ja Riia ühendatud landesrat. Sellele teatakse, et muudes aprillikuu otsustes põhimõttelisi takistusi ei leidu, ainult palvet isiklise uniooni kohta Preisi krooniga ei saa teostada. Sellepärast soovitab rüütelkond, aprillikuu vastu võetud modus procedendi kohaselt konstitutsioonilise monarhia juure jäädes, valida hertsog Adolf-Friedrich. Ei olevat kahtlust, et landesradi enamus selle vastu võtab. Berliini valitsevate ringide nõusolekut loodab Stryk saavutada isegi siis, kui landesradi otsus pole ühemeelne, vaid ainult enamusega.

Hertsog võtab valimise vastu ja teatab, et tahab aprilli otsuseid täita. Eriti volitab ta valitsust põhiseaduse väljatöötamiseks. Kõik elanikkude kihid saaksid esinduse, niisama juurepääsu riigiteenistusse.

Kuid seisukorra kiiremaks kindlustamiseks tuleks põhiseaduse maksmapanek edasi lükata ja maad valitseda piiramiseaduse põhjal.

Kui kähku peale hakata ja majanduse küsimustele üle minna, siis võib seisukorda veel päästa. Kui aga sihita valitsemise poliitikat jäädavalt ei lõpetata, siis tuleb lõplik katastroof.

Kindla valitsusevõimu ümber, kelle eesotsas vürst ja maaisa (Landesvater), võib kodanlise õiguskorra pooldajaid koguda.

Maamarsal v. Stryk esitas oma ettepanekud ultimatiivselt. Kui hertsog Adolf-Friedrich valitakse, siis lootvat ta ülesandega kindlasti valmis saada ja maal säilitada saksa kultuuri valitsemise. Kui aga rüütelkond silmapilgu mööda laseb, siis teisteed vaevalt küll leidub. Siis tuleb jääda kas paariatena maale, või välja rännata. Sellepärast, kui veel tahetakse viivitada, siis antagu juba maamarsali amet teisele.

*

Oktoobrikuu jooksul, kui Saksamaa oli president Wilsonilt rahu palumas ja Saksa revolutsioon iga päevaga lähenes, arenes konflikt Balti rüütelkondade esinduse ja Saksa riigi juhatuse vahel avalikuks tülik.

Berliini välisministeeriumis teatati v. Strykile, et Saksa vägede jätmine Baltimaale saavat sellest olenema, kuivõrt energiliselt liitriigid hakkavad nõudma idas okupeeritud maade evakueerimist. Saksa valitsusevõimud tulevat sealt igatahes varsti ära kutsuda.

Baltimaal tuli seega kiires korras lahendada maa kaitse ja valitsemise küsimused. Ja seks oli vaja tunnustatud valitsust, kes lepinguid võiks teha ja raha muretseda.

Saksa välisministeeriumis ja vägede ülemjuhatuses jäeti v. Strykile seks vabad käed. Teisiti tegi aga riigi Baltimaade komissar von Gossler. See tahtis järeleandmistega Saksa vabameelseid oma poole võita ja Balti landesrati edasi demokratiseerides Baltimaad ometigi veel Preisi külge liita.

Stryk leidis, et need plaanid tähendaksid Baltimaale enesetappimist. Siis otsustas riigikomissariaat mobiliseerida Balti rüütlite vastu Saksa vabameelseid ja demokraate. Stryki järsust protestist hoolimata saadeti Baltimaale Saksa riigipäeva liige prof. Schultze-Gavernitz ja dr. Paul Schiemann, praegune „Rigasche Rundschau“ peatoimetaja. Stryki vastu mindi nii viisakusetuks, et temale ei teatatudki, et keiser Wilhelm Balti iseseisvust on tunnistanud. Landes-

rat, mida Saksa sõjavõimud ise loonud, sat- tus nüüd Saksa riigikomissariaadi rünnakute alla.

Stryki seisukord läks seda täbaramaks, et Saksa valitsuse liikmed tõmbusid asjas tahaplaanile ning puudusid üldised poliitilised direktiivid. Stryk nõudis järsult, et Schultze-Gavernitz ja dr. P. Schiemann Baltimaalt tagasi kutsutaks ja riigikomissariaadi ametnikke ohjeldataks, kuid taga- järjetult.

Kirjas hertsog Adolf-Friedrichile seletas Stryk 3. nov., Baltimaal olla elanikkond juba hakkanud landesradiga äraleppima ning seega avanenud võimalus suhteid pa- randada; nüüd aga toovad just Saksa va- litsuse ametnikud uut rahutust maale. See olla kuritegu Balti, kui ka Saksamaa vastu. Baltimaa asjad on usaldatud mitte politi- kute, vaid karjeristide (Streber) kätte, kel- le ülimaks mureks ainult isiklik edasijõud- mine.

Et kindlustada Saksa vägede jätmist Baltimaale ja landesradile rahvusvahelist tunnustust ka liitriikidelt saavutada, sõitis Stryk ise Berliinist Stokholmi, kust mee- leitlikud sõnumed tulid.

Stokholmis sai Stryk õige alarmeerivaid teateid:

„Liitriikide valitsusringides ei suhtunud eitavalt mõttele jätta Saksa väed Balti- maale kuni rahutegemiseni. Kuid siis tek- kis mõte asetada Saksa väed Inglise oma- dega. Vormiliselt pidi meid tagasiantama Venemaale, ja sellega pidime meie födera- tiivühendusse jääma, kuid seal juures ka — teatava Inglise mõju alla sattuma. Nii oleks see siis mingi Inglis-Vene ühisoman- duse (condominium) plaan olnud. Ses sihis käisid läbirääkimised Omski ja Inglise va- litsuse vahel.“

Stryk seletab, et ta siis sunnitud olnud ruttu otsustama ja tegutsema, et seda õn- netust ära hoida. „Sest kui Eesti ja Läti demokraatlikud vabariigid asutatakse ja nad Inglis-Vene ühise ülemvõimu alla Vene fö- deratiivriigi külge liidetakse, siis oleks kõik meie lootused kokku varisenud. Ma pidin seepärast otsima pääseteed ja leidma seda, enne kui edasijõudnud läbirääkimised sidu- vateks lepinguteks pole saanud. Ma pidin esiteks äraõonestama (untergraben) Inglise, liit- ja neutraalriikide usalduse Eesti ja Läti demokraatia vastu ja neile selgeks tegema, et Balti sakslased on tulevase Balti riigi tarvilikuks teguriks; teiseks neile sel- gekseks tegema, et kahe väikse vabariigi asu- tamine kõvendaks enamlust ja seepärast oleks eksituseks ka liitriikide poolt.“

Stryki õnneks jõudsid just sel ajal Stokholmi Vene enamlaste valitsuse poolt väljasaadetud inglased ja prantslased, kelle meeoleolu oli väga kibe, eriti lätlaste vastu. Lätlased ühes humhuusidega olevat punaväe tuumaks ja mängivat peosa ka s o v e t i d e valitsuses. Vaen lätlaste vastu ulatas nii kaugele, et väljasaadetud nõudsid neile ilm- tingimata kättemaksu, eriti Lokart, end. Inglise volinik Moskvas.

Kolmandate isikute kaudu sai Stryk väl- jasaadetud Inglise konsuliga kokku. Tekkis väga üksikasjalik jutt. Konsul lubas arti-ikli mahutada Northcliffi lehtedesse ja selle artikli ühes väikese memorandumiga edasi anda Balfourile, keda ta isiklikult tundvat. Konsul ja Lokart lubasid selle eest seista, et Saksa väed jäetaks Balti- maale ja et Inglise valitsus loobuks plaanist Läti ja Eesti vabariike asutada.

Stryk tähendas siis, et võib olla möödu- vad veel aastakümned, enne kui Venemaal olud tasakaalustuvad. Maaailma kaubandus on seepärast huvitatud sellest, et Baltimaa saaks kindlaks baasiks, kus ilmaturg võiks Venega kaupa vahetada.

Väikse neutraalriigina, vabameelse, kuid mitte demokraatlike valitsuseviisiga võiks Baltimaa seda ülesannet täita kogu maailma kasuks. Säärase valitsusevõimu aluseks võiks olla landesrat, kus kõik elan- nikude kihid esitatud. Oma koosseisult pakuks ta aga teatavaid tagatise äärmiste voolude vastu.

Konsul ja Lokart, nagu Strykile paistis, suhtusid sümpaatselt tema kaalutlustele ja lubasid neid mõtteid Inglismaal levitada.

Siis käis Stryk Rootsi välisministri pool, kellelt ta Rootsi toetust sai abipalveks inim- soo poole. Sealgi rääkis Stryk landesradi heaks ja tõrvas Eesti ning Läti rahvusnõu- kogusid.

Stryk jäi edasi Stokholmi, et oma sam- mude tulemusi jälgida. Sel ajal sai ta Riist käsü — väljakuulutada notega, et Balti suveräänvõimu kandjaks on landes- rat asutatud.

Stryk ise leidis, et sellega nii ruttama ei peaks. Ta kartis, et kui liitriigid sellest sündinud tõeasjast lehtedest loevad, nad sellele järsult eitavalt suhtuvad ja Venega lepingu teevad. Seda oli vaja ära hoida ja katsuda liitriike Balti küsimuses üksteisega tülli ajada. Et seda otsekohe ei saanud, siis katsus Stryk kasutada vahemehena Rootsit.

Politiilise olukorra juures oli Stryki ai- nukeseks lootuseks, et Saksamaaga liitumi- ne võib vast siis õnnestuda, kui Baltimaa saab iseseisvaks riigiks. Praegu Saksamaa-

ga liitumist saavutada oli täitsa võimata. Kangekaelsus ses suhtes oleks Stryki arvates viinud ainult vägivaldsele ühendamisele Venega, paremal juhul Inglise protektoradi all.

Ajutiselt iseseisev neutraalne, garanteeritud väkeriik hoiaks alal shansi varem ehk hiljem — Stryk mõttes, et ka mitte kauges tulevikus — saavutada soodsal silmapilgul seda, mis praegu kõigest kuumast püüdmisest hoolimata seni saavutamata. Monarhistlikel põhimõttel aga võib ja peab insisteerima. Seda peab landesrat otsustama ja valitsust volitama pärast riikide nõusoleku saavutamist hertsog Adolf-Friedrichile krooni pakkumiseks.

*

5. nov. pidi Riias landesrat koos olema; sinna ruttas Stryk aru andma. Landesrat katsus end veel laiemale alusele kohendada ja kutsus mõnda nimekamat Eesti ja Läti tegelast oma istungitest osa võtma, muuseas ka J. Poskat, kuid need ei tulnud. Istungitel, mis 5.—9. nov. kestsid, viidi läbi Liivi- ja Eestimaa ühinemine Kuramaaga, paluti Saksalt sõjalise kaitse jätkamist, valiti ühine ajutine valitsus — Regentschaftsrat eesotsas parun Pilar von Pilchauga Audrust, kelle asemele landesradi esimeheks valiti Eestimaa rüütelkonna peamees Ed. parun *Dellingshausen*. See valitsus omalt poolt otsustas 11. novembril Balti Landeswehri asutada ja määras oma väliskomissariks H. von Stryki, kes paar päeva hiljem ühes endise Vene-Balti diplomaadi, Vene välisminister Sasonovi endise sekretäri Moritz parun Schillingiga pöördus tagasi Stokholmi.

Vahepeal tulid sõnumid Saksa revolutsioonist. Riias ei olnud Saksa mereväge; vast sellepärast ei olnud seal plahvatus nii tugev kui Tallinnas, ega olnud ka Läti valitsus veel korraldatud. Seepärast jätkasid landesradi mehed oma tegevust seal esialgu segamatalt. *Dellingshausen* tõttas lennukil isegi Tallinnasse, et kõikuma löönud kindral *Seckendorffi* tagasi hoida Eesti Ajutise Valitsuse tunnustamisest. Seks jäi ta aga hiljaks. Siis katsus *Dellingshausen* veel kohalikke sakslasi Eesti Ajutise Valitsuse tunnustamisest ära hoida. Kuid Saksa okupatsiooni võimudest maha jäetuna, ei olnud siinsetel sakslastel varsti muud nõu, kui „sündinud tõeasjade alusele“ asuda ja oma rahvusminister Eesti valitsusse saata. *Dellingshausen* läks Saksamaale, kus Landeswehri vabatahtlikke hakkas korraldama.

27. novembril võttis ka Läti valitsus

Saksa võimudelt asjad üle ja järgmisel päeval lõpetas „Regentschaftsrat“ oma lühikese tegevuse järsu protestiga „kuni Balti küsimuse rahvusvahelis-õiguslise selgitamiseni“. (A. v. Tobien: Die Livländische Ritterschaft, II lk. 252).

*

Rüütelkonnad panid nüüd oma lootused „Balti küsimuse rahvusvahelise selgitamise peale“. Nende väliskomissar von Stryk oli nimelt lootnud, et tal korda läheb liitriikide esindajate ringides, kellega ta juba teatavasse kontakti saanud, huvi Balti riigi vastu äratada, sest „Eesti ja Läti juhtide üle oli otsus Stokholmi liitriikide-ringides üldiselt ebasoodsalt kõlanud.“ (*Dellingshausen*: Im Dienste der Heimat, lk. 295). A. Keskküla polnud seal asjata vaeva näinud, et Eesti esindajaid igal võimalikul viisil kompromiteerida. Otsekohe liitriikide poole ei sõandanud v. Stryk pöörduda. Seepärast palus ta omale sõbralikuks vahemeheks Rootsi valitsust, et saavutada tunnustust Inglismaalt ja teistelt liitriikidelt. Kui K. Päts saksa vangist tagasi jõudes Eesti Ajutise Valitsuse etteotsa valiti, siis kasutas v. Stryk seda juhust ära teadaandeks välissaatkondadele ja ajakirjandusele, et liitriikide poolt tunnustatud Eesti Ajutine valitsus olla kukutatud ja Tallinnas pukile roninud K. Pätsu „poolenamlik“ valitsus, kelle suhtes liitriigid mingi kohustusega pole seotud.

See aeg — 1918./19. aastavahetus oli baltlastele kõige raskem — niihästi Baltikui ka Saksamaal oli äkki kõik peapeale pööratud. See paistab eriti selgesti Landeswehri korraldaja vann. adv. Adalbert Volki kirjavahetusest, mis ka enamlaste kätte sattus. Seisukorrast Berliinis kirjutas Volk 13. det. 1918:

„Meie kõik kaotasime närvid; ka sõjameestele ei saa ma selles etteheiteid teemata jätta. Kindral *Seckendorff* pidas end väga haledasti üleval; ma andsin tema peale kaebtuse sisse, kuid uus vabadus vististe ei vii teda karistuse alla.“

Kiri, mis samale Volkile 14. detsembril Riias saadeti, ei olnud ka roosilisem:

„Rauddiviisil pole kõigepisematki tahtmist kohalisi sakslasi aidata. Ta tahab ainult taganemise võimalust anda Saksa sõduritele, kes enamuses end üleval peavad väärilt ja autult.“

Diplomaatlistest asjust kirjutati samale Volkile Riias 9. detsembril:

„Meie side D-ga (nähtavasti *Dellingshauseniga*) käib Saksa komissar *Winnigi* kaudu, kellega meie asja arutame. ... Otsene side D-ga pole tarvilik, on isegi kahju-

lik, sest St. (nähtavasti v. Stryk) algas läbirääkimisi Inglismaaga meie maa kaitse ja tunnustamise üle ja sellepärast, et Inglismaa kõõritab meie peale umbusaldusega meie saksa orientatsiooni pärast. St. palub hoiatada baltlasi Berliinis, et nad hoiduksid politikast oma käe peal... Winnig tahab ruttu ärakorraldada Baltimaa kaitsmise asja."

Kuigi kõik ettevaatuseabinõud tarvitusele võeti, ei läinud Balti väliskomissaril H. von Strykil siiski korda Inglismaa meelt muuta. Jäi üle veel viimane abinõu: liitriike „sündinud tõeasjade ette seadida.“ Von der Goltzi sõjajõud Liibavis ühes Balti Landeswehriga pidid seks hüpelauda pakuma.

*

Esimene katse äpardus enneaegselt. Liibavi sadamas leidsid Läti ametnikud 19. veebr. 1919 Rootsi aurikul reisija Rootsi ülem-leitnant Edlundi juures kahtlase paki, mis sisaldas dokumente H. von Stryki riigipöörde plaanist. Seal leidis Baltimaa põhiseaduse kava, mis hertsogiriigi omast ainult nii palju erines, et hertsogi asemel oli orduaegse Wolter von Plettenbergi taoline „Heer- und Landmeister“, kelleks pidi saama H. von Stryk ise. Nähtavasti oli ta arusaamisele jõudnud, et liitriigid ühtki Saksa vürsti ei saa Balti hertsogina sallima ja sellepärast siis esialgselt ja ajutiselt tagasipöördunud orduaegse oligarhilise riigikorra juure. Erilepingu järele pidi Saksa vägede ülem von der Goltz kohaliku võimu „Heermeister'ile“ üle andma; peale selle veel valitsusekuludeks 20 miljonit Saksa marka ehk 8 miljonit Rootsi krooni maksuma. Salanõu võrk ulatas ka Eestisse, temasse olid Balti aadli tähtsamad esindajad segatud. (Dr. M. Walters: „Lettland“ lk. 372).

Von der Goltz jutustab, et paar päeva pärast paki äravõtmist Edlundilt ilmunud H. v. Stryk tema poole oma häda kaebama ja abi otsima.

Stryk seletanud, entente olevat tema plaaniga täitsa päri. Kui aga üksikasju nõuti, selgus ainult, et keegi vastutatamatu ameeriklane olla asja peadnoogutades arakuulanud ja seda siis nähtavasti kohe, kuhu pole vaja, edasi teatanud, sest kust muidu lätlased Rootsi ohvitseri läbiotsima teadsid minna?

See Stryki ettevaatamatus vihastas Goltzi juba küllalt; peale selle ütleb Goltz enda täitsa võõra olnud riigipöörde plaanile, kus temale endale ainult loorikandja osa pidi jääma. („Meine Sendung“ lk. 168).

Seda võib osalt uskuda. Nagu „Baltivõitlejate“ („Baltikumkämpfer“) ühingu esimees parun Manteuffel Katzdangenist tunnistab („Deutschlands Erneuerung“ 1926 juuli), olnud siis sakslastel Liibavis kaks orientatsiooni. Manteuffel ise ühes „rauddiviislastega“ seisnud Balti hertsogiriigi, järelikult ka Stryki plaanide eest. Teine osa riigisaksa vabatahtlikke, kelle poole ka von der Goltz kaldunud, olnud n. n. „Vene orientatsioonis“. S. o. nad tahtnud siin jalule aidata monarhistlist Venemaad, kellest lootnud liitlast Saksamaale. Just niisama, nagu saadik K. Helfferich seda juba 1918. a. sügissuvel kavatses.

Siit järgneb, et Stryki plaanid Goltzi omadega mitte täielikult kokku ei sattunud. Goltz võis seega üsna otsekohene olla, kui Stryki plaane nimetas „avantüristlikeks fantasiateks“ ning tema puhul ironiseeris, „kui vähe reaalpoliitilist andi, selget pead ja kainet, külma järelemõtlemist seks vaja on, et poliitilises elus osa mängida.“

Kuid vaevalt on usutat, et Stryki lugu Goltzile nii täieliku üllatusena tuli, nagu Goltz seda ise seletab. See oleks väga halvaks atestatsiooniks olnud von der Goltzi, kui kohaliku Saksa kubeneri informatsiooni aparaadile. Ja selle vastu kõneleb ka Goltzi enda pärastine poliitika.

Stryki dokumentide paljastamise järele vallutas baltlasi, nagu Goltz tunnistab, üldine erutus. Goltz märkanud, et rohkem inimesi kardab endale ebameeldivusi, kui ta seni oletanud. Üks kõrgel seisev ja muidu väga rahulik ja ettevaatlik baltlane palunud Goltzilt vaikivat nõusolekut, et sadakond landesveerlast rindelt tuua Balti tegevlaste vangistamise takistamiseks. Goltz pole nõus olnud, arusaades, et siis lugu kohe kodusõjaks läheks; küll aga mõjunud ta Läti valitsusele, et see baltlasi ei vangistaks.

Stryk põgenes ära, baltlased aga asusid veel korraaks „legaalsele teele“. Et parajasti Liibavis oli Inglise delegatsioon, kes end ka Läti-Balti suhetest huvitas, siis avaldati „14 punkti“, mida Balti rahvuskomitee juba 21. jaanuaril oma minimaalnõudmistena Läti valitsusele esitanud. Need sisaldasid looritud kujul aadliseisuse ja tema mõisaomanduse puutumatumust, saksa keele üheõiguslust, kolonisatsioonioigusi Saksa sõduritele ja kuriaalseid valimisi, mida Läti valitsuse ametlik häälekandja „Latwijas Sargs“ kui „väljakutset Läti demokraatiale“ nimetas vastuvõtmatuks.

Siis pärast Miitavi vallutamist sündis

see, milleks veebruari lõpul von der Goltz oma „vaikivat nõusolekut“ ei annud: üks baltlaste väeosa tuli rindelt Liibavi. Orkester ees, marssis ta nagu jalutuskäigul läbi linna ja jäi silmapilguks, nagu puhates, Läti kindralstaabi ette peatuma. Äkki kõlas

vile. Kuulipildujad pöördi Läti staabi poole, sõdurid tormasid ustest sisse ning võtsid lätlased vangi. See oli 16. aprilli riigipööre. Viie kuu möödudes olid nüüd Balti hertsogi-riigi mehed jälle võimul, et landesveeriga oma viimast trumpi välja mängida.

Vastupanusõlmedest.

V. Riiberg.

Eelmiste generatsioonide tõekspidamised kaitse korraldamise alal, nii öelda pärandus metafüüsilise sõja-teooria õitsengu ajast, mõjutavad tunduvalt ka nüüdisaegset sõjalist mõtlemist. Tol ajal oli geomeetria sõjaväelasele ülitähtsaks üldteadmiseks, ilma milleta juht ei olnud juht. Möödunud aegade tõekspidamiste mõju väljendub nüüdki soodsa lahingulise kaitse lahenduse otsimises kaitseehitiste geomeetrilistes kujudes. Vormis — kujus — loodetakse leida teatud määral edu panti.

Lehitsedes sõjaväelisi eeskirju leiame sageli termine: võitlusgrupp, toetuspunkt, fort, feste, vastupanusõlm j. t. Kõik need terminid annavad kujutelma mingist kohast, ehitisest, millel on piirid, mõõted — mingi geomeetiline vorm, mille piirides asuvad kaitsjad ja relvad. Ilma viimasteta need oleksid lihtsateks maakohtadeks ja ehitisteks, sest nad oleksid kaotanud kaks oma olulist elementi. Ja kuigi nad harilikus kõnes oleks tarvilusel, ei ole neil enam sõjalises mõttes terminidele vastavat sisu.

On selge, et kindlustuste geomeetrilised kujud on inspireeritud geomeetriast ja viimistletud päämiselt kabinetlikust tööst. Saavutatud šablooniga on sõjainseneriline mõtlemine surutud paendumata raamidesse, tema loomise võimalus kärbitud, ratsionaalsuse, olukorrale kohastamise ülesanne, on vähendatud šablooni täitmiseni. Sellega ei mõtle ma eitada kabinetliku töö tähtsust ja vajadust. Tegelik elu — sõda, lahinguväli annab nii öelda vaid tooresmaterjali, mis nõuab kabinetlikku läbitöötamist, et muutada sõjapidamise õpetuseks, sõjaõpiseks. Võib olla, et sõjanduse areng ei olegi niivõrt lahinguvälja sünnitis, kui kabinetliku töö, staabiliste uurimuste tulemus. Leian vaid enese sunnitud olevat lammutama ideelisi korjuseid, mõtte kesti, šabloone, millel ei ole enam elulist sisu.

Samal ajal näen selgesti ohtu sattuda

teisse äärmusse — piirduda paljalt üldalustega või liialt rõhutada, ülehinnata üldaluste tähtsust. See avab võimaluse kalduda tõelusest abstraktsusse, tegutsemisest targutamisele ja eksperimentidele, mida juba küllalt soovitatud.

Eriti nooremad juhid, kellel alles puudub laiaulatuslisem eruditsioon ja isiklikud kogemused, satuvad paljaste üldalustega raskesse seisukorda. Neile paistab, et on kurnis pikk ja raske tee üldlausete põhjal tunnida asja tuuma, saavutada baas oma tulevasele tegevusele. Šabloonid kergendavad tunduvalt teotsemist suuremale osale noorematest juhtidest, annavad teotsemise julguse ja kindluse, mis on juhile tähtsateks omadusteks. Selles mõttes on geomeetrilised vormid toonud kasu.

Võib olla, et need geomeetrilised vormid on toonud kasu ka tegelikus rakenduses ning see on osaliselt nende raison d'être, on põhjustanud nende säilimise; kuid, võib olla, et seda säiluvust põhjustab ka mentaalne konservatism, mis teatud määral omane igale inimesele.

Eelmisest selguvad raskused, millega seotud eeskirjade kokkuseadmine: ühelt poolt eeskiri peab andma üldalused tegutsemiseks, peab olema paenduv vormide suhtes, ei tohi anda šabloone kui siduvaid vorme. Teiselt poolt üldalustega ei saa kirjeldada termine, nagu toetuspunkt, vastupanusõlm, nii selgelt ja arusaadavalt, et 99 sajast saaks kindla ettekujutuse. Tuleb abiks võtta konkreetseid näiteid ja täpsaid kirjeldusi, mis ähvardab jälle kalduvusega šabloonile.

Sellest ummikust avaneb väljapääs, kui vahet teha mõtlemise viisi, meetodi ja mõtlemise resultaadi vahel. Šabloon on teiste isikute kaalutluste resultaadi ja selle all mõistan eeskirjades ettekirjutatud kindlaid otsusi ja vorme. Etteäärämäärava resultaadi šabloon paneb täitjale ette kindlaks määratud tegevuse vormi, sunnib teda loo-

buma kaalutlemistest, initsiatiivist ja on seega kahjulik.

Kuid šabloon, kui kava mõttekäigule (mõtlemise viis, kool), kui loogiline talituste või kaalutluste järjekord, kergendab täitja tööd ja on kasulik.

Näiteks, võib ette kindlaks määrata kõik need küsimused, millele peab vastuse leidma kompül enne oma osade paigutamist. Need küsimused jäävad samasteks mitmesugustes olukordades, näiteks kompani löigu rinde mitmesugustel pikkustel.

Nende küsimuste teadmine ja loogiline vastuste otsimine nendele (kool) kergendab ja kiirendab kompüli tööd ja on kasulik. Kui kompül on jõudnud selgusele neis küsimustes, siis on temale selge ka kaitse tegevuse kava, teiste sõnadega — ta on koostanud selle. Sellest peab järgnema ka kompani relvade paigutamine, maasse süvenemine ja muude kindlustustööde tegemine, nende järjekord ja ulatus.

Kuid ettemääramine, et positsioon olgu kindlustatud toetuspunktide j. n. e. süsteemi järgi, tähendaks kompüli initsiatiivi piiramist, nõuaks relvade skemaatilist paigutamist.

Paratamatult kerkib üles küsimus, kas on üldse vaja meie eeskirjadesse võtta termine, nagu toetuspunkt ja vastupanusõlm? Millega on põhjendatud jalaväe eeskirja §§ 435, 498 ja 490 ja kas viimased ei ole sisuliselt vastuolus § 435?

Toetuspunkt, vastupanusõlm on mõeldavad vaid teatud pindaladel, millel on omad mõõted ja piirid. Samuti nad vajavad vastavat garnisoni. Kui eeskirjas on kindlaks määratud üks element (maa-ala ja kindlustuste kuju), siis peab olema kindlaks määratud ka teine osa (garnison), muidu kaotab termin oma sisulise väärtuse. Kui näiteks, endise Tallinna merekindluse garnisoniks määrata 1 rühm jalaväge, siis ei saa seda nimetada kindluseks, ega toetuspunktiks. Samuti 1 pataljon jalaväge ei saa luua vastupanu sõlme oma asetusega 3 km pikkusel rindel,

Tekib küsimus, kas positsiooni üldkuju kirjelduses hajutud paigutus ja tulesüsteemi loomise mõiste ei ole saanud mõjutatud endistest geomeetristest kaalutlustest ja selle tõttu on sattunud toetuspunkt, vastupanusõlm jalaväe eeskirja?

Kui võtta omaks, et positsiooni kindlustused on maapinda süvendatud taktika, s. o. ehitiste süsteem, mille iga üksik element leiab taktikalise põhjenduse, siis paistab küll üleliigne olevat meie oludes kinni pidada nendest terminidest, millel on mõte

siis, kui applitseeritakse terminile vastav ehitis, mida aga meie olud ei võimalda.

Kui eelpool toodud mõttekäigu kohaselt kompül on koostanud oma tegevuse kava, siis on ka loomulik, et ta süvendab maasse selle kava, aga mitte kellegi teise otsuse (kaalutluste resultaadi) toetuspunkti — šablooni näol, mis valminud mingis muus olukorras. Kui temale selgub, et kaitsetegevuseks on vaja käes hoida üht kohta tugevamini ja selleks seda eriti ümbritsema tõketega, siis peab ta seda tegema. Kas see koht sellepärast moodustab toetuspunkti, ei ole veel selge. Kompül arusaadavalt, mida kauem püsib kohal, seda paremini täiendab oma positsiooni, arutab detailides, kuidas kõige paremini paralüeerida vastase võimalikke ettevõtteid, olla ettevalmistatud ootamatute vastu, kuidas ettevalmistada positsiooni sisemus visaks järkjärguliseks vastupanuks, kuidas juhtida reserve, kuidas toetada naabreid, kuidas naabri taandumise puhul kaitsta oma löiku või tegutseda naabri abistamiseks.

See annab põhjendatud aluse ehitistele ja kompüli korraldustele.

Lüig sageli harjutustel kaardil aetakse taga ilusaid sümmeetrilisi jooniseid, õppustel paigutatakse osad umbropsu kohtadele, põhjendades seda lausega: kuskile peab nad asetama. Sageli valitseb ebakindlus enda töös. Rahuaegsed õppused, olgugi et sünnivad sageli paukpadrunitega roheliste ja siniste vahel, ei anna lahinguvälja pilti ega kogemusi resultaate näol, mida üks või teine paigutus enesega kaasa oleks toonud lahingus. Siin on katsetamisel peamiselt juhtide korraldamise võime. Arvan, kui tegijail ei ole selget pilti tööst ja tegevusest, siis peaks olema väga raske korralduste tegemine. Kaitse seisukohast asi on veel raskem, sest positsioonide valikul on valijal mõõduandvateks teguriteks relvade tundmine (mõeldud peamiselt ballistilised omadused) ja maastikus vilunud silm. Esimese võib veel äraõppida, kasutades raamatuid, tabelleid ja jooniseid, kuid teine on äraõpitav vaid maastikku uurides ilma mingisuguste abiallikateta. Vilunud silm maastikus saavutatakse huvi tundmisel asja vastu praktiliste harjutustega ja tulemus on siiski siiski vaid subjektiivne. Kuivõrt silm on vilunud, selle hinnang on sõltuv lahingutulemustest. Siin oleks asjata töö püüda anda täpsaid juhtnõure.

Mis puutub aga üldistesse korraldustesse kaitsele asumisel, siis arvan, et selleks peaks eeskiri esitama järjekorras küllalt selged ja

kindlad nõuded, võttes arvesse ülaltoodud 2 alust. Sellega saaks eeskirjas küllalt anda „šablooni“, mis nii väga vajalik julgustamiseks otsuse võtmisel ja teotsemiseks. Eeskirjades täituks seega tühi koht ja ühtlasi ei satutaks patuteele — andes vorme, mis määraks ette otsuse.

Kui nüüd ülal soovitatud tegevuse tulemusena kujuneb juhil kindlustatud pindala, mis omab ringkaitse — tulistamise võimaluse küljepeale ja ka tahapoole, juhul kui vastane haarab, ühtlasi oleks tagatud järkjärguline visa vastupanu selle koha sise-muses, oleks olemas vaatluse võimalused, varjendid reservidele ja üks pataljon oleks asetatud umbes ühe km² pindalale, siis võib

seada asetust nimetada vastupanuõlmeks, kui soovitakse seda mittetäpsat termini maksvusele jätta, kuid seda võib ka nimetada kindlustatud pataljoni löiguks. Arvan, et kõik pataljoni löigud peaks võimalikult niiviisi kindlustatama ja samadel üldalustel peaks kindlustatama ka kompani ja rühma löigud. Kui meie terminiga „kindlustatud pataljoni löik“ rahuldume, kas on siis veel vaja vastupanuõlme nimetust? Sedaenam siis, kui arvestame, et „kindlustatud pataljoni löik“ meeletab igale tema järkjärgulise — meie oludele vastava — taktikalise sündimise loo, kuna „vastupanuõlm“ on lummutis minevikust või võõrsilt.

Poola reserv-ohvitserkond.

Kaasaegse sõjaväe, mis loodud „relvastatud rahva“ põhimõtteil, üheks tõhusamaks aluseks on reserv-ohvitserkond. Kui kaadri-ohvitserkonda võiks piltlikult võrrelda armee aju ja närvikavaga, siis reserv-ohvitserkond on õigustatult iga armee südameks. Selline võrdlus ei pretendeeri täpsusele, kuid ei tohiks olla kahtlust selles, et reserv-ohvitserkond sõja puhul on armee uljuse ja patriootse vaimu loomise ja säilitamise suurimaks teguriks. Ja seda seepärast, et reserv-ohvitserkond juhtide peres domineerib sõja puhul arvult ja ta esindab parimat elementi rahva sellest osast, mis koondatud armeesse. Seepärast rahuajal iga sõjaväe, seega ka Poola sõjaväe, kõrgem juhatus armee sõjalisel ettevalmistusel on teadlik selles, et sõja puhul armee väärtus oleneb reserv-ohvitseride kvaliteedist, olles ühtlasi veendunud, et reserv-ohvitserid annavad sõja puhul kõik oma parema. Allpool toome mõned andmed, millistest nähtub, et Poolas on tehtud kõik selleks, et reserv-ohvitserid oleks ja püsiks nõuetaval kõrgusel kui sõjalises ettevalmistuses nii suhetes kaadriohvitserkonnaga.

Reserv-ohvitser Poolas algab sõjaväe teenistust 21. (hariduse jätkamiseks antud ajapikenduste puhul 25.) eluaastast ja teenib 50 eluaastani (incl.). Sõjaväeteenistus väljendub perioodilistes kordamisõppustes (millest allpool) ja iga-aastastes sügise lõpupoolel toimetatavates kontroll-koondamistes. Maaväe reserv-ohvitserkonda kuuluvad: jalaväe-, ratsaväe-, suurtükiväe-,

inseneri- ja pioneri-, lennuväe-, side-raudteeväe- ja mitmesuguste eriteenistuste reserv-ohvitserid.

Mereväe reserv-ohvitserkonda kuuluvad ohvitserid, kes on teeninud sõjalaevastikus kaadri ohvitseridena, kuid lahkunud teenistusest, või kes ülenдатud mereväe reservnooremleitnantideks.

Üldiselt reservnooremleitnandi aukraadi (auastme) omandamiseks on vajalik: üldhariduslikult küpsusetunnistus (erandina 6 keskkooli klassi 8-klassisest keskkoolist), lõpetada täielik kursus 6-kuises reservallipnikkude koolis, sooritada vähemalt üks kordamisõppus reservisolekul ja tarvilik moraalne ning teenistuslik kvalifikatsioon.

Kaadri allohvitseri võib ülendada reservnooremleitnandiks, kui ta vastab kõigile ülal loetletud nõudmistele (küpsusetunnistuse võib asendada tunnistus eriprogrammi kohaselt sooritatud katsetest) ja kui allohvitser on teeninud alalisväs 6 aastat ning saavutanud teenistuses seersandi auastme. Reservnooremleitnandi aukraadi võib sõjas omandada iga sõdur, kes sooritanud väljapaistva kangelasteo ja kellel juhile nõuetav moraalne kvalifikatsioon.

Reserv-ohvitser kaotab aukraadi: lähkudes Poola kodakondsusest, kohtu otsusel, või ohvitseride aukohtu otsusel. Aukõrgendused reservlastele on ette nähtud kapteni aukraadini (incl.), kui nad on sooritanud tarviliku arvu kordamisõppusi ja aukraadi (auastme) saamiseks korralda-

tavad katsed. Katsed on vajalikud vaid kapteni aukraadi ülendamiseks.

Reserv-ohvitseridel on vormikandmise õigus rahvuspühadel, osavõtul oma väeosa pidustustest ja ka oma perekonna suur-sündmustel. Viimasel juhul tuleb igal puhul nõutada luba.

Reserv-ohvitseride kandidaatide ettevalmistus sünnib reserv-ohvitseride ettevalmistamise kompanides või pataljonides, millised eksisteerivad mõne rügemendi juures, samuti allipnikkude koolides väeliikidele (jalaväe kool Zambrovis, ratsaväe allipn. kool on Grudziondze'is, suurtükiväe — Volodimiris, lennukiväe — Demblinis, pioneri — Modlinis, side — Zegrzsis, sanitari — Varszavis jne.).

Reserv-ohvitseri kandidaatide erialaline ettevalmistus kestab reservis kordamisõppustel, milliseid on ette nähtud tema teenistuse kestusel kokku 36 nädalat, kusjuures ühekordne kordamisõppus ei tohi kesta üle 8 nädala.

Poola reserv-ohvitserid, kes valmunud vabariigi esimese kümne aasta kestusel, seisavad sõjaväe kõrgema juhtkonna arvates ettevalmistuselt väga kõrgele.

Kokkuvõtteks käesolevale lühikesele ülevaatele võiks öelda, et Poolas tehakse järjekindlat ja püsivat tööd meiepölvse reserv-ohvitserkonna ettevalmistamiseks. Reserv-ohvitserkond kasvab arvult ja tõuseb kvaliteedilt, olles valmis tagasi lööma iga vaenlase, kes julgeks rikkuda Poola piire. —nja.

Poola sõjaväe traditsioonidest.

Endise Poola vabariigi hukk ja sellele järgnev saja-aasta kestusega ike põhjustasid asjaolu, et XIX sajandi sõjanduse arengus Poolal oli tähtsuseta osa. Rikkalikud salved õpiseid, mis poolakad saavutasid võitlustes kaugete sajandite kestel, olid viimasteni aastateni võrastele lääne-euroopa sõjaajaloolastele suletud. Ja ometi Vana Poola ajalugu on rikas sõdadest. Vana Poolas kasutati relvi sagedasti! Vana Poola sõdade uurimine võiks usinale ja asjatundjale sõjaajaloolasele pakkuda rikkaliku uudismaa uurimisteks. Sealt võiks leida ilusaid näiteid kõrgesti arenenud sõjakunstist ja, kui tarvitada moodsat mõistet, täiesti omapärast poola sõjadoktriini. Colin'i huvitavas ja asjalikus ajaloolises teoses „Les grandes batailles de l'histoire“ (Ajaloos suured lahingud) me ei leia kahjuks ühtki poolakate operatsiooni, kuigi paljud lahingud, millest võttis osa Poola, kui oma poliitilise tähtsuse samuti õpetlikkusega, sõjakunsti seisundist väärivad seda, et neid asetataks maailma ajaloo tähtsamate lahingutega võrdsele astmele. Meenutagem kas või verist lahingut aastal 1241 Lignitsi all, kus poola vürst Heinrich Jumalakartlik võitis tatarlased ja seega sooritas tähtsa sammu ajaloo. Meenutagem samuti Grünevaldi (Tanenberg) lahingut aastal 1410, milles pikemaks ajaks murti Teutoni Ordo võim ja pandi piir Ordo maade vallutamisele, tungile itta. Kas see lahing oma tähtsuse pool-

lest ajaloos ei kõnele kaugele üle sajandite? Jan Sobieski hiigelvõit Viini all aastal 1683 päästis kristliku maailma, nagu seda väidetakse üldiselt. Kas ei vääriks see lahing tunnustamist euroopa ajaloo tähtsana lahinguna?

Ikestatud Poola sajandi kestusel, kui teised rahvad tõid ajaloo valgusesse oma kuulsusrikka sõjalise mineviku, oli sunnitud jääma pealtvaatajaks. Olude sunnil poola sõjaajaloolisi küsimusi möödunud sajandil ei olnud soodus käsitleda ja sõjakunsti arengu ajalugu kaotas rikkalikud materjalid poola sõjakogemuste ja poola lahingutraditsioonide näol.

Julgeme väita, et poola sõjatraditsioonid on tõesti rikkalikud ja tähelepanuvääri- vad. Oma geograafilise asendi tõttu Poola on sillaks põhjast lõunasse — Balti merest Musta merre ja barjääriks ida ja lääne vahel, seega ajaloo on temal olnud täita suured ülesanded. Poolale pani ajalugu tema asendi tõttu — ajaloo perspektiivis hinnatuna tähtsa missiooni — kristluse kaitsekilbi ülesanded. Kuid poolakad massi hingeelu seisundist vaadatuna, omasid kalduvusi eelistada rahu ja põllutöö idüllil rasketele võitlustele ja seepärast nad ei suutnud lõpuni täita ajaloolt neile antud ülesannet. Seepärast ka poola relvastatud jõudude organisatsioon ja strateegia tunnustasid — sisuliselt võetud — kaitsetegevust, selle tõttu paljude aastate kestel Poola ainsaks kaitsejõuks oli üldine aadli maakaitseväge.

Palgasõdurid, mis ajaloos etendasid suurt osa, ilmusid Poolas palju hiljem kui teistes riikides ja nende arv võrreldes naaberriikidega ei vastanud kunagi olukorra nõuetele.

See sõjalise jõu organisatsiooni erinevus mõjutas tunduvalt poola sõdimise meetodeid. Alalise relvastatud jõu puudumine, tarvidus selle loomisel alati appeleerida aadlike heatahtlikkusele ja viia neid olukorrast arusaamisele, otsustas ette sõja iseloomu ja tugevasti mõjutas taktikat. Sõjad olid põhimõttelikult lühida kestusega kaitse sõjad, puudusid tarvilikud sõjalised jõud. Ratsavägi, kui aadlikelt eelistatud väelikk, oli relvastatud jõududes suure ülekaalus. Sõjaväe väikese arvu pidi tasakaalustama uljus ja juhi geniaalsus. Lahingu otsustas ratsavägi, kelle taktika erines teiste sõjavägede taktikast. Poola ratsaväe taktika erinevus ilmnis XVI sajandil, — kui ratsaväed loobusid soomusrüüdest ja piikidest, võttes tarvitusele tulirelvad pearelvana, — poola ratsavägi säilitas endise relvastuse ja teguviisi — löögi koondatud massides täies karjääris. XVI ja XVII sajand on rikkad poola väljapaistvate väejuhtide-hetmanite poolest. Algame siin hetman Tarnovskiga, kes jättis sõjandusele tuntud teose „Consilium rationis Bellicae“. Temale järgnesid hetmanid: Jan Zamoiscki, Kaarel Hodkovič, Stanislaus Žulkevski, Stanislaus Konetpolski, Stefan Čarnetski, Kuningas Stefan Batory, Kuningas Jan III Sobiescki j. t. Hetmanite väljapaistvate vaimuannete, geeniuuse, tõttu Poola oma organisatsioonilistele nõrkustele vaatamata väljus võitjana paljudest sõdadest, mis talle olid peale sunnitud. Peab veel arvestama, et rahvas keeldus sõjapuhul andmast juhtidele tarvilikke jõude võiduks vastase üle. Erijuhustel jõudude vahekord poola ja vastase armees kujunes 2:4, mitte iialgi soodsamaks kui 2:3. Harielikult olid poola väed vastasest arvult suure vähemuses: nii hetman Hodkovič Kircholmi all aastal 1605 purustas 14.000-mehese rootsi armee kõigest 3700-mehese salgaga. Klušini lahingus 1610. aastal hetman Žulkevski 4000 ratsamehega võitis 48.000 venelaste armee. Hetman Konetpolski, kes Trszciani all purustas Gustaf Adolfilt isiklikult juhitud rootsi armee, käsutas armeed,

mis oli rootslastest arvult kolm korda väiksem. 1667. aastal kuningas Jan III Sobiescki võitluses Podgaitsi all oma 3000 ratsamehega löi 100.000 tatarlaste armee ja 1683. aastal Viini lahingus 76.000-lise armeega purustas täielikult 138.000-mehese türki armee. Sellistel jõudude vahekordadel võit olenes suuresti väejuhi geeniuusest. Nois möödunud aegade võitlustes võime nentida kõikjal poola väejuhtide väsimatut tahet, kõrget algatusevõimet, tegevuse kiirust ja hoogu ja oskust õieti ära kasutada kõike, mis pakkus olukord. Poola sõdimisviisid erinesid samal ajal läänes valitsevatest sõjapidamise viisidest, mis väljendusid kestvates piiramistes ja keerukates manöövrites teatud punktide vastu, et võita vastast lahinguta. Nagu juba mainitud, poola hetmanitel ei olnud käsutada alalist sõjaväge. Nad pidid teotsema otsustavalt, aega viitmata ja seega astuma lahingusse. Lahinguid löödi veriselt: lahinguväljal võidetud vaenlast jälitati kuni viimse võimaluseni, kuni seda võimaldas võitlejate ja hobuste äärmine pingutus. Väga iseloomustavaks lahinguks on Klušini lahing 1610. a., kus hetman Žulkevski, saanud teated moskvalaste 48.000-mehese armee lähenemisest, ruttas sellele vastu oma 4000 ratsamehega. Hetman kiürrännakul ruttas oma ratsameestega õhtu ja öö. Teise päeva varahommikul ta jõudis Klušini küla juurde, kus oli peatunud vastane. Hetmanil oli käsutada peale ratsaväe veel jalaväge kahuritega, mis oli aga rännakul maha jäänud. Selle järelejõudmist ootamata Žulkevski atakeeris ratsaväega. Lahing oli äärmiselt pinev, kuni 14 korda üks ja sama üksus võttis ette rünnakuid. Võit oli täielik. Jälitati vastast kuni Možaiskini, mille tõttu moskvalaste armee kaotas täiesti vastupanuvõime ja avas tee Moskva peale.

Need ilusad poola armee lahingutraditsioonid, mille iseloomustuseks armee kõrge moraal ja juhtide osavus, pidid lakkama arenemast end. Poola Vabariigi langedes, lüües mõneks aastaks leegile Napoleoni sõdades võitlevates poola leegionides. Tekkis ajalooline vaheaeg kuni saabused uued ajad, kus vaba Poola rahva sõjavägi võis jälle võidelda oma lippude all. —ska.

Õhu- ja gaasikaitse alalt.

Õhuvaatlusteenistuse korraldamisest.

A. Ilves.

Õhukaitse korraldamisel omab suure tähtsuse saada õigeaegselt teateid lähenevast õhukallaletungist, eesmärgiga valmistada ette selle vastu võitlemist ning vältida ootamatuse tagajärgi. Selle eesmärgi saavutamise eelduseks on otstarbekohane õhuvaatlusteenistuse korraldamine, et võimaldada kõige edukamalt kasutada õhukaitsevahendeid. Seega osutub õhuvaatlusteenistus õhukaitse lahutamatu osaks. Ilma õhuvaatlusteenistuse kindla organisatsioonita ja selle korraliku töötamiseta ei ole mõeldav edukas võitlus nüüdisaja lennuväe tegevuse vastu.

Kuidas kõige ratsionaalsemalt korraldada õhuvaatlusteenistust — selle probleemi lahendamisel tuleb, nagu paljudel teistelgi riigikaitse aladel, arvestada riigi majanduslikke võimalusi ning üldist kaitseorganisatsiooni. Eriti kulukaks teguriks osutub siin sidevõrgu küsimus. Selle otstarbekale lahendusele otsitakse kõiki võimalikke viise. Katsetel mõnes suurriigis, näiteks Briti õhukaitse manöövritel (v. Sõdur nr. 43/44 — kokkuvõtte A. Vernik'ult) on saavutatud teadete edasiandmisel, võiks öelda, ideaalseid tagajärgi.

Riigikaitse vajaduste seisukohast peab ka meil pöörama erilist tähelepanu õhuvaatlusteenistuse otstarbekale korraldamisele. See küsimus on seni meil leidnud avalikult vähe käsitlemist ja sellepärast ei oleks liigne heita pilku riikliku õhuvaatlusteenistuse korraldamise alustele üldse ning vaadelda õppiseid sel alal möödunud õhukaitse manöövri kogemustel.

I. Õhuvaatlusteenistuse organid ja nende tegevuse alused.

Õhuvaatluspostid. Õhuvaatlusteenistus tugineb üldiselt õhuvaenlase kindlakstegemisele vaatluse ja kuulmise teel ning teadete edasiandmisele. Selle teostamiseks on vaja õhuvaatluse organe ja sidevõrku.

Aluseks õhuvaatlusteenistuse organisatsioonis on õhuvaatluspostid, ülesandega teha kindlaks õhuvaenlase ilmumine, jõud, lennusuund ning anda teateid maa-pealsete õhukaitsevahendite õigeaegselt te-

gevusse rakendamiseks. Õhuvaatluspost peab tagama katkestamatu vaatlust ning teadete kiiret edasiandmist. Arvesse võttes, et lennuk võib ilmuda igast küljest, peab vaatluseala olema võimalikult suurem. Selle teostamiseks nähakse ette paljudes riikides vaatlustoimkonnaks kaks vaatlejat, kes omavahel vaatlusvälja ära jagavad. Seega peaks olema igas postis vähemalt 4 vaatlejat, kusjuures posti öise tegevuse juures tuleks seda arvu veelgi suurendada. Et säästa jõude, katsutakse mõnel pool läbi ajada ühe vaatlejaga postis, kusjuures ühe posti toimkonda kuuluksid 3 vaatlejat. See suguse koosseisu juures on võimalik posti katkestamatu tegevus päeval ja öösi.

Posti vaatluspiirkond ei ole kuigi suur, sest enamail juhtudel on vaatlusmeeskond varustatud ainult primitiivsete vahendeiga. Ka mõjutavad vaatlusvõimalust valguse ning ilmastiku tingimused ja lennukõrgus. Keskmistes tingimustes võib lugeda vaatluse raadiuses 6—8 km. Seega õhuruumi pidevaks vaatluseks ei tohiks postide kaugus üksteisest ületada 12 km. Ebasoodsates vaatlustingimustes peaksid postid veelgi tihedamalt asuma.

Õhuvaatlusposti asukohtadeks sobivad punktid, kust avaneb suurim vaatlusväli ning head kuulamistingimused. Üldised nõuded õhuvaatlusposti kohta on:

- vaatlusvõimalus 360° horisontaaltasapinnas ja vähemalt $6-90^{\circ}$ vertikaaltasapinnas;
- asuma eemal müratekitavaist esemetest, mis võiksid takistada kuulamist, näiteks raudteed, tehased, maanteed, eriti milledel liikumas palju mehhaanilisi vahendeid.

Peale nende puhttehniliste tingimuste oleneb õhuvaatlusposti asukoht sidevõrgust. Eriti mõjutab viimane posti asukohta eri sidevõrgu puudumisel õhuvaatlusteenistuseks.

Õhuvaatluseks ning vaatlusteate koostamiseks kuulub põhimõtteliselt posti koosseisu järgmine varustus:

- ajanäitaja, et võimaldada täpsalt kindlaks määrata lennuki ilmumise aega. Ajanäitajad postides peavad

olema kontrollitud keskposti aja-näitaja järele;

- kaart posti ümbruskonnast, et määrata kindlaks lennuki asukoht antud momendil. Ilma kaardita koostatud teadetes võivad olla lahkumineku koha nimedes ning seega tekkida arusaamatused;
- lennuki riiklikud tunnusmärgid ja siluettide tabel, mille abil võib kindlaks määrata lennuki kuuluvuse ja tüübi;
- binokkel, mis pikendab vaatluse raadiust ning kergendab lennuki äratundmist;
- kompass või bussol lennusuuna kindlaksmääramiseks. See vahend ei ole hädavajalik, sest lennusuunda võib kindlaks määrata ka kaardi abil. Eriti kaob kompassi tarvidus, kui vaatlustoimkond oskab määrata ilmakaare kohalikkude esemete järele;
- juhendid teadete koostamiseks, edasiandmiseks ning side kasutamiseks. Õhuvaatlusteate koostamise hõlbustamiseks ja edasiandmise kiirendamiseks on vajalikud postides kindlaksmääratud teatevormid.

Peale ülalloeletud artiklite on soovitatav varustada õhuvaatlusposte veel abinõudega *lennukõrguse ja lennuki tüübi kindlaksmääramise hõlbustamiseks*. Need võivad olla üsna primitiivsed. Mis puutub kuulamisaparatuur, siis oma kalliduse tõttu on õhuvaatluspostide varustamine nendega väga piiratud. Need omavad erilise tähtsuse juhul, kui on möödapääsematu vajadus pikendada õhuvaenlase lähenemise kindlakstegemise kaugust. Samuti on kuulamisaparatuurid, eriti helipüüdjad, vajalikud öiseks õhukaitse teostamiseks.

T e a t e k o g u m i s e k e s k p o s t i d . Õhuvaatluspostidelt saadud andmeid on tarvis edasi anda õhukaitsevahendite tegevusse rakendamiseks. Teadete koordineerimiseks, klassifitseerimiseks ja kindlaksmääratud instantsidele edasiandmiseks moodustatakse teatekogumise keskpостid.

Õhuvaatluspostide arv, mis kuulub teadete edasiandmise mõttes ühe keskposti alla, on väga mitmesugune, olenedes suurel määral õhukaitse kohalikkudest oludest, sidevõrgust, meeskonnast j.n.e. Briti õhuvaatlusteenistuse organisatsiooni kohaselt, mis käesoleval ajal tahab olla üks täiuslikumaid, kuulub ühe keskposti alla 25 õhuvaatlusposti, kusjuures ühendus õhuvaatluspostidelt keskpостiga on korraldatud sel viisil, et lennukite ilmumine vaatlusposti piir-

konda, märgitakse mehaaniliselt kaardile keskpостis. See teadete edasiandmise viis on võimaldanud saavutada ideaalset kiirust. Näiteks, on lennuki nähtavusele ilmumiseest vaatluspostis kuni selle äramärkimiseni kaardil keskpостis möödunud kõigest 30 sek.

Keskposti asukohta kindlaksmääramisel on mööduandvaiks tegureiks sidevõrk ja õhukaitse üldine organisatsioon. Eri sidevõrgu olemasolul on otstarbekam asutada keskpост kas õhukaitsevahendi juure või vastavasse juhatusse, kust alarmeeritakse õhukaitsevahendeid. Üldsidevõrgu kasutamisel oleneb keskposti asukoht õhuvaatluspostide sideliinidest ja teadete edasiandmise võimalustest keskpостilt õhukaitset juhtivaile instantsidele. Näib, et kõige soodsamaks keskposti asukohaks on siin kohalik sidetsentrum. Kui aga kohalik sidevõrk antud tsentrumis võimaldab takistamatult õhuvaatluspostidelt saabuvate teadete vastuvõtmist, oleks ka üldvõrgu kasutamisel otstarbekam keskposti asetamine õhukaitset korraldava kohaliku juhatuse staapi. Seega välditakse asjatu ajakaotus teate edasiandmisel keskpостilt. Siin võib olla küll veel moodus, et keskpост alarmeerib otseselt õhukaitsevahendeid, ilma et neid hinnataks juhatuses staabis. Sel juhul aga peaks keskpостis asuma küllalt kompetentne isik, kes suudaks hinnata õhuvaatluspostidelt saabuvaid teateid ning nende põhjal alarmeerida vastavaid õhukaitse relvi.

S i d e v ö r k . Õhuvaatlusteade te edasiandmiseks võib kasutada mitmekesiseid sidevahendeid, kuid peamist kasutamist leiab siin telefon ja raadiotelegraaf. Nagu eelpool nägime, tarvitatakse Inglismaal ka mehaanilist kaardil märkimise viisi.

Vajadus õhuvaatlusteateid edasi anda miinimum ajaväljel, on tinginud tarviduse eri sidevõrgu järele õhuvaatluseks. Ainult sel teel loodetakse saada edukaid tagajärgi. Eri sidevõrgu loomine aga nõuab suuri kulusid ning sellepärast ei ole see igakord teostatav. Sel põhjusel võetakse abiks olemasolev sidevõrk.

Üldsidevõrgu kasutamisel halvnevad märksa töö tulemused. Siin on eriti vajalik reguleerida sideliinide kasutamist ning võimaldada õhuvaatlusteade te edasiandmist väljaspool igasugust järjekorda. Samuti omab suure tähtsuse vaatlusmeeskonna- hea väljaõpe teadete kiireks edasiandmiseks ja vastuvõtmiseks keskpостides. Nimetatud eelduste olemasolul on võimalik saavutada küllalt rahuldavaid tagajärgi. Üldsidevõrgu ekspluateerimine aga ei nõua peaaegu mingisuguseid kulusid.

Raadio kasutamine õhuvaatlusteenistuseks on võrdlemisi piiratud. Juba tehniliselt on vaevalt mõeldav kõikide vaatluspostide varustamine raadio saatjatega ning ka vastuvõtmine muutub siin paljude jaamade töötamise tõttu äärmiselt raskeks, kui mitte võimatuks. Vahest teadete edasisaatmisel keskpostist õhukaitsevahendeile või vastavaile staapidele võiks raadio leida edukat kasutamist.

Sidevõrk mõjutab ka õhuvaatlusteenistuse üldist organisatsiooni. Näiteks eri sidevõrgu kasutamisel piiratakse vaatluspostide arvu seega, et luuakse neid rindele ning riigipiirele rööbiti vöödena teatud kaugustel üksteisest. Vööde vaheline kaugus kõigub 40—80 km. Üldiselt ei soovitata kaugust väga suurt, sest vööde vahel võivad osutuda kesksuure võlvõrpkaitse, mis võimaldab kaitset. Üldsidevõrgu juures ei saa aga sellistest korrapärastest vöödest kinni pidada, olgugi, et ka siin püütakse selle põhimõtte poole võimaluste piires. Regulaarsete vööde asemel luuakse siin õhuvaatlussektorid, mis koosnevad teatud arvust õhuvaatluspostidest ja ühest keskpostist.

Õhuvaatlusmeeskond. Õhuvaatlusteenistuse edukas teostamine nõuab suure arvu vaatlejaid ja nende valmisolekut ülesannetäitmisele asumiseks võimalikult lähema aja jooksul. Sellepärast osutub vaatlusmeeskonna komplekteerimine ja vastav väljaõpe tähtsaks probleemiks. Seda küsimust on katsutud lahendada mõnes riigis vabatahtliku organisatsiooni alusel, püüdes kaasa tõmmata nii kodanikke kui ka riiklikke organisatsioone. See viis ei kindlusta aga katkestamatut õhuvaatlust ning siin võivad esile tulla raskused ka seega, et osa ettenähtud meeskonnast saab sõjakorral ära kistud teiste ülesannete täitmiseks. Seesuguste ebasoovitavate tagajärgede vältimiseks, peab hoolitsema, et rahua ajal kindlaksmääratud ning vastavalt väljaõpetatud meeskond jääks kandma õhuvaatlusteenistust ka sõjaajal.

Keda määrata õhuvaatlusteenistuse toimkonda, see küsimus nõuab põhjalikku kaalumist ning ratsionaalset lahendust. Eeskätt tuleb siin arvestada, et elavjõude rindelt liiga palju ei saaks ära kistud. Sel põhjusel nähakse ette mõnel pool õhuvaatluseks isikud, kes teatud põhjusil ei kuulu mobilisatsiooni alla või reserveeritakse selleks üks vanemaid mobiliseeritud aastakäike. Teisest küljest aga propageeritakse selleks noorsugu, eriti koolinoorsugu. Etteheidetele, mis võivad aset leida alacaliste rakendamise puhul sõjaliste ülesannete täit-

miseks, tuuakse vastuväiteks, et noorte osavõtt õhuvaatlusest väljaspool suuremaid keskusi on parimaks nende evakueerimise viisiks, sest asudes õhuvaatluspostis riigi territooriumil on nende elu palju ohutum kui linnas õhust kallaletungide tõttu. Ka puhtfüsioloogilistel põhjustel on protsentuaalselt nooremad kohasemad õhuvaatluseks. Samuti näib neil olevat huvi seesuguseks tegevuseks ning neile oleks kergem korraldada ka vastavat väljaõpet, näiteks, kooliskäijate keskel.

Seega teenistuse huvides peaks õhuvaatlusmeeskond koosnema mobiliseeritud isikutest ning kes juba rahua ajal nimelisel kindlaks määratud. Kiiremaks tegevusse astumiseks on vajalik, et meeskond elaks alaliselt posti läheduses juba rahua ajal. Kasutamise näide oleks siin suuremääral vaatluskäigud. Igal juhul ei ole soovitatav ettenähtud meeskonna sagedane vahetus, sest meeskonna väljaõpe nõuab võrdlemisi palju aega.

Teadete kogumine ja edasiantmine. Õhuvaatlusteenistuse organite ülesandeks on jälgida õhuvaenlase igasugust tegevust. Saadud andmed omavad mitmesuguse tähtsuse. Nii on mõnedel teadetest tähtsus eeskätt õhukaitsevahendeile, kuna teised aga pakuvad rohkem huvi kõrgemale juhatusel, võimaldades sageli õhuvaenlase intensiivsusest järeldada vaenlase operatiivseid kavatsusi. Seega võime õhuvaatlusega hangitavaid teateid jaotada üldjoontes mitmesse liiki, kusjuures tähtsamad neist oleksid: õhualarmi- ja informatsiooni-teated.

Õhualarmiteate eesmärgiks on hoiatada õhukaitsevahendeid ja vastavaid instantse, et anda võimalust viia läbi vajalikke ettevalmistusi õhukaitseks. Kõik õhualarmiteated kuuluvad väga kiirete liiki ning peavad edasi antama esimeses järjekorras.

Informatsiooniteated antakse kõrgemate juhtide orienteerimiseks õhuvaenlase tegevuse intensiivsusest, omadustest ning tema taktikast. Seega peab ka informatsiooni-teade olema võimalikult täiuslik.

Üldised andmed, mida peaks sisaldama iga õhuvaatlusteade, on:

- õhuvaatlusposti nr., kusjuures üldsidevõrgu kasutamisel on vajalik näidata ka õhuvaatlusteate tunnusmärki, näiteks „õhu“;
- kellaeg, mil lennukit või koondist märgati;
- lennuki avastamise koht;
- lennukite arv ja liik, kusjuures liigi määramisel tarvitatakse lühendusi,

näiteks, h — hävitus-, l — luure- ja pommituslennuk;
— lennusuund ilmakaarte järele;
— keskmine lennukõrgus.

Teate vastuvõtmisel keskpостis tuleb märkida ära ka vastuvõtmise aeg. Et lühendada õhuvaatlusteate edasiandmise aega, on vajalik käsitleda kindlaksmääratud teatavorme tabeli näol. Need tabelid peavad olema identsed õhuvaatluspostis ja keskpостis. Seega lühendame märksa teate sisu ning vältime asjatuid kirjutamisi, mis eriti tähtis kirjutamises vähe vilunud meeskonnale ja töötamisel väljas. Ka teate vastuvõtmine kujuneb seega väga lihtsaks ning kiireks.

II. Õppiseid õhuvaatlusteenistuse korraldamisest õhukaitse manöövri kogemustel.

Möödunud sügisel õhukaitse manöövri seati õhuvaatlusteenistuse korraldamisel eesmärgiks:

- kontrollida riikliku õhuvaatlusteenistuse korraldamise organisatsiooni otstarbekohasust,
- katsetada kohaliku sidevõrgu kasutamist õhuvaatlusteate edasiandmiseks,
- anda kogemusi õhuvaatlusmeeskonnale ja
- saada õppiseid õhuvaatlusteenistuse korraldamiseks õhukaitsevahendite alarmeerimiseks.

Nende eesmärkide saavutamiseks võeti katsetamisele kaks õhuvaatlussektorit, rakendades tegevusse kummaski sektoris osaline arv õhuvaatlusposte. Õhuvaatluspostid andsid teateid edasi keskpостi ning viimased manöövri juhatuse staapi. Manöövri juhatuse staap alarmeeris saadud teadete põhjal õhukaitsevahendeid.

Arvesse võttes, et manööver oli ühepoolne, markeeriti vastaspoolt õhuvaatluse otstarbel manöövri juhatusest väljasaadetud lennukitega, millised kandsid eraldusmärke. Teatud kellaaegadel nõuti õhuvaatluspostidelt teateid igast tähelepanud lennukist.

Väljudes õhuvaatlusteenistuse korraldamise üldistest põhimõtetest ja manöövri eesmärkidest, on tähele panna alljärgnevat:

1. Isikliku koosseisu alal. Alaline õhuruumi vaatlemine ning lennukite jälgimine väsitab silmi, eriti veel tuulise ja päikesepaistelise ilmaga. Sellepärast osutus neis postides, kus ei olnud korraldatud regulaarne vahetus, töötamine raskeks. Ka töötati kahemehelise toimkonnaga, mis mõnes postis oli tingitud posti asukohast ning

sidevahendite kasutamisest. Seega tõsteti küll vaatluse edukust ning teadete edasiandmise kiirust, kuid 3-meheline koosseis siin osutus väikseks, vaid tekkis vajadus neljanda vaatleja järele. Kui aga vahetus ja teadete edasiandmine on otstarbekalt lahendatud, suudab edukalt töötada ka kolmemeheline vaatluspost.

Keskpостis ettenähtud koosseis on küllaldane ainult sel juhul, kui keskpостis vaatlusmeeskond suudab täita ka teadete registreerimise ja edasiandmise ülesandeid keskpостis. Minimaalne töötoimikond on siin kolm isikut: kaks keskpостis tööruumis teadete vastuvõtmiseks ja edasiandmiseks ning üks vaatluspostis. Peab ka märkima, et keskpостis koosseisu mõjutab õhuvaatluspostide arv antud sektoris.

Meeskonna väljaõppele tuleb pöörata tõsist tähelepanu. Eriti nõuab suurt vilumust töötamine keskpостis. Seega tuleks väljaõppe alal harjutada vaatlusmeeskonda:

- lennukeid õhus üles otsima, neid eraldama riikliku kuuluvuse ja tüübi järgi ning nende asukohta ja suuna kindlaks määrama;
- õhuvaatlusteateid kiiresti kokku seadma ja edasi andma;
- kasutama õhuvaatluspostis ettenähtud varustust, nagu binoklit, kaarti, kompassi, lennukite siluette j. n. e.

Selle saavutamiseks tuleb:

- võimaldada vaatlusmeeskonnale vahetevahel lennukite jälgimist õhus ning nende eraldamist antud siluettide järgi;
- korraldada vastavaid harjutusi ning andma juhtnõore teadete kiireks edasiandmiseks, side ja posti varustuse käsitlemiseks.

2. Postide asukohad. Keskpостis edukaks töötamiseks on vajalik eraldi tööruum. Seesuguseid ruume aga kohalikes sidentsentrumites on raske leida. Sellepärast oleks otstarbekohasem asetada keskpостis juhatuse instantsi antud tsentrumis (linnas), kust alarmeeritakse õhukaitse relvi või antakse teateid edasi kindlaksmääratud organitele. Keskpост ise peaks aga olema vähemalt 2—3-juhtmeliselt ühendatud kohaliku keskjaamaga.

Õhuvaatlusposti asukoha tingib kohalik telefoni abonent ning sellepärast tuleb ette, et nende asukohad igakord ei vasta õhu-

vaatluspostilt nõutavatele tingimustele. Töötamine seesugustes postides kujuneks ka manöövril väga raskeks, nõudes kahekordselt suuremat toimkonda. Näiteks, pidi vaatleja ühes vaatluspostis asuma paarsada meetrit eemale telefoni abonendist künka otsa, olles välitelefoni ühendatud kohaliku abonendi asukohaga. Viimases asus teine mees, kes vaatlejalt saadud teateid edasi andis keskposti. Seesugune teatamise viis on väga ebapraktiline nii toimkonna kui ka teatamise kiiruse suhtes. Siin tuleb side lahendada nii, et õhuvaatluspostilt oleks võimalik teadet edasi anda vahetult. Kui aga see raske teostada, siis asetada post teise kohta.

3. Sidevõrk oli teadete edasiandmiseks täiesti rahuldav. Näib aga, et igalpool ning alati ei saa seesugusel määral üldsidevõrku kasutada. Üheks suurimaks vajaduseks osutub siin teadete edasiandmine väljaspool järjekorda ning tarbekorral kõnede katkestamine. Põhimõtteliselt ei ole see lahendus kuigi hea, eriti kõnede katkestamine, kuid teisiti on seda küsimust praegu võimatu otstarbekalt lahendada. Järelikult vajab edukas õhuvaatlusteenistuse korraldamine sidevõrgu eesõigustatud kasutamise võimaldamist seadusandlikul teel.

4. Õhuvaatluste adete edasiandmise kiirust tuleb tunduvalt tõsta. Siin paistab silma, et liigselt palju aega on läinud kaotsi teate koostamiseks ja selle edasiandmiseks õhuvaatluspostilt. Võrdluseks olgu nimetatud, et ajasuhe teate saabumisest keskposti ja viimast manöövri juhatuse staapi on 5:1. Sellest järgneb, et tuleb leida abinõusid teadete edasiandmise kiiruse tõstmiseks. Eeskätt on siin vajalik varustada poste valmistrükitud teatevormidega ning harjutada meeskonda tähelepanekute kiireks sissekandmiseks. Ka tuleb tähelepanu pöörata sideühenduste nõudmisele ja oskusele telefoni teel teadete kiireks edasiandmiseks.

Et vältida viivitusi teadete vastuvõtmi-

sel keskpostis, on vajalik tööd vastavalt organiseerida. Näiteks, hoida teadete vastuvõtmise tabelid iga õhuvaatlusposti kohta eraldi ning seesuguselt, et neid iga silmapilk oleks võimalik kasutada.

5. Postide varustamine ettenähtud vahenditega on hädavajalik. Vastasel korral ei saa nõuda edukat töötamist.

6. Õhukaitsevahendite alarmeerimiseks peab olema vahetu otseühendus alarmeeriva instantsi ja õhukaitse üksuse vahel. Kiiruse saavutamiseks peab ka siin maksimaalne kindel kord alarmikäsu andmiseks, vastuvõtmiseks alarmeeritava üksuses ja õhukaitserelvade tegevusse rakendamiseks. Manöövril esinesid siin puudustena, näiteks telefonisti puudumine alarmeeritud üksuse telefoni juures, keskjaama telefonistide vilumatus kiirkõnede edasiandmiseks.

Kokkuvõtte. Manöövril katsetamisele võetud üks osa üldisest õhuvaatlusvõrgust, juhib tähelepanu nii mõnelegi puudusele, mis vajavad kiiret kõrvaldamist. Õhukallaletungi vastutegevuseks õigeaegse informatsiooni saamise vajadus on niivõrt arusaadav, et pikem põhjendus oleks liigne. Hinnates aja téguri tähtsust teadete saamisel õhuvaenlasest ning saades aru, et teadete kiirust on võimalik tõsta eri sidevõrgu loomisega, ei saa praegusel ajal veel loobuda tehnilistel ja majanduslikel põhjusil üldsidevõrgu kasutamisest. Ajakaotust, mis on paratamatu eri õhukaitse sidevõrgu puudumisel, tuleb siin püüda tõsta õhuvaatlusmeeskonna väljaõppega ja vastava varustuse muretsemisega. Teadete kiire edasiandmine ja vastuvõtmine nõuab erilist vilumust. Sellepärast tuleb meeskonna valikul arvestada ka seda, et kord väljaõpetatud isikuid ei tuleks liiga sagedasti vahetada uutega.

Meeskonna komplekteerimine ja väljaõpe on üldiselt teravamaid küsimusi. Siin tuleb leida ratsionaalseim lahendus, püüdes kaasa tõmmata riigikaitse muredele lähedal seisvaid organisatsioone ja üksikuid isikuid.

Taktika alalt.

N.-Vene pataljoni pealetung kaitsele asunud vastasele.

Olukord.

(V. skeem nr. 1.)

I/5 laskurrügemendist, teotsedes rügemendi koosseisus, kes tungib peale põhjast lõunasse, 5. 8. 29. k. 1015 jõudis kõrgustik 97,7 raiooni, kus sai järgmise käsu:

1. Vastane asub lõunapool Ž a b r õ küla, umbes kõrgustikel, mis on 1 km kagu pool K o v a l i küla ja kõrg. 89,0. Tema lahingepostid asuvad kõrg. A, mis 1 km K o v a l i' st idas ja väheldases metsas 1 km Ž a b r õ külast lõunas.

2. Pataljonil on ülesandeks tungida peale kõrg. 97,7 — kõrg. 88,1 suunas eesmärgiga vastane nimetatud kõrgendikelt välja lüüa ja vallutada kõrgendikkude grupp, mis 1½ km M i l e t i s' i külast idas. Pataljoni toetab III srtkv. divisjon.

3. Paremal tungida peale üle Koval — II/5, kelle järgi liigub III/5. Vasakul tungib peale 8. l-rügem. üle K o r p o v t s õ ida serv.

4. Rügemendi padrunipunkt tee ääres lohus B o i t s o v o küla juures.

Tegevuse alul I/5 on asetatud järgmiselt (v. skeem nr. 1). Pataljon on h a r g n e n u d kompanideks ja rühmadeks (Vene J. E. II *) § 29 ja 54). Niisugune olukord vastab pataljoni tegevusele l ä h e n e m i s e l lagedal maastikul vastase mõjuva suur-tükiväe tule all.

2. kompanist patül korraldusel on saadetud ette pataljoni julgendamiseks 3. rühm ühes 2. kompani rk. rühmaga, moodustades pataljoni e e l k a i t s e r ü h m a — „b o j e v o j e o h r a n e n i e“, kes liigub 1½—3 km pataljoni ees (Vene J. E. II § 320). Käesoleval juhul 3. rühmale patülilt oli antud järgmine ülesanne:

„vastase eelosad kõrgustikult „A“ välja lüüa ning see kõrgustik vallutada. Selgitada, kus asub täpsalt vastase vastupanupositsiooni eelserv. Niipea kui 2. komp. on jõudnud kõrg. „A“ juurde, ühineda kompaniga.“

Patül ise oma K. P.-s kõrg. 91,9 juures, kuhu on kutsutud ka l.-komp. rk. komp. ülemad, III srtkv. div. ülem.

Patül näeb maastikku enda ees.

Politiline olukord I/5 ja vastase juures:

1. 2. ja 3. komp. sõdurite suhtes on kartusi, et pataljon võib jääda jälle ilma padruniteta, nagu see juhtus eelmises lahingus.

2. 1. komp. 2. rühmas leidis 2 sõdurit, kes simuleerisid haigust.

3. 1. komp. 3. rühmas, kirjade põhjal, mis saadud kodust, on tekkinud rida arusaamatusi nõukogude valitsuse politika pärast „kulakute“ suhtes. Kolhoosnikud ei ole küsimust kohapeal nähtavasti mitte küllalt otstarbekohaselt käsitanud.

4. 2. komp. 1. rühmas, rühmaülema jutuajamisel, üks punaarmeeelastest küsis: „kõik kõnelevad proletariaadi diktatuurist, kuid just proletaarlasti rindel ei leidu.“ Teised teda ei toetanud, kuid üldiselt olid siiski arvamusel, et h e a o l e k s s i i s k i p r a e g u p u h a t a.

5. Rk. kompanis üks punaväelastest, kompartei rakukese sekretäri jutuajamisel deserteerimisest tähendas, et täna öösi üks tema kaaslastest oli tahtnud deserteeruda, kuid ei ole leidnud endale kaaslast.

6. Eelmistes lahingutes oli juhtumeid, kus vangidega käidi ümber toorelt.

7. B o i t s o v o külas mõned punaarmeeelased suhtusid hirvitavalt juudile, millele juhiti tähelepanu politjuhataja poolt. 1. kompanis on tulnud ette juhtumeid, kus käske täideti loiult ja hooletult.

Pataljon on osa võtnud mitmest lahingust. Rühmülidest ¾ on parteilased ja noorkommunistid. Punaarmeeelastest on 32 kommunisti ja 45 noorkommunisti.

Vastase politseisukorra kohta rügemendi komissar teatas järgmist:

Osad, mis asuvad pataljoni vastas, omavad enda koosseisus suure arvu igasugu fašistlikkude organisatsioonide liikmeid; ohvitserid, allohvitserid ja osa sõdureid vastase põhirahvusest suhtuvad kohalikkudele elanikkudele jämedalt ja kõrgilt. On tulnud ette rida kuritarvidusi ja vägistusi kohalikkude elanikkude suhtes.

Antud raioonis umbes pool maast kuulub veel mõisnikkudele ja suurkulakutele. Nende suhtumine punaarmeele on

*) Bojėvoi Ustav Pehotė = BUP.

I/5 pataljoni pealsteuag

Skeem nr. 1.

I/5 lähenemisel.

ilmselt vaenuline, kuigi nad väliselt püüavad olla viisakad.

Rahva vaesem kiht ja tööliselad suhtuvad punaarmeele hästi. Keskklass on tagasihoidlik. Kõik teenistusekohustuslised mehed on mobiliseeritud vastase poolt.

Patüli käsk kallaletungiks.

5. 8. 29., kell 1030. Kõrg. 91,9.
(V. skeem nr. 1 ja 2.)

1. Vastase lahingepostid asusid joonel A—B. Meie eelkaitserühm lõi vastase sellelt joonelt välja ning püüab tungida edasi. Vastase vastupanupositsiooni eelserv on näha kõrgendikel, mis üksiku puu ja K o r p o v t s õ küla ees.

2. Paremalt tungib peale II pataljon üle K o v a l i - M i l j a t i t š i, vasakul 8. lasakurügement. Teises järgus, astmena pare-

malt, liigub III pat. Suurtükivägi asub B o i t s o v o külast kirdes.

3. Pataljonil, III srtkv, divisjoni toetusel, ühes s/auto rühmaga, „g“-instruktoriga ja sapöör-moond. rühmaga on kästud peale tungida ribas (v. skeem). Vastane välja lüüa kõrg. lääne pool K o r p o v t s õ küla, vallutades kõrg. 88,1 ja metsa raioon, mis idapool M i l e t i t š i.

4. a) 2. komp. võtab sisse lähtekoha kallaletungiks kõrg. A juures kell 1050 ning tungib peale kõrgendikkude suunas, mis üksikust puust lääne pool ja otse selle ees, vallutades need kõrgendikud. Kõvenduseks üks r.k. rühm. Toetab III divisjonist 7. patareid.

b) 1. komp. võtab sisse lähtekoha

kallaletungiks kell 1110 metsades, mis Ž a b r õ külast lõunapool. Vastane välja lüüa kõrgendikelt, mis K o r p o v t s õ külast läänes ning, tungides edasi kõrg. 88,1 suunas, vallutada künkad, mis üksikust puust idas. Toetab III div. 8. patarei.

- d) 3. komp. kella 1100 asub metsa põhja servale, mis Ž a b r õ külast kagus ning, järgnedes 1. komp. astmena vasakul, tagada pataljoni vasak tiib; toetada 1. komp. nimetatud punktide vallutamisel ning võtta oma alla metsa põhja serv, mis K o r p o v t s õ külast edelas.
- g) R.k. komp. kell 1050 asub kõrg. raiooni, mis ½ km Ž a b r õ külast lõunas, ülesandega vastane välja lüüa (sbitie protivnika) kõrg., mis 1 km A—B kõrg. lõunas ja kõrg. 89,0. Edaspidi liikuda 89,0 peale. Tule avamine mitte hiljem k. 1110.

Ülesandeks jääb pat. tagamine vastase õhukallaletungide vastu.

5. Kallaletung algab k. 1130 — signaaliks 3 rohelist raketti.
6. 1. komp. ülemal minu käsutusse üks l.-jagu tiivakaitseks.
7. Pat. srtkv. annan 1. komp. juure.
8. S/auto rühm asub metsa, mis Ž a b r õ külast kagus ja teotseb minu käsutuses K o r p o v t s õ teel, eesmärgiga toetada teise järgu kallaletungi ja edu arendamist. Kohal olla k. 1100.
9. „G“-instr. oma vankriga asuda Ž a b r õ küla loode servale. Edasi liikuda 2. järgu järele kõrg. 88,1 suunas.
10. Sapöör-moond. jao ülemal anda iga l.-komp. juure üks sõdur ning valmistada ette minu K.P. kõrg. 89,0. Kaks sõdurit lähevad eelkaitse rühma käsutusse.
11. Pat. keskjaam Ž a b r õ küla loode serval; liinid kompanitesse kompülide näpunäidetel.
12. Kompanidel à üks padrunite kaarik minu käsutusse pataljoni padrunipunkti moodustamiseks — Ž a b r õ küla loode serval.
13. Pat. sanitarabi punkt k. 1100 kõrg. 97,7 taga. Pärast kõrg. 89,8 vallutamist punkt läheb Ž a b r õ külla.
14. „G“ alarm — sireenid ja punased raketid. Õhualarm — suitsu raketid.
15. Asun kõrg. A. Pärast kõrg. 89,0 vallutamist asun sinna.

Pataljoni tegevuse arutus.

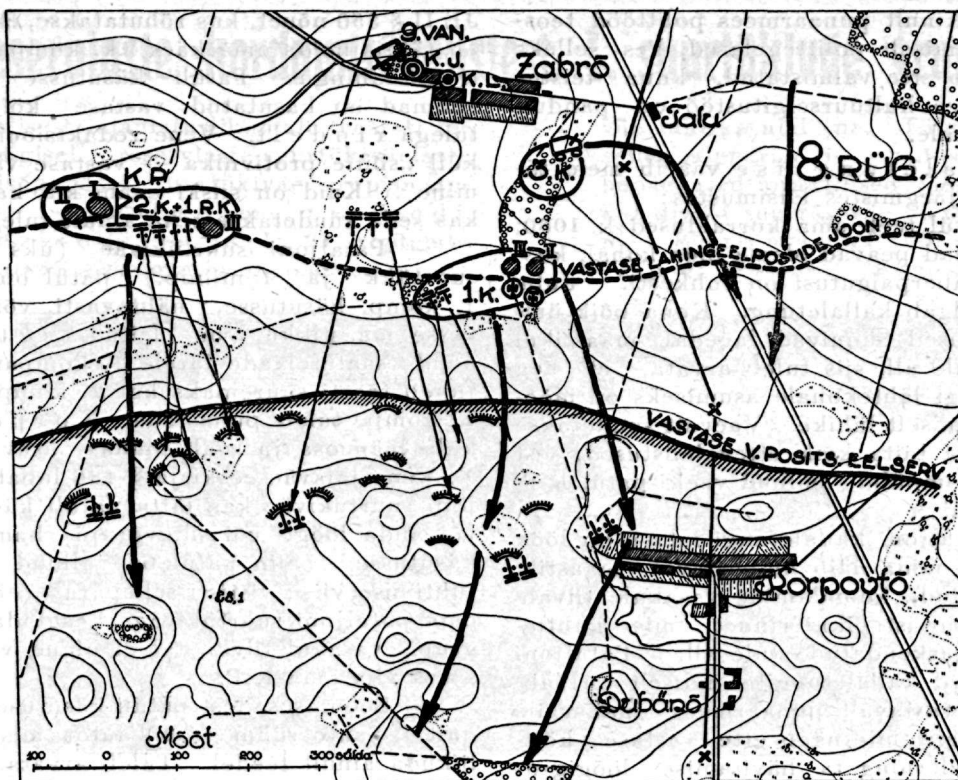
a) Lähenedamine ja vastase julgestuspositsiooni hävitamine.

Lähenedamiseks lagedal maastikul pataljon on hargnenud rombina, rindel ja sügavuti umbes 400×400 m. Lähisena liikumiseks kasutati lohku, mis küll varjatud vastase maapealse vaatluse, kuid mitte õhuvaatluse eest. Kuna antud rindel nimetatud lohk on ainus, siis tuleb arvata, et ta oli kaitsja ettevalmistatud vastulöögitule all, mis pataljonile pidi tekitama tõsiseid kaotusi, muidugi eeldades, et kaitsja patareidest vähemalt mõned jäid terveks pealetungija suurtükiväe tulest.

Patül liikus lähenedamisel pataljoni ees, koos eelkaitse rühmaga. Seda nõuab vene jalaväe eeskiri kategooriliselt. Eesolek hõlbustab muidugi vaatlust. Kuid on ühtlasi selge, et see asjaolu võib tuua raskusi sidepidamisel alluvatega.

Lähenedamiskorras pataljon liigub kuni 91,9, s.o. kuni jooneni, kust tuleb astuda tulevõitlusse vastasega.

Eelkaitse rühmalt käesoleval juhul nõutakse suurt ülesannet — kaitsja julgestuspositsiooni vallutamist. See ülesanne ühele rühmale on täidetav, kui julgestuspositsioonil asuvad osad maastiku tõttu ei ole toetatud tulega vastupanupositsioonilt. Asudes harilikult üksikute jagudena, julgestusosad sel puhul ei suudaks panna vastu rühma kallaletungile, eriti kui see viimane on toetatud r.k. tulega. Tuleb silmas pidada, et julgestuspositsiooni valutamise nõue eelkaitse rühmalt ei ole siiski mitte eeskirjaline nõue, vaid et seda teeb ainult antud ülesande koostaja. Eeskiri, nimelt Polevoi ustav, julgestuspositsiooni vallutamiseks määrab diviisi pealetungiribas 1—2 pataljoni, nimetades neid eelpataljonideks (peredovõe bataljonõ). Eelpataljonid moodustatakse siis, kui peajõudude ees liikuvad luuresalgad, eelsalgad ja eelvägi ei suutnud hävitada kaitsja julgestuspositsiooni (Pol. ust. § 181). Eelpataljonidele antakse juure tugev suurtükivägi, soovitav kuni 2 divisjoni pataljoni peale. (§ 181.) Eelpataljonid peavad teotsema äärmiselt julgesti, otsustavalt, kiiresti ja täiesti iseseisvalt. Juureantud suurtükiväe divisjonide juhtimine võib olla detsentraliseeritud. Eelpataljonid peavad püüdma anda vastase julgestusosadele niisuguse löögi, mis need osad teeks võitlusvõimetuks vastupanupositsioonil. Kui vastase julgestuspositsioonil asuvad osad algavad taandumist, siis eelpataljo-

Skeem nr. 2.

I/5 kallaletungil.

niid nende õlul murravad sisse ka v.-positsiooni, püüdes enda kätte kiskuda neid maastiku punkte, kust avaneb vaade v.-positsiooni sügavusse.

Seega N.-Vene ametlikud dokumendid kaitsja julgestuspositsiooni hävitamiseks näevad ette palju tugevamaid jõude kui käesolevas ülesandes.

b) Kallaletung.

Kallaletungi hetkeks kujunenud olukorra elementides on pöördud erilist tähelepanu politolukorrale, mis on iseloomulik punaarmeele. Politolukorra lühike hinnang on iseloomustatud ülesande koostaja poolt järgmiselt:

1. Kõige olulisemaks nähteks politolukorra hinnangul on 2. komp. talumeeste rahulolematuse töölistega. Küsimuse tähtsus seisab selles, et side tööliste ja talupoegade vahel on punaarmee tugevuse ja lahingukõlvulikkuse aluseks. Selle sideta võit ei ole mõeldav. Ettetulnud rahulolematuse võib haarata punaväelaste enamikku ning võib tekkida küsimus: „mille eest siis õieti sõdime?“. Niisugune meeleolu on tekkinud kahesugusel põhjusel — väsimusest ja mitte küllalisest kultuuriselgitustööst. Tuleb nõuda, et partei rakukesed kompanis ühes

juhtiva koosseisuga pööraksid erilist tähelepanu politoolule kompanis. Abinõudeks selleks lahingukorras on: brošüürid (korpuse trükikojast), väliseinalehed, kino ja raadio (veetavad aparaadid), muusika, sport, mitingud. Kõik need abinõud on rügemendis olemas.

2. Laskemoona küsimusel on määratu tähtsus. Tuleb selgitada sõduritele põhjusi, miks padruneid lahingusse ei toimetatud ning kõrvaldada need põhjused tulevikus.

3. Juutidevastase meeleolu tekkimine on mitteküllaldase selgitustöö tagajärg. Tuleb küsimust vastavalt valgustada, sest juudivaenulikus nõrgendab meie klassilist seisukohta ja suhtumist rahvale.

K o k k u v õ t e: kompani on lahinguvõimeline.

Politöö teostatakse nõrgalt.

Osa juhtivat koosseisu ei suutu küllalt tähelepanelikult punaarmeeleaste meeleolule.

Toodud arutlusist selgub, et politöö punaarmee enda suhtes lahinguolukorras taotleb suuremalt jaolt samu eesmärgi, mis moraalne kasvatus ja kultuuriselgitustöö teistes sõjavägedes, s.o.: hoida alal ja kasvatada väeosade lahinguvõimet ja valmisolekut võitlu-

s e k s. Ainult punaarmee polittööd teostavad peamiselt polittegelased, kes selleks eriliselt on ette valmistatud, kuna teistes sõjavägedes kultuursselgitustöö on pandud juhtide peale.

Kallaletung ise väärib meie tähelepanu järgmistes küsimustes:

— Patül teeb oma korraldused k. 1030, k. 1100 osad peavad olema oma kohal, kusjuures ümberpaigutusi on rohkesti. Juba k. 1130 algab kallaletung. Kuna kõik ümberpaigutused sünnivad lagedal maastikul vastase tule all, siis tuleb arvata, et aeg kallaletungi lähtekohale asumiseks on mõeldud äärmiselt lühike. Vaevalt suudetakse selle ajaga täita kõik ettevalmistused, sest k. 1030 kompülid polnud veel patül K.P. kõrgustikul A.

— Pataljoni kallaletungi idee on lõök vasakult, mida näib hõlbustavat maastik. Kuid jõudude koondamine vasakule tiivale nõuab liikumist pikki rinnet, mis kahtlemata on raskendatud tule all. Pataljoni lahingukord kallaletungiks üldiselt on šablooniline, vastavalt punaarmee maksvaile põhimõtetele, mis näeb ette vastase köitmise rindelt ning ta hävitamise löögigrupiga ühes punktis koondatud jõududega. Nagu kõikjal punaväe taktikalistes ülesannetes löögigrupi II järk (3. komp.) ka siin saab iseseisva ülesande — löögi andmise vastase kaitsekorra sügavusse.

— Suurtükitule toetusataljoni ribas on võrdlemisi nõrk, kui võtta arvesse ainult III divisjoni. Kuid tuleb arvata, et I pat. ribasse laseb veel ka osa diviisi ja korpuse suurtükiväest, kuigi seda ülesandes ei ole mainitud. Ülesandes öeldakse, et III div. ainult toetabataljoni oma tulega, kuid ei allu temale, seega sama vahekord jalaväega kui meie otsetoetuse gruppidel. Patül III divisjoni kasutab sel viisil, et määrab kaks patareid — esijärgu kompanide toetamiseks, jättes ühe patarei oma kätte.

— Pataljoni r.k. kompani punaarmee os võrdlemisi nõrk. Sellevastu iga l.kompani oma orgaanilises koosseisus omab ühe r.k. rühma, mille ta esimesel võimalusel nihutab enda ette tulekaitse loomiseks. Seega võib eeldada, et punaarmee laskurosad igas lahinguolukorras omavad enda ees kauge-tulekaitse jalaväe automaatrelvadest. Nende üksikute maastikul laialipillatud tulepesade mahasurumine on võrdlemisi raske.

R.k. kompani koosseisust üks r.k. rühm on antud 2. komp. kõvendamiseks, ülejäänud 2 rühma on patüli käsutuses. Seega venelased tõlgitsevad võrdlemisi vabalt oma

JE II § 350 nõuet, kus rõhutatakse, et patüli on tähtis hoida oma käes r.k. kompani juhtimist lahingus. Patüli käsutusse jäänud rühmad on kasutatud vastase köitmiseks tulega rindelt. Vene redaktsioon kõlab küll „sbitie protivnika — vastase väljalöömine“. Kuid on siiski enam kui kahtlane, kas seda suudetakse teha ainult tulega.

— Pataljoni suurtükiväe (üks 37 mm suurtükk ja 1 miinip.) patül on annud 1. komp. käsutusse, nähtavasti, võttes arvesse maastikku, on leitud, et tarvidus nende saaterelvade järele 1. kompanis kujuneb tõesti suuremaks kui 2. komp., sest 1. komp. tuleb puhastada K o r p o v t s ö küla lääneosa ja sealt lõunas asuv mets. N.-Vene jalaväe eeskirja § 486 lubabataljoni suurtükiväe kas jätta patüli käsutusse, või anda löögi- või siduvgrupi kompanide käsutusse. Siin patül on valinud viimase juhtimise viisi, vististi sellepärast, et tahtes omaataljoni suurtükiväge kasutada löögigrupis vasakul tiival, tal ei olnud võimalik sinna viia oma K.P.

— Soomusosadest patüli käsutuses on ainult 1 s/auto rühm — 3 s/autot, mis võivad liikuda ainult teedel. Tuleb arvata, et niisugune s/auto rühm lahingus ei suuda korda saata palju. Suur tee K o r p o v t s ö küla peale on kaitsja poolt kahtlemata purustatud. Selle parandamine tule all võimatu. Järelikult s/auto edasi ei pääse ning kuna ta paigal püsida ka ei või, siin ta peab minema tagasi ning jääma ootama aega, kus jalavägi vastase kaitsepositsiooni on juba vallutanud.

Sootu teistsuguseks kujuneks seisukord, kui I pat. käsutuses oleksid kas kerged kiiresti liikuvad tankid või s/autod, mis võivad teetseda ka maastikul (lülikutel). Kaitsjal, olukorras nagu see antud ülesandes, puuduvad igasugused looduslikud tõkked nii vastupanupositsiooni ees kui selle sügavuses, mis võiksid takistada niisuguste soomusosade tegevust. Järelikult ainus lootus jääb kunstlikele tõketele ja aktiivsetele tankivastastele abinõudele. Kuid meie teame, kuivõrra ebakindel on veel tankivastane kaitse süsteem seal, kus puuduvad looduslikud tõkked. Seega antud maastikul modern soomusosade olemasolu pealetungija poolt paneks kaitsja võrdlemisi raskesse seisukorda, sundides teda, võib olla, koguni loobuma kaitse organiseerimisest antud maastikul ning otsima selleks raiione, kus looduslikud tingimused kaitse organiseerimise suhtes soomusosade vastu on soodsamad.

A. T.

Reservlaste kordamisõppustest 4. suurtükiväe grupis.

Tavalisest laiaulatuslikumalt teostati tänavu sügisel reservlaste-suurtükiväelaste kordamisõppusi 4. suurtükiväe grupis. Õppused ise jagunesid kolme perioodi.

I perioodil — 26. ja 27. septembril — kutsuti sisse grupp ohvitseride. Nende

väe taktika alal jne. Tähtsama osa selles alaperioodis moodustasid kahepäevased praktilised tööd maastikul diviisi suurtükiväe ülema kolonel Borkmanni juhtimisel — 7. ja 8. oktoobril. Esimesel päeval

Grupp reservohvitseride ühes õppuste juhtidega maastikul peale praktiliste tööde lõppu.

* — 2. diviisi suurtükiväe ülem kolonel Borkmann. ** — 4. suurt. grupiülem kolonel-ltn. Tulff.
*** — 2. diviisi staabi I jaoskonna ülem majoor Soodla.

kahepäevaste õppuste eesmärgiks oli peamiselt tutvustada neid härrasid omavahel, luua kontakti ja sõbrussidemeid reservlaste ja kaadriohvitseride vahel, et võimalikkudel katsumiste tundidel võitleksid külj-külje kõrval juba tuttavad, üksteist usaldavad sõbrad. Selleks, peale teoreetiliste tundide klassis ja praktiliste õppuste maastikul, millistest peale reservlaste võttis osa suurim osa kaadrist, korraldati nende päevade jooksul reservlastele ja kaadri ühised lõuna- ja õhtusöögid, kus elavas mõtetevahetuses ja heas meeleolus koos viibiti.

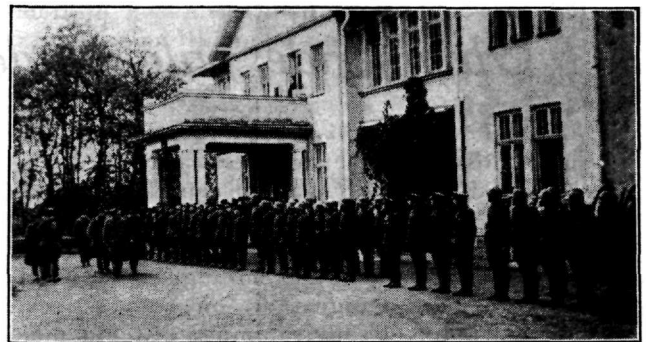
Õppuste osas tutvustati res. ohvitseride uema sõjakirjandusega suurtükiväe alal ja anti juhtnöõre, kuidas reservlased oma igapäevase töö kõrval võiksid endid ise täiendada oma teadmises ja sammu pidada kiirelt areneva sõjaasjandusega.

II periood — 3. oktoobrist — 19. oktoobrini — jagunes oma kord kolme alaperioodi.

a) ohvitseride grupp tuli õppustele juba 3. oktoobril, s. o. kuus päeva enne sõdurite sissekutsumist. Selle aja jooksul teostati kõik vajalikud teoreetilised õppused, näiteks loengud jalaväe taktika, suurtüki-

võeti läbi „suurtükivägi pealetungil“, teisel päeval „suurtükivägi kaitsel“.

b) allohvitserid kutsuti sisse 5. oktoobril, s. o. neli päeva enne sõdu-

2. diviisi ülem kindral Reek vaatab üle õppustele kutsutud reserv-allohvitserid. — Tähtvere mõisas.

Rivis on reserv-ohvitserid allüksuste kaupa.

reid. Nende nelja päeva jooksul kees töö gruppidega vastavalt iga mehe erialale, varahommikust hiljaõhtuni.

Mõlema eelmise kahe juhtide gruppide õppused lõppesid 8. oktoobri õhtuks.

Kehakinnitus peale pingutava „mahvi“.

Nii ohvitserid kui allohvitserid saadeti oma allüksustesse laiali ja algasid ettevalmistusi nooremate vendade — sõdurite — tulekuks, milline teostus 9. oktoobril.

Vahepeal — 8. ja 9. oktoobril — teostus ka III periood reserv-ohvitseride õppustes. Nendeks päevadeks oli sissekutsutud grupp administratiivalal tegutsevaid ohvitseri. Nende teadmiste värskendamiseks rakendati tööle diviisi intendandi kolonel-leitnant Martins'iga eesotsas mitme väeüksuse majanduseülemad, ladudeülemad ja asjaajajad.

II perioodi III alaperioodil (9.—19. oktoobrini) teostusid kõik õppused juba reservlaste — ohvitseride ja allohvitseride — otsekohesel juhtimisel, toetatult kaadri poolt nõu ja jõuga. Võeti läbi kiirendatud korras erigruppidenalerialade õppused ja lõpuks — õppuste kulminatsiooni punktina — teostati kolmel viimasel päeval taktikalisi harjutusi maastikul patarei (k-do) ja grupi koosseisus.

Üldise kokkuvõttena võib rahuldustunde-ga konstateerida, et õppused teostati innuga ja hoogsalt. Meeleolu oli kõigil väga hea, vaatamata pikale pingutavale tööpäevale.

Loomulik, et õppuste edukuse eelduseks oli juba 4. suurtükiväegrupi poolt peensus-teni väljatöötatud kavad ja iga üksikasjagi ettenägemine, kuid ei või allakriipsutamata jätta reservlaste endi töötahet, indu ja püüdu oma ülesannetega hästi toime tulla, mida omalt poolt kannustas see eriline tähelepanu ja hool, mida suurtükiväelaste õppustele pühendas diviisiülem kindral Reek. Iga päev võis teda leida õp-pusi jälgimas küll kasarmus ja õppeplatsidel, aga samuti ka maastikul — välisõitudel.

Teisest küljest aitas kaitsevägede staabist loenguid pidama ilmunud major Kasak oma haaravate ja huvitavate ettekannetega reservlaste tööle kiskumiseks palju kaasa. —n.

Ohvitseride palgaoludest meie naaberriikides.

Abinõude otsimisel eelarveraskustest ülepääsemiseks on meil viimasel ajal korduvalt katsutud juhtida valitsuseringkondade ja avaliku arvamise tähelepanu riigiteenijate palkade kärpimise vajadusele. Mitmesuguste motiivide hulgas, millega seda nõudmist on püütud õigustada, on sagedasti esinenud väide, et selle sammuga ei teeks meie midagi uut ega erilist, sest ka teised riigid olevat pidanud praegusel majandusliselt raskel ajal ohverdama oma ametnikkude huvid üldsuse omadele. Samal ajal on eeskätt riigiteenijate eneste ringkonnast kuuldavale tulnud hääli, mis püüavad näidata, nagu oleks meil üks liik riigiteenijaid ja nimelt elukutselised kaitsevaelased — ohvitserid ja ülejateenijad allohvitserid — asetatud palga mõttes eesõigustatud seisukorda, mille tõttu enne kui asuda palkade üldisele

kärpimisele, tuleks võtta revideerimisele kõigepealt nende tasud ja ära kaotada neid teistest riigiteenijatest eraldavad erisoodustused (tasuta varustus j.n.e.), milliseid mujal ei tuntavat.

Kumbki nendest väidetest ei pea aga paika. Kõneledes palkakärpimistest teistes riikides, unustatakse alati juure lisada, et ametnikkude ja kõigepealt kaitsevaelaste teenistusetasu on jäänud seal kärpimistest hoolimata meie praegustest palkadest kaugelt kõrgemaks ja seda ka sellistes riikides, kus elukallidus on sama kõrge või isegi madalam kui meil. Mis puutub aga kaitsevaelaste antavatesse soodustustesse, siis peab tähendama, et need teistes riikides mitte ei puudu vaid, vastupidiselt sellele, palju suuremad on kui meil. Selle tõenduseks olgu allpool ära toodud lühike ülevaade

ohvitseride palgaoludest meie naaberriikides, kus olud enam-vähem võrreldavad meie omadega.

Võtame kõigepealt meie lähima naabri ja liitlase

Läti.

Läti ohvitseri kuupalk, jagunedes ametikohtade järgi 20 tasukategooriaks, koosneb põhipalgast ja iga kolme aasta tagant samal ametikohal (tasukategoorias) teenimise eest suurenevast teenistusevanuse tasust. Kuna kõikide kategooriate valgustamine viiks liiga pikale, siis vaatleme siin, samuti nagu hiljem teiste riikide palgaolude käsitlemiselgi, ainult nende ametikohtadega seotud palku, millistel või millistele vastavatel teenib enamik ohvitseridest. Need oleksid nooremohvitser-rühmaülem, kompaniülem, pataljoniülem, rügemendiülem ja diviisiülem, kes saavad kuupalka Lätis järgmiselt:

Nooremohvitser - rühmaülem (leitnant või van.-leitn.) Ls. 166—259 = Kr. 120—180.

Kompaniülem (kapten)
Ls. 255—344 = Kr. 181—249.

Pataljoniülem (major)
Ls. 333—494 = Kr. 241—358.

Rügemendiülem (kolonel)
Ls. 430—596 = Kr. 312—431.

Diviisiülem (kindral)
Ls. 592—770 = Kr. 429—558.

Ohvitser, kes määratakse teenistuse huvides uuele senisega võrdsele või sellest kõrgemale ametikohale, saab kuupalga, mis ei tohi olla madalam viimasest kuupalgast endisel ametikohal.

Lisaks kuupalgale saavad ohvitserid:

a) Sõduritoidunormi natuuras või rahas. Toidunormi hind, mille iga aasta peale määrab kindlaks sõjaminister, on keskmiselt Ls. 30 = Kr. 21:75 kuus. Kõik ohvitserid ja sv. ametnikud saavad toidunormi praegusajal rahas.

b) Perekonna abiraha 10% kuupalgast, kuid mitte rohkem kui Ls. 24 (Kr. 17:40) ja mitte vähem kui Ls. 12 (Kr. 8:69), iga lapse peale kuus.

c) Riierteraha Ls. 150 = Kr. 108:75 aastas.

d) Kütteraha Ls. 18 = Kr. 13:05 kuus 1. oktoobrist kuni 1. märtsini.

e) Erakorralist korteriraha Ls. 20 = Kr. 14:50 kuus, kui üksus, kus ohvitser teenib, asub rügemendi staabist eraldatuna külas või alevis. Ülejäänud ohvitserid, üksikud erandid väljaarvatud, on varustatud riigikorteritega, mille eest maksetav üür on keskmiselt 50% eramajades maksetavast üürist.

g) Esinduseraha:

1) Diviisiül. Ls. 340 = Kr. 247 aastas.

2) Rüg.-ül. Ls. 240 = Kr. 174 aastas.

3) Teised üksikute väeosade ülemad ja peastaabi informatsiooni-osakonna ül. Ls. 160 = Kr. 115 aastas.

Eriülesannete täitmise eest (komandeerimised, laagri- ja navigatsiooniteenistus, lennuteenistus j.n.e.) saavad ohvitserid lisatasusid eriseadustes ettenähtud normides ja korras.

Meie ajakirjanduse poolt hiljuti eriliselt allakriipsutatud kaitseväelaste palgakärpimine Lätis seisis vaid selles, et kaotati ära naisemeestele naise eest ühesugustel alustel lastega maksetav perekonna abiraha.

Leedu.

Leedu ohvitseride praegused palgad pandi maksma „Ohvitseridele maksetavate tasude seadusega“*) käesoleva aasta alul ja on meile eriti huvitavad selle tõttu, et Leedu riigi majandusline kandejõud on võrdne meie majanduslisele kandejõule, elukallidus samasugune või veelgi madalam kui meil ja keskmise kodaniku elunõuded ei küüni kaugeltki meie omadeni.

Selle seaduse põhjal maksetav kuupalk, mis koosneb põhipalgast ja ametikoha lisatasust, on järgmine:

Rühmaülemal (nooremleitnant või leitnant)
Lt. 425—515 = Kr. 159—193.

Kompaniülemal (kapt.) Lt. 700 = Kr. 263.

Pataljoniülemal (maj.) Lt. 850 = Kr. 319.

Rügemendiülemal (kol.) Lt. 1325 = Kr. 497.

Diviisiül. (kindr.-leitn.) Lt. 1800 = Kr. 675.

Peale kuupalga saavad ohvitserid:

a) Tasuta korteri valitsuse poolt kindlaksmääratud normidele vastavas suuruses. Kui see pole võimalik, siis makstakse korteriraha kuus järgmiselt:

*)Avaldatud Leedu Riigi Teatajas nr. 349 — 1931. a. 10. märtsil.

Auaste	Garnisoni grupp	Tasunormid littedes (klambrites kroonid)	
		Juhtival kohal	Mitte juhtival kohal
Kindralitele	I	325 (121 : 87)	160 (60 : 00)
	II	275	125
	III	180	100
Kindralleitnantidele	I	250 (93 : 75)	140 (52 : 50)
	II	200	100
	III	150	80
Kolonelidele	I	225 (84 : 37)	120 (45 : 00)
	II	175	85
	III	125	70
Kolonelleitnantidele	I	175 (65 : 62)	110 (41 : 25)
	II	125	75
	III	95	60
Majoritele	I	145 (54 : 37)	100 (37 : 50)
	II	105	70
	III	85	55
Kaptenitele	I	125 (46 : 87)	90 (33 : 75)
	II	90	60
	III	70	50
Leitnantidele	I	105 (39 : 37)	80 (30 : 00)
	II	70	55
	III	60	45
Nooremleitnantidele	I	95 (34 : 12)	70 (26 : 25)
	II	60	50
	III	50	40

I grupp — Klapeida linn.

II „ — Kaunase linn ja Klapeida maakond.

III „ — ülejäänud kohad.

b) Perekonna abiraha iga kuni 17-aastase lapse eest Lt. 20 = Kr. 7:50 kuus.

c) Pühade lisatasu, mis makstakse iga aasta jõulu- ja lihavõttepühadeks järgmiselt:

Auastete grupp	Tasunormid littedes (klambrites kroonid)	
	Juhtival kohal	Mitte juhtival kohal
1) Kindralitele	400 (150 : 00)	200 (75 : 00)
2) Vanemohvitseridele	300 (111 : 50)	150 (56 : 25)
3) Noorematele ohvitseridele	200 (75 : 00)	100 (37 : 50)

Komandeerimiste, laagris- ja navigatsioonil viibimise, lennuteenistuse ja teiste eriülesannete täitmise eest makstakse ohvitseridele lisatasusid eriseaduste kohaselt.

Lisaks ülaltoodule olgu veel mainitud, et ohvitseride tasunormid Leedus ei ole seotud ega ühtlustatud teiste riigiteenijate tasunormidega, mida põhjendatakse sellega, et teenistus kaitseväes on harilikult riigiteenistusest täiesti erinev ja esitab ohvitseridele ülesandeid, mis raskuse ja vastutusrikkuse poolest kaugelt ületavad teistel riigiteenijatel lasuvad kohustused.

Soome.

Soomes on ohvitseride tasunormid ühtlustatud teiste riigiteenijate tasunormidega. Ohvitserid saavad kuus palka:

Nooremohvitser-rühmaülem (lipnik või leitnant) Smk. 1750—2750 = Kr. 137—235.
Kompaniül. (kapten) Smk. 3625 = Kr. 282.
Pataljoniül. (major) Smk. 4375 = Kr. 341.
Rügemendiül. (kol.) Smk. 6250 = Kr. 488.
Diviisiül. (kindr.-ltn.) Smk. 7250 = Kr. 566.

Lisaks sellele makstakse:

a) Teenistusevanuse tasu:
1) ohvitseridele, kelle palk on Smk. 2500—8333 (Kr. 195—570) kuus, 4% palgast iga viieaastase teenistuseperioodi eest kaitseväes kolmel eri korral (15 või rohkem teenistuseaasta eest näiteks 12%) ja
2) ohvitseridele, kelle palk on Smk. 1750—2375 (Kr. 137—185) kuus, 4% palgast iga nelja-aastase teenistuseperioodi eest kaitseväes neljal eri korral (16 või rohkem teenistuseaasta eest näiteks 16%).

b) Perekonna abiraha Smk. 1200 = Kr. 93:60 aastas iga teise, kolmanda, neljanda j.n.e. lapse eest.

c) Ulgukindluste abiraha saartel asuvas kindlustes (patareides) teenivatele ohvitseridele: 1) poissmeestele Smk. 175 (Kr. 14) ja 2) naismeestele Smk. 250 (Kr. 20) kuus. Peale selle võivad nad saada kaitseministri otsuse põhjal riigi kulul tasuta korteri.

Komandeerimiste, lennuteenistuse j.n.e. eest makstakse eritasusid.

Ajakohaste ja odavate korterite muretsemiseks ohvitseride suuremates linnades on riik toetanud ohvitseride ühinguid odavaprotsendiliste laenude ja muude soodustustega ohvitseridele määratud elumajade ehitamisel.

Rootsi.

Rootsi ohvitseri palk koosneb põhipalgast ja sellega liidetud teenistusevanuse tasust, mis suureneb igas aastmes iga kolme aasta tagant kuni järgmisesse aastmesse ülendamiseni. Peale ametikoha olemise palga suurus ka teenistusekoha asukohast.

Olenevalt kõigist nendest asjaoludest saavad ohvitserid kuus palka:

Nooremohvitser-rühmaülem (lipnik, n.-ltn. ja ltn.) Rkr. 195—473 = Kr. 170—412.
Kompaniülem (kapten) Rkr. 430—700 = Kr. 374—609.
Pataljoniülem (major) Rkr. 680—825 = Kr. 584—717.

Rügemendiülem (kolonel)

Rkr. 965—1085 = Kr. 840—944.

Diviisiülem (kindrallieutnant)

Rkr. 1270—1420 = Kr. 1105—1235.

Lisaks kuupalgale makstakse:

a) Elukalliduse lisaraha 13% kuupalgast, kui see ei tõuse üle Rkr. 800 (Kr. 696) kuus. Ohvitserid, kelle kuupalk on suurem kui 800 Rkr., saavad elukalliduse lisaraha 104 Rkr. kuus. Varem makseti elukalliduse lisaraha 17% kuupalgast, kuid elukalliduse languse tõttu vähendati seda möödunud aastal nüüdse normini. See on jäänud seni ka ainsaks kärpimiseks, mis Rootsis on teostatud.

b) Perekonna abiraha iga kuni 16-aastase lapse eest Rkr. 4 = Kr. 3:48 kuus.

c) Asukoha lisaraha ohvitseridele, kes teenivad põhjapoolseimates garnisonides Rkr. 60—600 (Kr. 52—522) aastas.

Peale pp. a—c loetletud abi- ja lisarahade on ohvitserid õigustatud saama riigilt alandatud hinna eest korteri, riide- ja kraamivarustust ning toiduaineid. Kui garnisoni piirkonnas ei leidu sobivaid kortreid riigimajades, siis makstakse ohvitseridele korterimuretsemise toetusraha, mille suurus oleneb garnisoni asukohast. Ohvitserid, kellel õigus pidada isiklikke ratsahobuseid, saavad hobuse ülevõlpile lisaraha.

Eriülesannete täitmise eest makstakse lisatasusid samasugustel alustel, nagu teisteski varemmainitud riikides.

Poola.

Poola ohvitseri kuupalk koosneb iga kolme samas aastmes väljateenitud aasta eest automaatselt suurenevast põhipalgast + ametikoha tasu + regulatsiooni tasu + 10% lisatasu*) + 10% kuu-lisatasu.**)

Vastavalt sellele makstakse kuus:

Nooremohvitserile-rühmaülemale (n.-ltn.või leitn.) Zl. 299—449 = Kr. 129—193.

Kompaniülemale (kapten)

Zl. 451—607 = Kr. 194—261.

Pataljoniülemale (major)

Zl. 598—794 = Kr. 257—341.

Rügemendiülemale (kolonel)

Zl. 862—1120 = Kr. 371—482.

Diviisiülemale (diviisikindral)

Zl. 1355—1458 = Kr. 588—627.

*) Võrdub 10% põhipalga, regulatsiooni tasu ja perekonna abiraha summast.

**) Võrdub 10% põhipalga, regulatsiooni tasu, perekonna abiraha ja 10% lisatasu summast.

Peale kuupalga saavad ohvitserid:

a) Perekonna abiraha ametikoha ja aastme peale vaatamata Zl. 19,35 (Kr. 8:32) kuus iga perekonnaliikme eest, kuid mitte rohkem kui 5 isiku peale.

b) Korterraha, mille suurus vastavalt teenistusekoha asukohale ja abirahasaaja perekonnaseisule (poiss- või naise-meel) on:

1) kindralitel Zl. 38,12—242,86 (Kr. 16—104) kuus,

2) vanemohvitseridel Zl. 24,89—168,58 (Kr. 11—72) kuus,

3) noor. ohvitseridel Zl. 24,89—96,68 (Kr. 11—42) kuus.

c) Riiteraha Zl. 301 = Kr. 129:43 aastas.

Kõik ülalmainitud tasud peale korterraha on seaduses normeeritud punktidega, kusjuures punktide ümberarvestamisel rahaks kasutatakse erilist rahaväärtuse ja elukalliduse põhjal kindlaksmääratavat indeksit, mis võimaldab valitsusel rahaväärtuse languse, elukalliduse järsu tõusu j.n.e. korral hõlpsasti ja paenduvalt reguleerida palku.

Peale korraliku teenistusetasu omavad Poola ohvitserid veel mitmesuguseid soodustusi, nagu näiteks õiguse kasutada raudteed isiklikkudes huvides ettevõetud sõitudel 81% hinnaalandusega j.n.e., millised soodustused on laiendatud osalt ka ohvitseride perekonnaliikmetele.***)

Käesoleval sügisel läbiviidud teenistusetasude vähendamine piirdus ainult mõnesuguste vähemate eritasude (elukalliduse lisarahad j.n.e.) kaotamisega.

Eelpool toodud andmete pealiskaudsemalgi silmitsemisel näeme, et ohvitseride palgaolud kõigis siin käsitletud naaberriikides on tunduvalt paremad kui meil. Veel täpsama pildi saame aga siis, kui võrdleme mõne teatava ametikoha ja aastmega seotud teenistusetasusid meil ja mujal veidi üksikasjalisemalt. Võtame selleks vaatluse alla näiteks kompaniülema — kapteni.

Arvates teenistusetasu hulka kõik rahas ja natuuras saadavad korralised tasud, liites aastatasud (riiterahad, pühade lisatasud j.n.e.) kõigile kuudele ühtlaselt ärajootatult kuutasudega ja oletades, et võrreldav kompaniülem on:

a) teeninud jalaväes praeguses aastmes ja ametikohal 4 aastat,

b) olnud riigiteenistuses 12 aastat,

***) Ohvitseride abikaasad võivad kasutada raudteed 4 korda aastas 50% hinnaalandusega jne.

c) naisemees ja kahe alla 16-aastase lapse isa ning

d) asub: Eestis — Tallinnas, Lätis — Miitavis, Leedus — Kaunases, Soomes — Lahtis, Rootsis — väikses provintsilinnas ja Poolas — Vilnos, millised asukohad on elukalliduselt enam-vähem võrdsed, siis leiame eri maade tasunormisid ja tasumaksmise aluseid arvesse võttes, et tähendatud ohvitser saab palka:

R I I K	Teenistusetasu kuus	
	Vastava välisriigi rahas	Eesti kroonides
Eesti . . .	—	226 : 00
Läti . . .	Ls. 397 : 50	273 : 69
Leedu . . .	Lt. 863 : 00	323 : 63
Soome . . .	Smk. 4015 : 00	313 : 17
Rootsi . . .	Rkr. 611 : 42	531 : 94
Poola . . .	Zl. 642 : 49	276 : 27

Tabelis toodud arvud kõnelevad seletustetagi küllalt selget keelt. Juure lisama peab vaid veel niipalju, et nende arvude vahetõrge muutub meile veelgi ebasoodsamaks, kui meeletame, et Soome, Rootsi j.n.e. ohvitseride teenistusetasu ümberarvestamine meie kroonideks on teostatud kuld-

valuutast loobumise tagajärjel langenud rahakursside põhjal, elukallidus nendes riikides on jäänud aga üldjoontes endiseks. Samuti pole tabelis arvesse võetud mitmesugused soodustused, nagu odavahinnalised riigikorterid Lätis, Rootsis ja Poolas, sv. intendantuurist müüdavad odavahinnalised toiduained, riidevarustus j.n.e. Rootsis ja Poolas, erakorraliselt soodsad sõidutingimused

M ä r k u s e d

Välisraha kursiks käesoleva võrdlustabeli koostamisel, samuti nagu kõigi ümberarvestuste juures eespoolgi, on viimaste päevade kursside kohaselt võetud :

Ls.	1 =	Kr.	0 : 72,5
Lt.	1 =	"	0 : 37,5
Smk.	1 =	"	0 : 7,8
Rkr.	1 =	"	0 : 87
Zl.	1 =	"	0 : 43

sed riigiraudteedel Poolas j.n.e., mis räägivad samuti meie kahjuks.

Seda kõike peaksid arvestama need, kes leiavad, et meie ohvitserkond elab ainelises külluses ja on oma kodumaa heaks vast vähem ohvreid kannud, kui meie kaasvõitlejad naaberriikides. —nk—

Kaitseväelaste toitlustamisest.

Toitmisel on suur tähtsus inimese tervisele ja teguvõimele, suurem, kui seda harilikult ette kujutatakse. Sellest on siis ka toidu valikul inimesele otsustava mõjuga toiduained, niisama ka toidu lõhn ja maitse, ning ainult osalt ka välimus. Enamikul Eesti elanikel ei ole toidu-harjumised veel väga rikutud, kuna meie rahvas suuremalt jaolt tarvitab lihtsat ja loomulikku toitu; ka intelligentsil on veel lapsepõlvest mälestusi „heast maa toidust“.

Et toitumise alal kaitseväelaste soovidest täielikku pilti saada, toimetati ühes suuremas väeüksuses ankeet. Neid plankette täitsid 1262 kaitseväelast. Et need tulemused pakuvad huvi peale asjaosaliste ka kõrvalseisjatele, siis katsun neist niipalju, kui ajak. „Sõduri“ ruum lubab, avaldada mõned väljavõtted. Enne seda toon toitlustamise alal mõned väited, mis minu arvates tuleks korraldamisele võtta kaitseväelaste uue toidunormide väljatöötamisel.

Praeguse moodsa ehk kahetoidu süsteemi juures annab end tunda kõige rohkem rasvaainete vähesus, sest et kaitseväelaste päevane toidunorm on jäänud endiseks — mis oli ühetoidusüsteemi juures — kuna nüüd tuleb rasvaaineid jagada supile, praele ja kastele. Mis enne ühes lihaga supikatlas küllaldane oli, seda on nüüd vähe, nii et rasvaainete normi tuleks suurendada 40 gr pealt 60 gr-ni. Mis puutub lihasse, siis Kamini käsikirja lisas 1925. a. nr. 457 olid avaldatud loomaliha tingimused, et kaitseväelastele antav liha võib olla härja, pulli või lehmaliha ja peab olema rammusatelt loomadelt. See oli tõlge veneaegsetest nõuetest, s. o., et loomaliha pidi olema suurteelt härgadelt jne. Seda võis saada ainult rohtlaantes karjatatud loomadelt; kuna meil üldse ei peeta lihakarja, vaid ainult piimakarja, siis läheb sealt teatud arv loomi, kas kõlbmatuse või vanaduse tõttu, müügile. Mõned aastad näitasid, et väeüksused ei

saanud tingimustele vastavat liha ja tuli nendest punktidest loobuda. Kamini ksk. nr. 143 — 1929. a. järgi seati üles uued tingimused, mis lubasid juba vähemalt keskmises kehas olevaid loomi vastu võtta; ei lubatud lahju loomi. Sellest nähtub, et ka liha juurest rasvaolluseid juure saada ei ole loota. Soome sõduri rahuaegsest päevase toidunormide tabelist selgub, et seal on rasvaaineid tunduvalt rohkem kui meil, vastavalt sellele on loomaliha natukene vähem. Ka on Soome algtoidu normides ette nähtud piim. Ka meie naabri Läti kaitsevälased saavad rasvaaineid rohkem, näit. on neil igal hommikul kohvi juure 25 gr pekki peale harilikku rasvaainete normi, mis vajalik toidu valmistamiseks.

Mõned aastad tagasi levis meil öeldis: „heeringas sööb Eesti rahva ära“, ja seda just selles mõttes, et heeringaid kui välismaa kaupa, veetakse väga rohkel arvul sisse. Ankeetlehe küsimusele, et kas oleks soovitatav heeringaid, kui välismaa toiduaineid, ära jätta, olid vastused üllatavad. Ainult 4% sõdurite üldarvust soovisid heeringaid, kuna ülejäänud avaldasid avameelselt: „Meie ei taha välismaa kala, meil neid omalgi kilude, räimede jne. näol.“

Nagu sellest nähtub, on kaitsevälased seisukohal, et peame omaga — Eesti votes püütava kalaga — läbi saama, ja meie võiksime seda täielikult.

Oma kalavete rohkuse ja piiratud siseturu tõttu on Eesti ikka olnud loomulikuks kala väljaveo maaks. Statistilised andmed näitavad, et sellest tööalast, kui sissetuleku allikast, on huvitatud kuni 5% rahva arvust. Meie kalasaak katab kaugelt siseturu tarviduse, ning pakkumine on alati suurem nõudmisest. Suurem osa kalasaagist on kilud ja räimed. Räime tuntakse nime all — silk, ja Lõuna-Eestis on soolaräim. See oli endistel aegadel rahva laiematele hulkadele tähtsamaks leivakõrvaliseks. Toiduainete põhiollustes sisaldub kalooriaid — 100 gr. kohta: heeringad 241 ja kilud 203 kalooriat, mis näitab, et kilu ei olegi halvem heeringast. Eestisse on seitsme aasta jooksul (1923—1929) sisse veetud heeringaid Kr. 18.536.084.— eest, peale selle ka soolasilke, millest nähtub, et meie oma kalandus on täiesti korraldamata. Selle vastu on kalaturu leidmine palju kõneainet tekitanud ajakirjanduses, kuid sellegi pärast on nii kaitseväes, kui ka teistes riigiasutistes, ikka välismaa heeringas väljaandmist leidnud.

Peipsi kiisale ja tindikalale pole tänini leitud turgu; ometi on töötatud välja auhinaga kroonitud viis, kuidas neid kalasorte

töötada ümber. 1926. a. toleaege 2. div. ülem kindral-major E. Pödder, tegi mitmesuguseid katseid tindikala tarvitamiseks kaitseväes, mis andsid ka häid tagajärgi. Kindral Pödder käskis väeosades ja asutistes tindikala loomaliha asemele üks kord nädalas tarvitusele võtta — lõunasöögi, vaheldamisi kartuli- ja kapsasupiga antud normide piires, sest et hea oskusega valmistatud toit tindikalast on hästi maitsev ja oma suure munavalge rohkuse tõttu väga toitev. Mõnes väeosas on seda tarvitatud kuni senini ja kaitsevälased ei ole mitte nii väga tema vastu; isegi on soovi avaldatud seda kaks korda nädalas anda.

Teiseks aineks, mis ka välismaa saadus, on riis (sisse veetud 7 aasta jooksul Kr. 4.693.370.— eest), mida ka suurel arvul tarvitatakse kaitseväes. Ka on kalooriate arv — bruttosisaldus 100 gr riisis 356 ja odratangus 354 kalooriat — seega täiesti üheväärtuslikud; pealegi on see nii öelda haige inimese toit ja seda ei tuleks mitte tarvitada. Näit. maal kuskil riisipudru ei sööda ehk kui juba, siis erakordsetel juhtumitel.

Üheks kõige suuremaks paheks sõjamehe toidu ühtlustamise seisundist on kaitsevälaste toitlustamise küsimuse lahendamine kaadripataljonides, kus isiklik koosseis väike ja võimalik lubada igasuguseid kõrvalekalduid normaali toitlustamise olukorrast. Kui noored ilmuvad kätteüksustesse ja nendelt pärida nende soove toidu suhtes, siis toonitatakse, et seal ja seal üksuses anti meile paar korda nädalas pannkooke ja kariisipudru. Kaitsevälaste toitmine pannkookidega reeglina ei tohiks leida aset, sest peaks andma rohkemal arvul seda toitu, mida enamik eraelus on tarvitanud ja mille valmistamine suurele hulga igas olukorras ei teeks ületamatuid raskusi.

Toon mõned väljendused, mida kaitsevälased omas ankeetlehes on andnud. Üks kirjutab: „Kahetoidu süsteem kaitseväes on lajutamine ja pealegi kaitsevälasele, kelle iseenesest lühike teenistuseaeg, peaks olema ka toitlustamine eelkooliks sõjakorras. Kas meid ei hellitata üleliia ja kas sama sõdurikord sõjakorral saab rahul olema ainult supiga, kui ei — siis kes kannab selle eest vastutust? Juba praegu soovitakse pannkooke. Sellest seisukohast välja minnes, peaks nimetatud küsimus põhjalikumale kaalumisele võetama, kelle võimkonda selle asja lahendamine kuulub.“ Üks teine sõdur kirjutab: „Pooldan ühetoidu süsteemi, sarnast, mis minule antakse sõja ajal. Sõ-

dur, kes soovib lõunaks kolm rooga, ei ole veel kellegi korralik sõdur. Olen näinud oma kaaslasi, et mitmesöögi pooldajad peamiselt on niisugused, kes eraelus ainult ühetoidu süsteemi peal olnud.“

Ka läheb praegune toitlustamine liig kalliks, kui arvesse võtta nõude kulud, toimekond, mis vajalik toidu valmistamisel, ettekandmisel jne. Ka on suhkru norm väike, peaks seda suurendama hommikusele kohvile 20 gr ja õhtul teele 15 gr, kuna magu-

sad toidud, kus seda veel tehakse, tuleks ära jätta ja selle asemel hommikust toitu parandada. Hommikutoiduks kohvi juurde on kästetud mõnel pool anda paar korda nädalas vorsti, siis veel liha ja kotlette, kuigi toidu päevane norm käesoleval ajal on alla rõhutatud — 37 senti päevas. Ent hea tahtmise juures võivad majanduse ametimehed palju toidu väärtuse tõstmiseks ära teha. Mõnes järgmises „Sõduri“ numbris katsun ankeetlehe tulemusi rohkem puudutada.

N.

Neljandad üleriiklikud ratsavõistlused.

25. kuni 27. septembrini Tallinna hipodroomil asetleidnud ratsavõistlused osutusid suursündmusteks meie ratsateenistust kandvate kaitseväelaste peres.

Juba eeskava sisaldas eneses alasid, mis meil esmakordselt avaliku võistlusena esinesid, samuti ka võistlusetingimused esitasid võistlejatele nõudmisi, mis ühelt poolt rahvusvahelise tasapinna kõrgusel ja teiselt poolt uuema aja nõuete kohaselt ratsateenistussliku külje esitamist tingisid.

Kõigele sellele lisaks oli Poola kuulsamate ratsasportlaste osavõtt, mis kõva konkurentsi ja nägemisväärset stiili ennustas.

Võistluste ametlik avamine toimus 26. 09. kell 1400 härra Riigivanema poolt.

Avamisel viibis peale võistluste auvarooni hra Riigivanema, Kaitseminister, Põlütöominister, Poola, Prantsuse ja Itaalia saatkonnad, kõrgemad kaitsevälased ja hulk seltskonna tegelasi.

Võistlusi juhatas ratsaväe inspektor kindralmajor G. Jonson.

Võistlused algasid reedel 25. sept. maastikusõidu ja terarelva käsitamisevõistlusega. Need kaks võistlust olid kõige väärtuslikumad puht ratsateenistuslikul alal.

Maastikusõidul pidid juhid näitama, kuidas teostada rühma suuruse osaga ülesandet, mis nõuab enne lahingulisele ülesandele asumist 76 km rännakut nii, et hobuste koosseis lahingvärskena kohale jõuaks. Siin startis kuus ohvitseri, missugune arv liialt väiksena paistab — 3 ratsarügemendist, 2 suurtükiväest ja 1 K. Ü. Õppeasutistest. Kõik võistlustest osavõtjad täitsid ülesande hästi ja mitmete hobused võistlesid järgmistel päevadel edukalt teistel aladel. I auhinna omandas ltn. Puskov Ratsarüg., II — n.-ltn. Tomp 5. srtkv.grupist ja III n.-ltn. Kimmel 2. srtkv. grupist.

Terarelva käsitamisevõistlusel, mis mitte ainult osavat piigi ja mõõga käsitamist ei nõua, vaid suuremalt osalt kindlat sadulas istumist ning hobuse juhtimist, tuli esimesele kohale vltv. Salm 5. srtkv. grupist. Järgnesid v. a.-o. Jansikene K. Ü. Ö., vltv. Peetov 5. srtkv. grupist, a.-o. Ottenson Ratsarüg., a.-o. Parker K. Ü. Ö. ja vltv. Öunroos 5. srtkv. grupist.

Teise võistlusepäeva kavas oli 2 takistusvõistlust, 1 härdel-võidusõit, 1 jahivõidusõit ja 3 galopivõidusõitu.

Takistusvõistluse allohvitseride Riigivanema auhinnale võitis vltv. Andresson Ratsarüg. Järgmistele kohtadele tulid: vltv. Salm 5. srtkv. grupist, a.-o. Ottenson Ratsarüg., v. a.-o. Vari 2. srtkv. grupist, vltv. Zimmermann Ratsarüg., v.a.-o. Sild K.Ü.Ö., a.-o. Parker K. Ü. Ö. ja vltv. Peetov 5. srtkv. gr. See võistlus näitas, et allohvitseride sportline tasapind on kõrgem võistlustel esitatud tingimustest.

Takistusvõistlustest Hobuse-asjanduse Armastajate ja Harrastajate ühingu auhinnale võtsid peale meie ohvitseride osa ka Poola ratsanikud.

See võistlus tõi palju ootamatusi, sest puhkend maru ühes hooti sadava rahega surus nii meie, kui Poola ratsanikkude taseme niivõrt alla, et võrdlemisi kergete tingimuste peale vaatamata, mis selle võistluse staatus ette näeb — kõrgus mitte üle 1,20 m — kõik sõitjad ootamata arvu karistuspunkte said. I ja II koha omas rittmeister Starnavsky, III ja VII rittmeister Kroliekievicz, IV n.-ltn. Reinmann Ratsarüg., V major Trenkvaldt ja VI n.-ltn. Renno 5. srtkv. grupist.

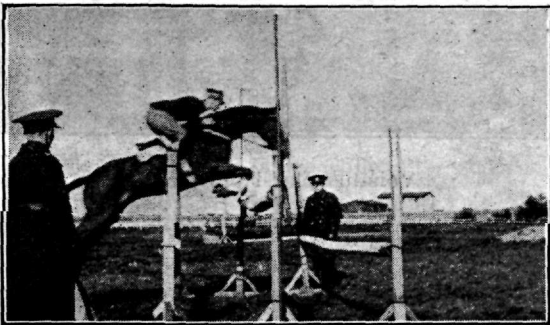
Härdel võidusõidus 2000 m Riigivanema auhinnale tuli I kohale kapten Jänes Ratsarüg. ja — II n.-ltn. Renno 5. srtkv. grupist.

Jahivõidusõidus 2000 m omasid: I koha kapten Hindper K. Ü. Ö., II — ltn. Kurg Ratsarüg. ja III — kapten Jänes Ratsarügemendist.

Leitnant Puskovi hobune kukkus täies hoos üle mulla valli hüpates, kuid õnneks nii sõitja kui ka hobune jäid ilma suuremate vigastusteta.

Galopivõidusõituses tulid kohtadele:

- 1) 1600 m — I kapt. Hindper K. Ü. Ö., II — konst. Aamann Tall pol. ratsareservist.
- 2) 1200 m — I kohtadele vltv. Andreson, vltv. Luukas ja v. a.-o. Viidermann, kõik Ratsarüg.
II kohtadele allkonst. Kivimägi, v. kordn. Valkenklau ja kordn. Tõrra kõik Tall. pol. Ratsareservist.
- 3) 1200 m — I hra Ehrenberg ja II hra Weiss Tallinna k.-l. eskadronist.

Rittmeister Starnovsky „Pikuš'el“.

Kolmanda päeva kavas oli kaks takistusvõistlust, 3 härdelvõidusõitu, 1 jahivõidusõit ja 2 galopivõidusõitu. Selle päeva kava oli üldiselt rahvusvahelise tasapinnaline.

Takistusvõistluses kiirusele omasid kohti: I rittmeister Starnovsky, II ja Poola saatkonna poolt parimale Eesti ohvitserile väljapandud kõrgeväärtuslise auhinna n.-ltn. Reinmann, III — major Trenkvaldt, IV ja V rittmeister Krolikievicz. Takistusvõistluses vastupidavusele ja hüppe puhtusele omas I ja V koha rittmeister Krolikievicz, II — major Trenkvaldt, III — n.-ltn. Reinmann, IV — n.-ltn. Palm, VI — rittmeister Starnovsky.

Üldse tuleb rahvusvaheliste takistusvõistluste kohta märkida, et vaatamata Poola ratsanikkude pea täielise valitsemise peale tagajärgedes, olid siin tõsisteks konkurentideks neile neli hobust: mära „Ilus“, ruun „Albatross“, „Lauk“ ja „Maxim“, kui ka sõitjad oleks suutnud esineda Poola ratsanikkude tasapinnal.

Riigivanem, Kaitseminister ja Ratsaväe-inspektor võistluste avamisel Tallinnas, 26. IX 1931.

Pildil Riigivanem hra K. Päts, Kaitseminister hra A. Kerem, Ratsaväeinsp. kindral G. Jonson, Poola saadik hra Libicki, proua Libicki, hra Kovalski.

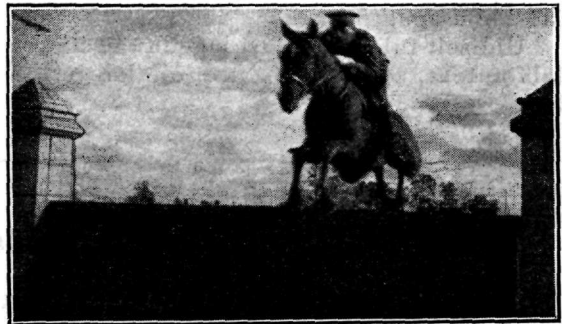
Vastupidavuse ja hüppe puhtuse võistluses näiteks suutis oma seljataha ainult „Milord“, rittmeister Krolikievicz'i all, 24 puhast hüpet jätta, kuna kõik teised kohtadele tulnud seitsmenda ja kolmanda takistuse vahel platsilt lahkusid, mis võrdlemisi nõrk tagajärg ka meie võimete juures.

Galoppides omasid sel päeval kohti:

- 2000 m I — n.-ltn. Reinmann, II — ltn. Palm ja III — kpt. Hindper.
1200 m I — kordn. Tõrra, II — kordnik Nessler.

Härdelvõidusõituses:

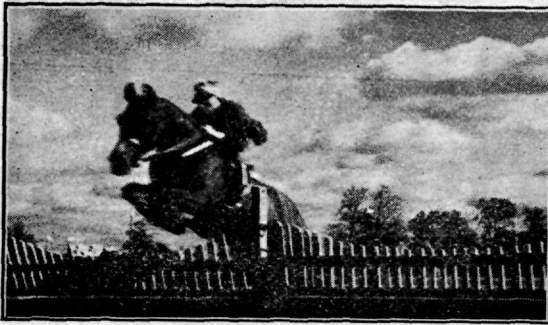
- 1600 m I — a. konst. Kivimägi ja vltv. Andreson; II — a.-o. Paulus ja v. a.-o. Lepik; III — a.-o. Viidermann ja vltv. Täaker.

Rittmeister Krolikievicz „Hannibalil“.

- 1800 m I — hra Dehn, Harju malevast.
2500 m I — kapt. Jänes, ergutusauhind teiste võistlejate loobumisel.

Jahivõidusõidus 3000 m tuli I kohale kpt. Hindper ja II — ltn. Kurg.

Major Trenkvaldt „Olaf'il“.

Teatesõidu võitis Tallinna politsei ratsareservi meeskond.

Rändauhindu omandati:

I Riigivanema 1926. a. rändauhind taktistusvõistlusel allohviseridele — Ratsarügement I korda (veltv. Andresson).

II Riigivanema 1926. a. rändauhind härdelvõidusõidus omamaa ohvitseridele — Ratsarüg. II korda ja jäädavalt (kapt. Jänes).

IV Ratsaväe inspektori 1929. a. rändauhinna terarelva käsitamises — 5. srtkv. grupp I korda (vltv. Salm).

III Kaitseministri 1926. a. rändauhinna ohvitseridele maastikusõidus — Ratsarüg. I korda (Itn. Puskov).

V Kaitseväge staabi 1929. a. rändauhind teatesõidus — Tallinna politsei ratsareserv.

VI Hobuseasjanduse Arendamise ja Armastajate ühingu 1929. a. rändauhinna taktistusvõistluses ohvitseridele — Poola I korda (rittmeister Starnavsky).

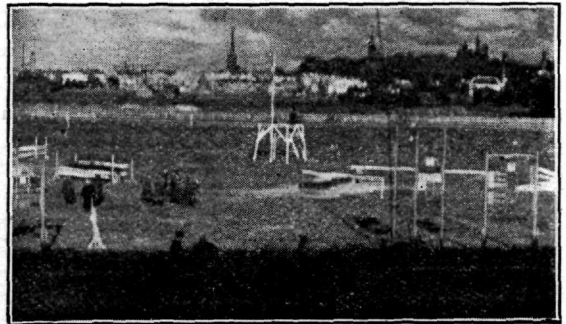
Üldse startisid võistlustel ligi 200 ratsanikku, kuna nimeliselt oli osavõtjaid 63, 134 hobusega.

Üldiselt tuleb võistlusi lugeda täiesti korraldajateks. Ka aineliselt ei ole kahju saadud.

Võistluste juhatuse ja võistlejate omavahelisel koosviibimisel, võistluste lõppedes märkis Ratsaväe inspektor võistluste väärtuse järgmiste sõnadega:

„IV üleriiklikud ratsavõistlused näitasid, et ratsasportlik vaim on rõõmustaval määral edenenud ratsateenistust kandvate kaitseväelaste keskel.

Võistlustest osavõtnud ohvitserid ja allohvitserid esinesid väärikalt omal alal ja tõendasid sellega kõige silmapaistvamalt selle huvi ja armastuse olemasolu ratsaasjanduse vastu, ilma milleta ei ole mõeldav edukas

Võistluseplatsi üldvaade.

teenistus ja väljaõperatsateenistust kandvates väeosades.

Ratsateenistuse iseloomustavaks küljeks on alati olnud sportliku vaimu nõue, mis peab seisma kõrgemal harilikust kohusetäitmisest. Selles mõttes on väeosad, kes esinesid möödunud ratsavõistlustel, näidanud, et nad õiget suuna on osanud võtta.“

Võistluste puhul ilmus Kaitseministri käsukiri nr. 208 — 5. okt. 1931, milles on avaldatud võistluste tulemused ja tähtsaks kõiki võistlejaid, võistluste organiseerijaid, korraldajaid ja kohtunikke tehtud töö ja hoole eest ratsaasjanduses.

F. S.

Salvistest taktikalistest õppustest.

Muljeid peetud õppustelt möödunud talvel.

Sisseejuhatuseks.

Käesoleva aasta 04. 02—23. 02 teostati 2. diviisidiviisiülema kindral N. Reeki algatuseil ja isiklikul osavõtul mitmesuguseid katseid talviste veo-liikumisevahendite otstarbekohasuse ja kasutamise võimaluste kui ka suuskur- ja teiste üksuste tegevusvõimaluste ja vastupidavuse kohta talvel meie oludes. Ühtlasi kuulusid katsetamisele ka üksuste talivarustuse üksikud ar-

tiklid. Uue talveperioodi kätte jõudmisel, kus meie kaitseväge läheb oma tegevuses üle talvisesse olukorda, ei ole vast huvituseta lugejatele mõned tulemused ja kogemused, mida andis käesolev õppus.

Osa võtsid õppusest: suuskur-, laskur-, r. klp. suurtükiväe-, side- ja pionerüksused.

Nimetatud õppus kestis 20 päeva, sellest 6,5 päeva kulus rännakuteks ja 13,5 päeva õppusteks laagri ümbruses.

Üldse läbimatkatud maa pikkus, välja arvatud liiklemissel laagris ja taktikalistel õppustel, võrdus umbes 250 km.

Päevaste rännakute pikkused olid järgmised: 4. veebruaril — 52 km (rändasid ainult teelaadujad ja II j. voor); 5. veebr. — 52 km; 6. veebr. — 40 km; 18. veebr. (pärast samal päeval teostatud 6-tunnist taktikalist õppust) umbes 13 km; 19. veebr. (üle Haanja kiltmaa) — 34 km; 21. veebr. — 35 km; 22 veebr. — 40 km ja 23. veebr. — 20 km.

Ilmastiku olud õppuste kestusel.

Lund oli õppuse alguseks sadanud maha õige paksult, tõustes kohati keskmise paksusega kuni 40 sm, kuid õppuse kestel sadas seda veel juurde, mistõttu vastavalt tegevusarvadele lume keskmine paksus kõikus 50—60 sm vahel. Tuli aga ette ka raioone (Haanjas), kus lund sageli kuni 1 meeter ja rohkem oli.

Maapind lume tõttu enne suuri külmasid ei olnud kuigi sügavalt ära külmanud, lumi ise oli kuni 14. 02 kohev ja kerge, kuid siis järgneva ühepäevase sula ja vihma tõttu tõmbus hiljem lumele jääkoorikas peale.

Külmad olid kärejad — -34°C — $+1^{\circ} \text{C}$, kusjuures $+1^{\circ} \text{C}$ oli ainult ühel päeval. Tuul puhus enamiste kagust, kiirusega 1—14 m/s. Tavas oli pilves ja õppuste kestel domineerisid tuisud ja sajad.

TULEMUSI JA TÄHELEPANEKUID.

I. Liiklemise ja veovahendite alal.

1. Suusad ja suusavarustus. Meie kaitseväge tüüpi suusad murd- ja võsarikkal maastikul ning lumes, kui see sulade tõttu veel ei olnud vajunud ning muutunud kompaktsiks, ei osutunud kõige paremateks. Nad heal lumel võimaldasid küll suurt kiirust, kuid lahingutegevuses ja koormate veol osutusid veidi kitsasteks ja pikkadeks. Kellel olid „Telemark“ tüüpi mäesuusad, neil läks liikumine ja tegevus lahingus palju ladusamini.

Praktiseeritavad suusasidemed olid head rännakutel (eriti mägedes), kuid lahingus ilmnisid nende puudused selles, et kulus liig palju aega suuskade alt äravõtmiseks ja jalgapanekuks. Praktilisteks osutusid suusasidemed, mis võimaldasid suuska momentaalselt alt ära visata ja uuesti jalga panna. Siin aga olid vajalikud ka eritüüpi suusasaapad, umbes nagu seda on soome suusasaabas (kõrge ninaga).

Tarvilikkudeks ja hädavajalikkudeks osutusid kaasa võetud tagavara suusasidemed, -kepid ja suusad, missugused eriti taktikalistel õppustel ja võistlustel pahatühti murdusid ja katkesid. Umbkaudselt üksuste väljaastumisel tuleks sellist tagavara võtta kaasa mitte alla 3%.

Praktiseeritavate suusasidemete kinnituskonksud murdusid õige sagedasti. Tuleks seepärast meie suusasidemete külge kinnituskonksud kinnitada pannaldegaga — mitte needjult. Siis ei tuleks tagavarana vedada kaasas mitte terveid komplekte suusasidemeid, vaid ainult konkse.

Hõõrutud jalgade % esimestel rännakutel oli võrdlemisi suur, 1,5—2%, kuid rännakute teisel perioodil polnud neid peaaegu mitte sugugi. Seda asjaolu tuleb panna peamiselt sissekandmata saabaste arvele, mida enne väljaastumist

suuskuritele välja anti. Jalad on suuskuri varandus ja seepärast enne väljaastumist tuleks suusavarustus alati järelepassida.

2. Kelgud. Kelkude parimaks veomooduseks osutus vedu 3—4 mehega pitsis; esimene vedaja peaks seejuures olema füüsiliselt tugev mees ja hea suuskur, sest temal tuleb järgnevatele sisse sõita ka suusajäljed. Lumes, mille paksus oli üle 20 sm, kelkude jalgsi vedu juba paari km järele väsitas mehed niivõrt ära, et nad peaaegu lahinguvõimetuks muutusid, seejuures liikumise kiirus oli minimaalne. Suuskadele asetatud mehed aga ka 10 km veo järgi, kus keskmine liikumiskiirus oli kuni 4 km tunnis, olid veel võrdlemisi värsked. Nii, näiteks, ühel päeval pärast 12 km lahinguolukorras kelkudega edasiliikumist üle raske murdmaastiku suuskurid, pärast tunniajalist puhkust, olid võimsad liikuma (kelkudeta) õppuse raioonist alalisse asupaika, milline maa oli 8 km, keskmise kiirusega 8 km tunnis. Mägede otsa võis kelkusi vedada ladusasti zig-zagiliselt liikudes, võttes tõusu kuni 10° . Üle selle muutus kelkude vedu raskeks. Mäest allalaskumisel osutus paremaks kõik mehed üksikult alla lasta, seejuures üks mees sõitis alla kelguga.

Suurtükkide veoabinõude katsetamine andis küll häid tulemusi, kuid ei olnud lõplik — seepärast seda siin üksikasjades käsitleda oleks varajane. Veoregedele olid vajalikud piduritena raud klambrid, mida längudel ümber ree jalaste kinnitati. Samuti osutus hädavajalikuks iga patarei juures hoida tööriistade komplektis 1—2 tungrauda — ümberlänud suurtükkide ülestõstmiseks.

Eriregede (köögi, side, klp. jne.) juures oli vajalik, et koormate raskusepunkt asetati nii madalale kui võimalik. Ainult siis võis liikuda edasi ilma ümbermineku ohuta.

Laskemoona- ja eriregedel oleks vajalik, et ree jalaste kodarad oleksid kõrgemad, muidu lumest läbisõites jäävad reed põhjaga lumme kinni; aisade murdmise vastu tuleks aisadele alla otsa ajada peale raudtorud või muuta need muul viisil tugevamaks, sest muidu auklisel teel, kus koorma raskus sageli vajub aisadele, nad murduvad kergesti. Tagavara aisade kaasavedamine seepärast on nõuetav. Samuti tuleks voori juures hoida vähemalt üht tungrauda.

Regede vedu rohkem kui ühe hobusega tuleks teostada vaid pitsis. Paarisrakendused meie oludes paistavad olema ilmselt mittevastuvõetavad. Ka regedel peaks olema juures ülalkirjeldatud pidur — raudklambri näol.

Ree koormaks meie oludes võiks olla 250—400 kg hobuse peale, pikemaajaliste vedude juures 25% vähem.

II. Suuskurite ja teiste väeliikide tegevuse- võimaluste alal.

1. Suuskurid.

Taktikalistel õppustel tõestasid nad täiel määral oma tarvilikkust, eriti lauretegevuses, kattetegevuses, kontakti hoidmises taanduva vastasega ja pealetungil lähenemise perioodil. Raskusi sünnitas aga alati suuskade jalast võtmine ja jalgapanek. Osutus, et suusk talvel meie oludes on väga tarvilik liikumisabi-
nõu ja teda tuleks kasutada igalpool, kus see on võimalik.

Rännakutel oli tingimata vajalik eriliste teeladujate ettesaatmine, muidu vähenes liikumiskiirus kuni 25% ja sama palju kasvas väsimus. Teeladujate peale oli kasulik panna ühtlasi ka taretajate kohused. Iga suusajälje sisseajamiseks tuleks määrata vähemalt 5 suuskurit, normaalselt aga 1 jagu. Pikemaajalisteks retkedeks, kuni 60 km päevas, peaksid suuskurid olema väljavalitud, füüsiliselt tugevad ja pikkade rännakutega harjunud, muidu ka hea suuskur väsib ära. Pikkadeks rännakuteks võis suuskuri, kes juba oskas suuski kasutada, drillida välja miinimum ühe nädalaga. Pikemale rännakule väljaastudes on kasulik paremaid suusatajaid ees lasta liikuda, kes tee sisse sõidavad ja nõrgemaid järgi kisuvad.

Suuskurite rännakul tuleb pidada raudset rännakdistsipliini. Tuleb hoiduda asjata kõrvalekaldumistest ja haakidest, mida eriti peavad pidama silmas aga ladujad. Tuleb meelestada, et iga kõrvalekaldumine ja asjatu haak pikendab rännakut ja väsitab suuskurit. Tuleb tingimata hoida alal kindlaksmääratud distantse üksikute suuskurite vahel, vastasel korral moodustab kolonnist n. n. „harmoonik“, mis väsitab mehi ja seab järeltulevaid kolonni. Kindlate distantside hoidmiseks on vaja liikuda nõrgemate suuskurite liikumiskiirusega.

Üksikutest allüksustest mõnesugustel põhjustel mahajääjatel on kasulikum ühineda oma kolonniga alles järgmises peatusekohas, mitte aga sellele järgi ajades, sest väljaspool jälgesid ei jõuaks ta niikuinii teistele järgi, ja kuigi jõuaks, siis väsiks liig ära. Kui suuskurüksus ei ole suurem kui kompani (eskadron), siis pikematel rännakutel kasulikumaks rüüks on liikumine kolmena, isegi kahena (kuigi viimasel juhtumil kolonn venib veidi pikaks). Suurema arvu suusajälgede sisseajamiseks tuleb määrata muidu liig palju ladujaid — ladumise töö on aga kurnav.

Suuskurite kasutamine kallaletungiks ja rünnakuks lahinguformatsioonides, nagu see on nähtud meie jalaväe eeskirjades, polnud kõige otstarbekohasem, sest suuskur kaotas suurel määral ära suvised varjumisvõimalused, mida ei asendanud ka suuskuri (võrdlev jalamehega) kiirus ja suusk takistas teda järkjooksudel. Haaramise põhimõtetele nende kasutamine läks aga hästi korda.

Suuskurüksustele, vastavalt nende tegevuse iseloomule, tuleks anda suur iseseisvus, selleks aga tuleb varakult kokku leppida kõigis antud ülesandega seotud peensustes.

Suuskadel liikuma võis õpetada sõdurit, kes enne suuskadel polnud sõitnud, umbes kahe nädala jooksul kiiremalt kui seda harilik jalamees suudab jalgsi. Nimetatud aja kestel suusataja õpetatud sõduriga võis juba alustada lahingudrilli. Sel põhjusel ja et suusk talvel on ilmselt kasulik, tuleks suusa tarvitamist võimalikult laiemas ulatuses viia sisse ka rivi kompanidesse.

2. Teised väeliigid.

Jalaväe tegevus lahingus oli aeglane ja väsitas mehi äärmuseni. Kallaletungi ja rünnaku maa-alade läbistamine nõudis 2—3 korda rohkem aega kui harilikult.

Kaevikute kaevamine liivasesse pinda oli võimalik, kuid jõukulutus võrdus jõukulutusele,

mis oleks läinud vaja samade kaevikute ehitamiseks kivisesse pinda. Laskurkompani kaevus maasse 6—8 tunni jooksul — vastava drilli saamisel see norm võiks aga veel väheneda.

Pealmise külmunud maakamara lõhkumiseks oli kasulik tarvitada lõhkeainet, kuid seda tuli võtta selline kvantum ja asetada nii sügavale, et ka külmunud kamara all olev pehme aines õhku ei paisuks. Viimasel juhtumil oli raske ehitada kaevikute seinu ja ülespaisatud liiv lumele sadades jättis järgi suure kollase laigu, mis kilomeetrite taha välja paistis. Ilmnes kaevikute kaevamise juures veel asjaolu, et mõnes kohas kaevikud külmadega kuni -20° C valgusid vett täis, mis ka öö-päeva jooksul ära ei jäätanud (allikad). On tarvilik seepärast positsiooni valikul teostada tarbekorral ka maapinna luuret.

Mitme väeliigi ühisel rännakul selgus, et ei ole kasulik lasta liikuda üheskoos mitmesuguse liikumiskiirusega üksustel. Et vastase läheduses see on tarvilik, siis tuleb seda küll nõuda, kuid liikumist teedel tuleks organiseerida nii, et kõik üksused, kes suudavad liikuda ainult teedel — liiguks teel, suuskurid aga teede kõrvale. Selline formatsioon lühendab kolonnide pikkust ja on soodsamaks viisiks asuda kiirelt ja otstarbekohaselt lahingukorda. Kui puuduvad üksuses suuskurid, tuleb voor lasta automaatrelvadest kaitsutult kaugemal järele liikuda.

Suurtükiväele halbadel teedel ja rasketes lumeoludes tuleks anda juurde jalaväge, iga pataräi peale vähemalt rühm, kes halvematest kohtadest suurtükid läbi aitaks.

III. Juhtimise alal.

Juhtimine oli sügava lume, laialiasetatud üksuste ja teedel (defileedes) määratu pikkadeks veninud kolonnide tõttu väga raske. Teotsemine oli edukas ja kiire, kui juba varakult määrati kindlaks ja lepitati kokku kõigis tegevustes ja moodustes kuidas liikuda ja juhtida kolonne ning lahinguks laialipaisatud üksusi. Lahingus oli eriti tähtis tegevuseks varakult valmistõttatud kava ja allüksuste omavahel tegevuseks kokkuleppimine. Allüksuste ülematele tuleks anda hästi suur iseseisvus ja voli talitada olukorra kohaselt niivõrt, kuivõrt see ei ole kahjuks üldise ülesande täitmisele.

IV. Side alal.

Kaablivedu suuskuritega tuleks võtta reeglits. Vajalikud on ka sidekelgud, millega pikematele maadele on võimalik kaablit järele vedada. Sidekaarikud ratastel tuleksid talvel kõrvale heita ja asendada need eriregedega.

Telefonidel mikrofonid sisse kõneledeks jäätasid ära mikrofonid sõed. See pahe kõrvaldati suurel määral, kui mikrofonid kõneldi läbi marle või mõne muu õhukese riide, mis lasi küll läbi hääle võnkumisi, kuid hoidis kinni sooja hingauru. Väga tähtsaks ja tarvilikuks osutus helkside, eriti kattetegevusel, sest teised sidevahendid sageli ütlesid üles.

Peale optilise side paremaks sidevahendiks osutus teede olemasolul ratsanik, teedeta aladel suuskur.

Moondamismantlites juhtide ülesleidmine oli väga raske. See pahe kõrvaldati neile eritunnuste (mustad riideribad) varukatele õmblemiseks.

Moondamisest talvel. — Valge mantel ei sobi igal foonil, nagu näitab pilt.

V. Tulede alal.

Kaugustele k. k. üle 600 m ja r. k. üle 1000 meetri valgel lumefoonil olid vaatlusevõimalused nii halvad, et üle selliste kauguste neile relvadele tuleülesandeid anda ei maksaks (v. a. eriti soodsad tingimused). Veejahutusega k. k. (Maksimid) levitasid laskmisel laiali valge aaurupilve; tuleks hoiduda seepärast nende asetamisest tumedatele foonidele.

Nii käsirelvade- kui ka suurtükitulesid talvel tuleülesannete andmisel tuleks suunida peamiselt teedele ja nende otsesse lähedusse — mujal, kui vastasel pole suuskureid, on vaevalt oodata vastase liikumist ja kuigi ta seal liiguks, siis on tema edasijõudmine nii aeglane, varjumisvõimalused nii halvad, et sinna alati jõuab tuld üle viia. Kui vastasel on koosseisus suuskureid, siis ka sinna, kust neid võib oodata.

Olenedes jalaväe vaevalisest ja aeglasest lumes edasijõudmisest, tuleks (kui on sügav lumi) tulesid automaatrelvadest avada normaalselt vaid õige lähedastest kaugustest, umbes 300—400 meetrit ja lähemalt.

Šrapnellide lõhkemisi oli raske vaadelda. Valge suitsupilv sulas kokku valge lumega ja tegi vaatluse raskeks. Tuleks seepärast šrapnellidele lisada juurde mingit värvisegu, näiteks tina- või rauapunast. Šrapnellide süüte- torud külma tõttu ei kuulunud hästi sõna, mõnikord sügavas lumes mürskude lõhengud jäid nägematuks. Lõhengute sisseööimistel meeste käte külmetuse ja külmunud mõõduriistade tõttu tuli ette eksimusi. Kõigest ülalnimetatust paistab, et on vajalik eellaskmisel kontrollida kahvleid lisalaskudega. Öhu mõjude, laengute ja mürskude (kuulide) lennukaugus talvel on väiksem normaalsest. Kuid see vahe võib väheneda näiteks laengu (padruni) pike- mat aega kuumendatud laengukambris seis- misel, mille tõttu see rutem põleb ja laskekau- gust suurendab. Paistab, et eellaskmisi talvel on soovitatav toimetada mitte ainult ühest rauast,

vaid järjekorras kogu patarei suurtükkidest, et need ühtlaselt kuuneneks. Kiiremaks eel- laskmise teostamiseks ja kindlate kahvlite saa- miseks oleks vast kasulik toimetada eellaskmist kahest torust korraga, s. o. rühma kogupau- kudega. See nõuab aga veel katsetamisi.

VI. Moondamise alal.

Moondamiseks väljaantud kollaka põhitoo- niga mantlid eraldusid selgesti sinaka põhitoo- niga lumelt. Tumedad laigud, mis mantli kir- juks tegemiseks tema peale on sagedasti ka- sulik ömmelda, peaksid olema valge värviga vahekorras umbes nagu 1:2, muidu pole tume- datest laikudest abi. Mantlid ise peaksid ole- ma valmistatud sinakast riidest. Suusad peak- sid olema valged, samuti kelgud ja kelkude presentkate.

Üldiselt valged mantlid raskendasid nende nägemist 300—400 meetrini, kuid tumedatel (mets, võsa) foonidel võis neid näha mitme km peale ja palju paremini, kui mantlideta mehi (vaata pilt). Mantlite kasutamisel see- pärast tuleb väga tõsiselt arvestada ümbrit- sevat maastikku. Padrunite kättesaamiseks mantlite alt tuleks mantlitesse löigata vasta- vad avaused.

VII. Talve mõju kohta üksuste varustamisel, toitmisel ja nende eest hoolitsemisel.

1. Relvastis ja rakmed.

Eesti tüüpi seljapaun takistas suuskurit lii- kumisel. Üldiselt suuskuri seljapauna tuleks vedada voores niipalju kui võimalik.

Vöörihmalt peaksid olema kanderihmad, sest pinguli tõmmatud rihm rõhus liiast sõduri kõhu peale ja peale selle ühes tema külge kinnita- tud asjadega vajus alla, kattis taskuid ja ta- kistas suusatamist. Leivakott suusatamisel li- bises ette — siin tuleks kombineerida koti külge haak, mis teda paigal hoiaks. Suur-

tükiväele jalaväe tüüpi vintpüss polnud vastu võetav, oli takistuseks ratsutamisel ja ka suur-tükkide juures. Parem oleks lühendatud tüüp.

2. Riidevarustus.

Teotesmisel sügavas lumes tikkus lumi suuskuri saapasäärest sisse. Siin suuskuri püksid võiksid olla pikad, mida saaks üle saapa tõmmata ja alt rihmaga kinnitada.

Sääresidemetes suusatada võis vaid aeglaselt ja valudega säärtes, sest sidem nõõrib jala kinni, takistab vere ringvoolu ja rõhub jalamusklietele. Tuli ette soonte paistetusi. Palitu suusatamisel osutus mittepraktiiliseks, kuigi palitu hõlmad olid üles tõstetud. Palitu on aga tarvilik muul ajal. Suuskuri palitut tuleks eesega võimalust mööda vedada vooris. Poolkasukas suusatamisel pole kõlvulik, samuti ei kõlba see ratsanikele. Esiimesi ajas ta varsti ülemäärane higistama, teistel külmetasid põlved. Puudub poolkasukal ka krae, mida külmadega võiks üles tõsta. Ratsanikele, eriti suurtükiväe ajuritele (sõitjad), oleksid head meie lambanahkadest poolpikad kasukad — suuskurile aga lisaks sooja pesule veel sviiter. Eesti tüüpi talimüts osutus ebapraktiiliseks. Allalastud kõrvapildid kaitsevad külma eest vähe, neid oli raske tihedalt pea vastu siduda, kuna nad on liig pikad. Puudub ka praktiline klappide lõua alt kinnitamine abinõu. Mütsi mahakeeratav osa vajuks silmadele ja takistas nägemist. Tuli ette kõhu ja põlve külmetusi, mis pärast on hädavajalikud põlve- ja kõhusoojendajad. Sõduri kael osutus külma vastu kaitsetuks ja kutsus esile kaelahaigusi. Tuleks sõduri varustust tingimata täiendada kaelaasalli või bašlõkiga. Õppustel hädaabinõuna kaela ümber kasutati edukalt sääresidemeid. Hädatarvilikeks osutusid viltsaapad neile, kes sõidavad ratsa või regedel, kuid ratsanikel peaksid nad eranditult olema alt nahaga ületõmmatud.

3. Toitmine.

Rännakutel sooja toidu väljaandmine paistis mitteotstarbekohasena raskuste tõttu toidu jagamisel, nõude pesemisel jne. Seepärast parem oli külma eine kaasaskandmine, mida kasutati suurtel peatustel lõunaks ja sooja toidu jagamine hommikuti ja õhtuti, s. t. enne väljaastumist ja pärast kohalejõudmist. Puhkustel ja peatustel, kus tuleb jagada välja toitu, peaksid köögid tooma toidu allüksuste juurde, muidu külmetavad higised mehed. Kasulik on seejuures, et iga allüksus saadaks juba varakult mõne mehe köögile vastu, mis väldib köögi äraeksimist ja kiirendab toidu kohalejõudmist.

Väljaantud leib sõdurite käes rännakul jäätas ära ja seda oli söömiseks raske kasutada. Sooja ruumis sulas ta üles uuesti 1—2 tunni jooksul. Leiva asemel suurte külmadega tuleks anda välja kuivikuid, missugused peaksid olema suuruselt parajad korraga suhupistmiseks. Väljaantud gallette sõdurid väga ei armastanud ja nad purunesid ka kergesti. Sõduriga kaasaantav eine peaks olema võrdlemisi tugev, sest külma ja pärast pikemat rännakut on sõdur hästi nälgane ja vajab kosutust. Väga otstarbekohane on sõduri varustamine talvel tükisuhkruga.

Thermospaagid osutusid väga kasulikeks ja tarvilikeks ja neid tuleks pidada iga kompani,

patarei, eskadroni ja komando peale vähemalt üks.

Temperatuuriga alla — 15° C lisati hobuste joogile juurde sooja vett, mis osutus väga kasulikuks.

4. Tervishoid.

Suurematel peatustel oli kasulik anda mees-tele kuuma teed või vett, mis neid hästi kosutas. Külma vee joomist tuleks ära keelata. Aegsasti tuleb suuskureile valmistada ette ulu-alune, sest suuskur on külmetuste vastu väga õrn. Udu puhul suure külma tuleb liikumistempot aeglustada ja peatused asulates peaksid olema sagedamad.

Pärast seda kui külm esimestel rännaku-päevadel mitmel suuskuritel varbaid oli näpistanud, tehti sunduslikuks kõigile kohe pärast peatusekohta jõudmist jalad lahti võtta, need üle vaadata ja igal juhtumil külma vee või lumega hõõruda, samuti tehti sunduslikuks jalgade pesemine igal hommikul ja õhtul. Sellest peale kadusid ära jalgade külmastõttud. Saabaste ja nahkkinnaste määrimine otse väljaastumise eel kutsus esile käte ja jalgade külmetamise määrdest niiske naha tõttu. Selliseid määrimisi tuleks võtta ette varemalt, seejuures tuleb tulepaistel määre hästi nahasse imutada.

Kõik ülaltoodud nõuded on eriti tähtsad suuskuritele, kuid samuti tuleks neid maksma panna ka kõigi teiste kohta.

Parimaks vahendiks näo ja kõrvade külmastõttu vastu osutus sulatatud searasv. Varseliin kaitstes külma eest vähe. Ka searasv ei olnud täiesti otstarbekohane abinõu, kuid oli siiski parem kui vasoliin. Lisaks rasvaga näo ja käte sisseäärimisele tuleks määrata veel üksteise nägude järgi valamine.

Jalgade kaitseks osutus heaks saapa sees ümber jalal mässitud paber (lihtis ajalehepaber). Paber on hea soojusehoidja ja väga hügrokoopiline. Jalgade higistamise vastu tuleks igas allüksuses hoida formaliini, millega (vees lahustatud) hommikuti ja õhtuti võiks jalgu arstida neil sõduritel, kelle jalad liiga higistavad.

5. Puhkus asulates.

Tarefajateks tuleks valida rohkem arenenud ja taipajaid mehi ja talvel neid tuleks määrata rohkem kui harilikult, eriti meie laialipillatud elamutesüsteemi juures. Tarefajad peaksid üksuste päralejõudmise ajaks tulema vastu juba asula servale, et higistunud mehi kohe sooja juhatada. Ruumid tuleksid juba enne üksuste päralejõudmist korda seada, ahjud peaksid varakult köetud olema, soe vesi valmis jne.

Pärast öökorteritesse jõudmist tuleks higistele sõduritele keelata 2—3 tunni kestel toimetada väliseid asjatalitusi (v. a. eriolukordades). Hädavajalikke toimetusi võivad väga hästi täita käskjalad ja hobusemehed.

Saunad tuleksid enne kui sõdureid sinna pesema lasta, tublisti kuumaks kütta ja külm seintest leiliga välja ajada. Saunad ise ei peaks asuma puhkekohast väga kaugel, suurte külmadega on siis parem juba loobuda saunast või lubada seda ainult tingimusel, et mehed oleksid hästi soojalt riidetud. Muidu on järgmistel päevadel palavikuhaigete % väga suur.

Suuskurid puhkuse raionis. — *Suusad hakk!*

Lõpusõna.

Teostatud õppused üldiselt olid väga õpetlikud ja õppuste juhatuselt üles seatud eesmärgid leidsid kõik täitmist.

Õppustest osavõtnud koosseis, välja arvatud üksikud haigestunud mehed, jõudis tagasi oma

alaliste asukohtade juure täie tervisega ja heas tujus.

Võib ütelda, et ülalloodud õppus lahendas terve rea seni veel küsimusemärgi all olevaid probleeme ja õppuste juhatus jäi saavutatud tagajärgedega täiesti rahule.

—u.

Taktikaator.

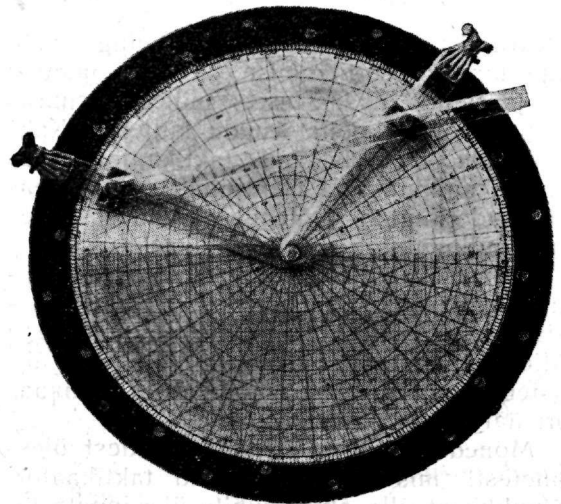
E. Miido.

Juba aastaid tagasi, olles tingitud minu ametikohustest, tundsin tungivat tarvidust riista järele, millega oleks kerge ja lihtis lahendada ülesandeid mere, torpeedo, artilleeria taktika ja navigatsiooni alal. Kaalutlustes jõudsin välja riistani „Taktikaator“, mille kirjeldan allpool ja millega olen töötanud juba aastaid.

Taktikaator koosneb kolmest osast: 1) kettakujuline põhi; 2) keerlev poolkettas, läbipaistvast aineist (tselluloid) ja 3) kolmest läbipaistvast aineist joonlauast.

Kettakujulise põhjale, mis jaotatud ruutüksustesse, on joonestatud tarvilik arv (oleneb taktikaatori suuruselt) kontsentriilisi ringe, millede tsentrumiks (nullpunkt) on ühtlasi taktikaatori tsentrum. Iga kontsentriilise ringi vahel peab olema sirgjoont (raadius) mööda arvates, kümme üksust (võib ka viis), kusjuures üksuse suurus (vahe) peab võrduma põhja ruutüksuse

küljele. Taktikaatori põhja äär jaotatakse $0,5^\circ$ — või 1° osadesse, algades 0° kuni

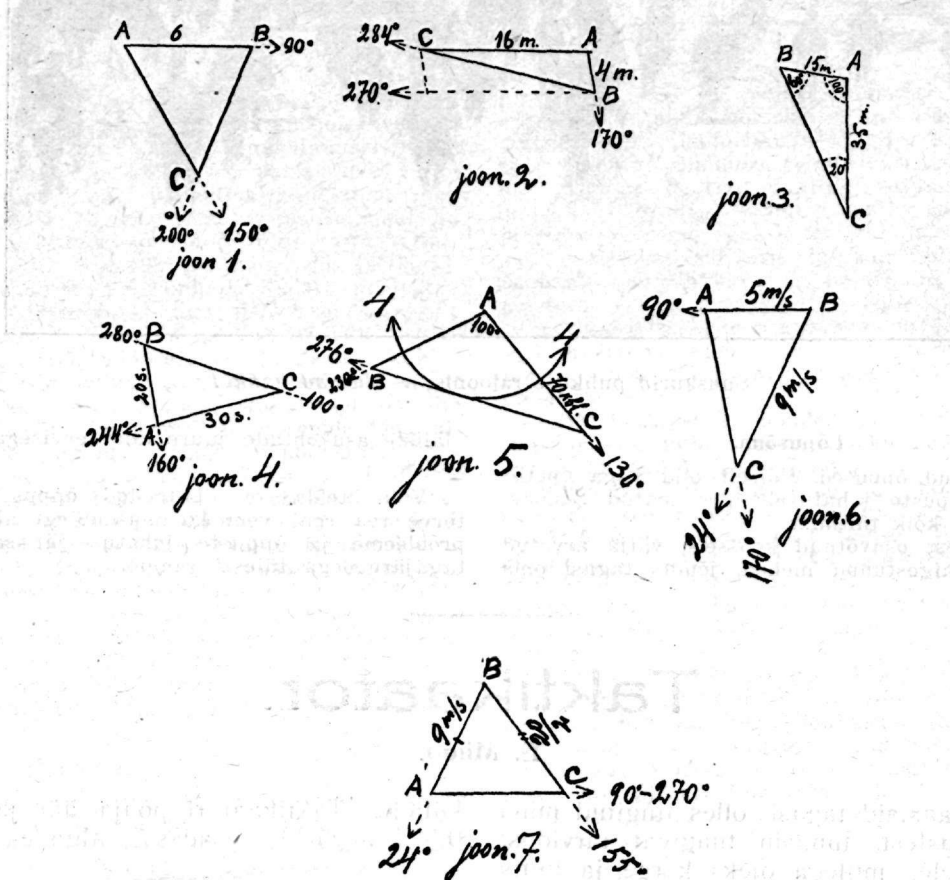
TAKTIKAATOR.

360°. Ääre iga 10°-line (võib ka 5°-line) osa ühendatakse raadiuste abil tsentrumiga (saame rea sektoreid).

Keerlev poolketas on jaotatud paralleelsete ja perpendikulaarsete joontega samas-tesse võrdsetesse ruutudesse, kui taktikaatori põhigi, nii et tema raadiused lõikuvad ühes punktis. Poolketas ise oma tsentrumiga (raadiuste lõikepunkt) on taktikaatori

Laeva kurs 90°; I peilung 200°; II peilung 150°; kursil läbistatud 6 miili. Leida koht II peilungi ajal?

Lahendus: Ese on taktikaatori tsentrumis A (joon. 1). Taktikaatori üks joonlaud AB panna 90°-le; teine joonlaud AC teisele peilungile, s. o. 150°-le; kolmanda joonlaua BC ots kinnitada läbistatud miilide arvule 6 AB joonlaual, ja poolketta

tsentrumist tuleva telje otsas, ning omab telje ümber keerliikumise. Kõik joonlauad on jaotatud üksustesse, millede suurus (vahe) võrdub põhja ruudu küljele. Kaks joonlauda moodustavad taktikaatori raadiused, nullpunktiga tsentrumis, aga kolmas joonlaud liugleb mõlemil raadiusel, olles oma nullpunktiga ühel raadiusel.

Kahest raadius-joonlauast ja kolmandast liuglevast joonlauast võib konstrueerida igasuguseid kolmnurki. Kolmnurkade küljed mõõdetakse joonlaual olevate üksustega, aga nurgad mõõdetakse taktikaatori ääre järel poolketta abil.

Mõned tüübilised näited paljudest ülesannetest, mis iseloomustavad taktikaatori kõlvulikkust olla abiks juhile ülesannete lahendamisel:

1) Koha leidmine ristpeilungi abil.

abil tema paralleelistada esimese peilungile, s. o. 200°-le. Lõike punkt C annab laeva koha, mis on käesoleval juhul teise peilungi ajal 7,1 miili 150° sihis esemest A.

2) Kursi ja kiiruse määramine vooluse puhul.

Nõutav laeva kurs 270°, kiirus 16 sõlme tunnis; vooluse kiirus tunnis 4 sõlme; vooluse suund 170°. Missugune on roolimise kurs ja kiirus?

Lahendus: Taktikaatori tsentrum punktis A (joon. 2). Üks joonlaud AB panna 170° (voolus), teine — AC panna 90°—270° (kurs); kolmanda joonlauaga BC lõigata vooluse (4) ja laeva (16) tunnikirused.

Joonlaud BC annab roolimise kursi — 284° ja kiiruse 17 sõlme.

3) Vastane liigub vasakult paremale kiirusega 15 sõlme tunnis; torpedo kiirus 35 sõlme; otsustatud pörkenurk 100° . Leida: sihtnurk, kursinurk ja torpeedotamise kaugus?

Lahendus: Taktikaatori tsentrum punktis A (joon. 3). Üks joonlaud AB asetada teisest — AC 100° (pörkenurk BAC) taktikaatori ääre järel; vastase joonlauale AB kinnitada kolmas BC joonlaud vastase kiirusele 15 ja lõigata temaga AC joonlaud 35 jaotuse (torpedo kiiruse) kohalt. Tulenus: sihtnurk $\angle ACB = 20^\circ$; kursinurk $\angle ABC = 60^\circ$; torpeedotamise kaugus BC — 40 kaablit.

4) Vastase peilung 100° ; vastase kiirus 20 sõlme tunnis; vastase kurs 160° ; oma laeva kiirus 30 sõlme. Missuguse kursiga tuleb liikuda, et läheneda vastasega alalisel peilungil?

Lahendus: Taktikaatori tsentrum punktis A (joon. 4). Vastane liigub paremalt vasakule. Joonlaud AB panna 160° — 340° ; poolketas panna vastase peilungile 100° — 280° ; joonlaua BC üks ots kinnitada joonlaua AB 20 jaotusele (vastase kiirus) ja teine ots joonlaua AC 30 jaotusele (oma laeva kiirus). Joonlauada AC liigutada seni kui joonlaud BC paralleelistub poolketta paralleel joontele (vaenlase peilungile 100°). Joonlaud AC annab kursi. Käesoleval juhul kurs 244° .

5) Patareid tulistatakse sirgelt kursilt (peilung patareile muutlik). Tulistamise sektori suurus 100° . Algpeilung 130° ; lõpp — 230° . Tulistamise algus 70 kaablit; läheneda võib kuni 40 kaablini; laeva kiirus 15 sõlme tunnis. Leida kurs ja kaugused iga 2 minuti järel; tulistamise maa pikkus ja aeg?

Lahendus: Taktikaatori tsentrum punktis A (joon. 5). Üks joonlaud AC panna 130° (esimene peilung); teine — AB panna 230° (teine peilung); kolmas joonlaud BC asetada joonlaua AC 70 jaotusele (algkaugus) ja temaga riiwata neljandat kontsentrilist ringi taktikaatori põhjal (ülesandes läheneda võib kuni 40 kaablini); kursi saame, kui poolketas paralleelistada joonlauale BC. Kaugused iga 2 minuti järel patareini lugeda poolketta ja joonlaua AC abil, selleks tuleb joonlauaga AC lõigata iga 5-kaablist osa (laeva kiirus 2 minuti jooksul) poolkettal ja lugeda samalt AC joonlaualt kaugused. Poolketas peab olema asetatud saadud kursile. Vas-

tused: kurs 276° ; läbistada 95 kaablit; tarvis aega 38 minutit.

Kaugused iga kahe minuti järel:

Aeg	Kaugus kaablitest	Kauguse muude minutis
0 m.	70	
2 "	64	2 kaabl.
4 "	60	2 "
6 "	56	2 "
8 "	53	1,5 "
10 "	50	1,5 "
12 "	47	1,5 "
14 "	44	1,5 "
16 "	42	1 "
18 "	41	0,5 "
20 "	40	0,5 "
22 "	40	0,0 "
24 "	41	0,5 "
26 "	42	0,5 "
28 "	43	0,5 "
30 "	45	1 "
32 "	47	1 "
34 "	50	1,5 "
36 "	53	1,5 "
38 "	57	2 "

6) Laeva kurs 170° . Tunni kiirus 16 sõlme. Vaadeldud tuul Ost; tuule kiirus 5 meetrit sekundis. Leida õige tuule suund ja kiirus?

Lahendus: (joon. 6) Taktikaatori tsentrum punktis A. Joonlaud AB suunida vaadeldud tuule järel — 90° ; joonlaud AC suunida laeva kursi järel 170° ; joonlauaga BC lõigata joonlaua AB viiendat jaotust (tuule kiirus 5 meetrit sekundis) ja joonlaua AC kaheksandat jaotust, s. t. pool laeva kiirust tunnis (tuule kiirus meetersekundis võrdub poole arvule miilid-tunnis); joonlaud BC annab õige tuule suuna ja kiiruse. Vastus: õige tuul (umbes) 24° ; kiirus 9 meetrit sekundis.

7) Õige tuul 24° ; tuule kiirus 9 meetrit sekundis; laeva kiirus 20 sõlme tunnis. Tarvilik suitsukatte suund 90° — 270° ; Missugust kurssi roolida?

Lahendus: (joon. 7) Taktikaatori tsentrum punktis A. Joonlaud AB suunida õige tuule 24° suunas; joonlaud AC suunida suitsukatte 90° — 270° suunas; joonlauaga BC lõigata joonlaua AB 9 jaotust (tuule kiirus) ja AC joonlaua BC joonlaua 10 jaotusega (pool laeva kiirust). Poolketas paralleelistada joonlauale BC ja taktikaatori äärelt lugeda kurs. Vastus: et saada suitsukate 90° — 270° , käesoleval juhul kurs 155° .

M ä r k u s: Taktikaatorit käitseb Eesti patendiamet.

Kaitseväe elu.

Rakveres mälestatakse Vabadusesõda.

Vabadusesõja mälestustähis Rägaveres.

5. Rakvere jalaväe polgu jäädvustamise selts, milline koosneb sõjaaegsetest polgu veteranidest, peab 21. novembril s.a. kell 1900 peakoosolekut Rakveres. Koosolekule järgneb sõjaseltsiliste ja polgu järeltulija — 5. üksiku jalaväe pataljoni juhtkonna ühine traditsiooniline koosviibimine, et kord jälle, aasta möödumisel, elustada mälestusi rasketest heitlustest.

Põhikirja kohaselt on seltsi eesmärk 5. Rakvere jalaväe polgu vabadusesõja-aegse tegevuse jäädvustamine kirjas, pildis ja mälestustähistes. Praegu on seltsi ajaloos osakonnal käsil „Mälestuste“ kogu ja „Albumi“ koostamine. Mõlemate alal on kaunike hulk materjalide koondamise ja korraldamise tööd ära tehtud. Lahinguväljadele mälestustähiste püstitamiseks ei ole seni suudetud palju korda saata. Siin on tulnud appi seltskond ise.

Rägavere seltskondlikud organisatsioonid on ühisel jõul püstitanud polgu esimesele lahinguväljale, Rägavere asunduse lähedale, kauni mälestustähise, millel Vabaduse risti kujutise all leidub järgmine tekst:

„15. XII. 1918.

RÄGAVERE
LAHINGUS LANGENUILE
1918—1919
EESTI VABADUSESÕJAS.

Puhake rahu, te surm oli vabaduse hind.
Jäädav te mälestus meile,
Vanule, noortele ja kõigile neile,
Kellel kallis on kodumaa pind.

—
Rägavere seltsk. organisats.
VIII. 1931.“

Mälestustähis avati 5. Rakvere jalaväe polgu jäädvustamise seltsi esimehe ja esimese polgu ülema kindral Reegi poolt 13. septembril — 13 aastat pärast Rägavere lahingut, milleks astusid 13. detsembril 1918. a. polgu sünnilinnast Rakverest välja 5 vaevalt formeerimise lõpetanud roodu ühe patarei toetusel.

Avamise tseremonii ajal möllas tugev torm ja sadas lakkamatult vihma, kuid head meelt, sügavat rahulduse- ja tänutunnet ei suutnud see halb ilm avamisetoiingule ilmunud 5. üksiku jalaväe pataljoni ja 2. suurtükiväe grupi patarei meeskondade rõõmsatelt palgedelt ära loputada.

Avamisetoiingule järgnes kohalikus koolimajas naiskodukaitse poolt maitsekalt serveeritud teelaua juures ühine koosviibimine. Peetud kõnedest ja omavahelistest kõnelustest selgus, et Rägavere seltskonnas valitseb tõsine lugupidamine ja armastus kodukaitsjate vastu. Neil oli hea meel, et olid suutnud oma kodukoha verisema lahingu jäädvustada mälestustähisega. Ja ka meie, kaitsevaelased, eriti aga lahingusosalised, olime liigutatud langenud kaasvõitlejate ja lahingu mälestuse jäädvustamisest kauni tähisega.

Rägavere seltskondlikud organisatsioonid on teinud ilusa algatuse, mille eest jääb neile tänulikuks 5. Rakvere jalaväepolgus ja selle järelkäijas — 5. üksiku jalaväe pataljonis teeninud kaitsevaelaskond.

K. T.

Juriidilised küsimused.

1. Küsimus: Kas ohvitser, kes on teise asutuse juurde läkitatud kaheks kuuks, on õigustatud saama ametisõidu päevaraha?

Vastus eitav. Riigiteenijate ametisõitude tasu seaduse (R. T. 113 — 1921) § 9 järgi ei või ametisõit (läkitus) kesta üle 45 päeva. Kuna selle §-i eesmärk on äramäärata päevarahade maksmise aluseid ja tingimusi, siis sellest määrusest tuleb järeldada, et ametisõidu (läkituse) päevaraha võib maksta üksnes läkituste puhul, mille kestus ei ole üle 45 päeva, ning et läkituste puhul, mille kestus on ette kindlaks määratud üle 45 päeva, ametisõidu tasu maksmist seadus ei võimalda.

2. Küsimus: Kas väeosa arst on õigustatud kaitseväelasele nõudma viimase haige perekonna liikme juurde ilmumise puhul tehtud sõidukulude tasumist?

Vastus eitav. R. T. 31 — 1931 art. 213 lit. A § 4 p. 1 selge sõnastuse järgi ohvitseride, kv.-ametnikkude ja üleajateenijate perekonna liikmed on õigustatud saama kaitseväe arstide poolt k o d u s t a s u t a arstiabi. Sellega kokkukõlas on sise-määrustiku §§ 293 ja 294 äramääratud väeosa arsti kohused. Neist määrustest järgneb, et kaitseväelase haige perekonnaliikme juurde koju ilmunud väeosa arstile kaitseväelane ei ole kohustatud tasuma mingisuguseid kulusid, mis võivad ühenduses olla arsti ilmumisega haige juurde. Küll on väeosa arst juhtudel, kui tal haige juurde sõiduks ei ole kasutada väeosa sõiduriista ja kui seejuures haigete juurde sõita tuleb oma alalise teenistusekohast üle viie kilomeetri kaugusele, õigustatud nõudma sõidukulude tasumist riigilt — riigiteenijate ametisõitude tasu seaduse § 1 (R. T. 54 — 1927) alusel.

3. Küsimus: Kas üleajateenijad on õigustatud saama teenistusvanuse tasu?

Vastus eitav. Riigiteenijate teenistusvanuse tasu seaduse (R. T. 20 — 1929) § 1 järgi on selle seaduse alusel õigustatud teenistusvanuse tasu saama üksnes riigiteenijad, tegelikus kaitseväeteenistuses olevad ohvitserid ning kv. ametnikud ja nende kohustetäitjad. See loetlus on lõplik. Üleajateenijad ei käi ühegi loetletud liigi alla ja seepärast ei või nad ka selle seaduse alla kuuluda. N. väeosa üleajateenijate kogu juhatause arvamine, et üleajateenijad tulevat lugeda riigiteenijateks, on ekslik. Üleajateenijad ei ole mitte riigiteenijad,

vaid nad moodustavad eri liigi kaitseväelastest. Riigiteenija mõiste on täpsalt äramääratud ja piiritletud riigiteenistusseaduses (R. T. 149 — 1924), kus on ka üksikasjalikult reglementeeritud riigiteenijate õiguslik seisukord. Selle seaduse piiridesse ei mahu üleajateenijad, kelle kohta on maksma pandud eriteenistusseadlus (R. T. 19 — 1928). Sellest, et seaduses ei leidu määrust, et üleajateenijad seaduse alla ei kuulu, ei saa veel teha vastupidist järeldust. Ümberpöörult, sellest et üleajateenijad seaduses mainimata, võib ainult seda järeldada, et seadus neid ei puuduta. Nagu nähtub seaduse seletuskirjast (III Riigikogu protokollide lisad, veerg 963), et seaduseandja on meelega üleajateenijad teenistusvanuse tasust ilma jätnud, arvestades seejuures üleajateenijatele maksetavaid ühekordseid lisatasusid, kui teenistusvanuse tasu asendavaid tasusid.

4. Küsimus: Millised tasud ja mil-lisel määral tulevad üleajateenija-allohvitseri pensioni täismääraks lugeda?

Vastus: a) Palganormides ettenähtud palk ja alalised lisatasud; b) natuuras antav teenistusetasu, mille suuruse käesolevaks eelarveaastaks Sõjanõukogu on kindlaks määranud 315 kr. peale (Sõjanõuk. prot. Nr. 1485 27. III 1931. a.) ja c) R. T. 29 — 1929, art. 190 ettenähtud korteri, kütte ja valgustuseraha (Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse § 2 — R. T. 98 — 1928, art. 591).

5. Küsimus: Kas on riigiteenija (resp. ohvitser) oma riigiteenistuses oleva naise surma puhul õigustatud saama R. T. 26/27 — 1920. a. avaldatud ajut. koduk. määruste p. 17 lit. b ettenähtud toetuseraha poole kuu palga suuruses ja ühtlasi ka p. 23 ettenähtud matmise abiraha ühe kuu palga suuruses, kui ta oma naise omal kuul maha mattis?

Vastus. On õigustatud saama mõlemaid. Ajut. koduk. määr. p. 17 õigustab riigiteenijat saama toetuseraha tema perekonnaliikme surma korral. Kuna naine loetakse nimet. määr. mõttes perekonnaliikmeks, siis on selge, et riigiteenija on õigustatud oma naise surma korral saama p. 17 ettenähtud abiraha ka siis, kui surnud naine oli samuti riigiteenija, sest määrustes säärased juhu kohta erandit ette nähtud ei ole. Määr. p. 23 järgi riik võtab enda kanda surnud riigiteenija matmise kulud ja sellele,

kes surnud riigiteenija maha matab, maksakse matmise abiraha surnud riigiteenija ühe kuu palga suuruses. Kui surnud riigiteenija maha mattis tema mees, siis kuulub see abiraha mehele, olgugi, et tema on riigiteenistuses ja et ta p. 17 alusel juba on saanud poole kuu palga suuruse toetuseraha.

6. Küsimus: Millistel juhtudel naisriigiteenija on õigustatud saama perekonna abiraha oma laste pealt?

Vastus. Perekonna abiraha seaduse § 1 (R. T. 53 — 1927) järgi makstakse riigiteenijatele toetuseraha nende ülalpidamisel olevate laste pealt. Kumma vanema ülalpidamisel lapsed peavad olema, seda küsimust perekonna abiraha seadus ei lahenda, ning see küsimus kuulub lahendamisele tsiviilseadustiku määruste järgi. Perekonna abiraha seadus lahendab küsimuse ainult juhul, kui mõlemad vanemad on riigiteenistuses, määrates, et sel juhul loetakse lapsed selle vanema ülalpidamisel olevateks, kes suuremat palka saab, ühesuuruse palga juures aga lugedes lapsi isa ülalpidamisel olevateks (§ 4). Juhul aga, kui toetuseraha nõudja naisriigiteenija mees ei ole riigiteenistuses, on temal õigus toetuseraha saada üksnes siis, kui ta kindlaks teeb, et laps tema ülalpidamisel on. B. E. S. §§ 199, 9, 200 ja 8 p. 3 mõttest

selgub, et lapse ülalpidamise kohustus lasub esijoonelisele isa peal, kuna see kohustus emale langeb üksnes juhul, kui isa last ülalpidada ei suuda. Neil kaalutlustel on naisriigiteenija, kelle mees elab, õigustatud oma lapse pealt perekonna abiraha saama üksnes siis, kui ta tõestab, et tema mees lapse ülalpidamise kohustust milgil põhjusel täita ei suuda. Vastasel korral tuleb eeldada, et lapse ülalpidaja on mees ja naisriigiteenija tuleb perekonna abirahast ilma jätta (Vt. R. o. 1928. a. Nr. 40).

7. küsimus: Kas palga maksja asutuse ülemal on õigus eksikombel väljamakstud perekonnaabiraha tagasi nõuda?

Vastus: Ekslikult väljamakstud perekonnaabiraha on ülemus õigustatud riigiteenijalt tagasi nõudma üld. arvepidamise seaduse (VSK. VIII k. VI j.) § 373 põhjal (Vt. Riigikohtu adm. t. 1928. a. Nr. 308-II, 1929. a. Nr. 126-II j. t.). Kuid perekonna abiraha seaduse (RT 1/2 — 1923) § 9 annab Kontrollnõukogule õiguse Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi arvamist ärakuulates, otsustada tagasinõudmata jätta palga- saajatele ekslikult väljamakstud perekonna abirahasid juhtudel, kui tagasimaksmine palgasaaaja ainelise kitsikuse tõttu on raskestatud, või kui abiraha andmine seaduse üldise mõtte järgi oli põhjendatud. Särrast Riigikontrolli otsust taotleda tuleb muidugi riigiteenijal enesel. —el.

Sõjaväelisi teateid välisriigist.

Latvija sõjaväe spordiorganisatsioonid.

7. juulil 1919. aastal Widzemi diviisi staabi juurde asutati esimene Latvija spordiorganisatsioon — Widzemi diviisi staabi spordiring. See spordiring oli lähtekohaks sportlisele tegevusele kogu Latvija sõjaväes. Sest võttes widzemlastelt eeskujuga varsti ka mitmed teised väeosad kutsusid ellu samasugused spordiringid. Seega juba Läti vabadusesõja ajal sportlist tegevust sõjaväes juhiti eriorganisatsioonide kaudu. Tegevuse laienemisega spordiringid moodustati ümber spordiklubideks, mis kandsid vastavate väeosade või garnisonide nime. 5. juulil 1920. aastal asutati sõjaväe spordiliit, kuhu koondusid 30 üksikut spordiklubi. 1921. aasta oktoobris kutsuti kokku esimene üleriikline sõjaväe spordiorganisatsioonide kongress, kus otsustati senine sõjaväe spordiliit moodustada ümber sõjaväe spordiklubiks ja üksikute garnisonide spordiklubid — spordiklubi jaoskondadeks. Sõjaväe spordiklubi esimene jaoskond kutsuti ellu Riias, teine — Režitsas.

Kuni 20. aprillini 1931. a. sõjaväe spordi-

klubi tegutses sõjaministri poolt väljaantud määruse alusel. Kuid sportlise tegevuse hoogne areng ja läbikäimine era spordiorganisatsioonidega kutsusid esile vajaduse anda sõjaväe spordiklubile juriidilise-isiku õigused, mis vägedejuhataja loal leidis rahulduse 20. aprillil 1931. a., mil sõjaväe spordiklubi uus põhikiri registreeriti Riia ringkonnakohtus.

Kuna sõjaväe spordiklubi liikmed enamuses on tegevväeteenistuselised sõjaväelased, tuli põhikirja võtta paragrahv, mis võimaldaks klubi siseelus hoida alal sõjaväelist distsipliini ja korda. Lähtudes sellest nõudest põhikiri määrab, et klubi tegevust juhitakse vägedejuhataja kui klubi auesimehe poolt kinnitatud juhtnõuete järgi. Selle alusel vägedejuhataja on annud välja klubi kodukorra, määrates klubi esimeheks sõjavägede staabiülema II abi.

Peale klubi esimehe sõjaväe spordiklubi juhivad: a) saadikutekogu, b) juhatus ja c) revisjonikomisjon. Juhatus koosneb 12 liikmest ja 3 kandidaadist, revisjonikomisjon — 3 liikmest ja 2 kandidaadist. Juhatus ja revisjonikomisjoni liikmed ning kandidaadid valib saadikutekogu. Klubi esimees määrab juhatus ja revisjoniko-

misjonide esimehed saadikutekogu poolt valitud liikmetest.

Sõjaväe spordiklubi põhikirja alusel võib igas garnisonis garnisoniülema loal asutada spordiklubi jäbaskonnad ja igas üksikus väeosas, selle väeosa ülema loal — spordiringe. Jaoskonnad kannavad vastava garnisoni nimetust, kuna spordiringid saavad oma väeosa nimetuse. Spordiringid peavad olema registreeritud vastava jaoskonna juures, kuna jaoskonnad — sõjaväe spordiklubi juures. Praegu Latvija sõjaväe spordiklubi juures tegutsevad Riia, Liibavi, Dvinski, Režitsa, Miitavi, Dvinski-kasarmute, Kreuzburgi ja Võnnu jaoskonnad.

Latvija spordielus sõjaväe spordiklubi on tähtsamaid tegureid. Kuna ta põhikiri võimaldab jätta oma liikmeteks edasi ka sõjaväeteenistusest vabastatud sõdureid-sportlasi, on selle asutise juurde koondunud võrdlemisi perekas üldiselt tunnustatud sportlastekogu, kes teistele vähem vilunutele ja algajatele võivad olla heaks eeskujuks.

Sõjaväe spordiklubil on omad spordiväljad Riias, Režitsas, Dvinskis, Miitavis ja Liibavis. Riia klubi spordivälja on eeskujulikumaid kogu Latvijas.

E. T.
Märkus: Allikatena on kasutatud Latvija spordiklubi põhikirja ja „Latvijas Kareivise“ artikleid.

SAKSAMAA. — Uus gaas, mis paneb mootorid seisma. „Le Temps“ile Berliinist saadetud teadetel olla sealse tehnoloogia instituudi keemia osakonna juhataja professor K.-A. Hofmann leiutanud gaasi, mis võivat panna seisma mootorid. Nii jäävat sellest gaa-

sist puudutatud tankid otsekohe seisma, ja spetsiaal mürskude abil olla võimalik seda saata ka õhku ning sundida maanduma igat selle mõjuvuse piirkonda sattuvat lennukit.

Uut gaasi, millega Reichswehris tehtud olla rida heade tulemustega katseid, tahetavat nüüd kaitse otstarbeks suuremal määral valmistama hakata.

Professor Hofmannil olla ka, tema enese ütelusel, õnnestunud tekitada kunstlikku udupilve, millega vaenlase lendurite eest varjata võib tervet linna.

ITAALIA. — Raadiofotoga varustatud luurelennukid. Hiljutistel Itaalia õhuanõvritel, millistest võtsid osa 894 lennukit, kasutati uudsusena luurelennukeid, mis olid varustatud raadio seadeldisega ülesvõtete ja krokiide edasiandmiseks. Nii jõudsid Milano kohal tehtud ja sealsamas ilmutatud ülesvõtted „vaenlase“ staapi ilma vähemagi viivitusega.

P.-A. ÜHENDRIIGID. — Salakõnede raadioaparaadid. P.-A. Ühendriiges on hakatud konstrueerima raadio saateaparaate, mis hääle frekventsi moonutatult edasi annavad, muutes madalad kõlad kõrgeiks ja kõrged mada-laiks. Nende aparaatide abil eetrisse saadetaavad kõned kostavad kõrvalistele kuulajale mõttetu sumina; aru saavad neist vaid need, kellele nad määratud on ja kelle kuuldeaparaadid nad täpsalt restoreeritud häälefrekventsidega vastu võtavad.

Möödunud suvel loodi sarnaste aparaatide abil juba üle ookeani, nimelt president Hooveri ja tema Euroopas viibiva rahandusesekretäri hra Melloni vahel.

Joter.

Sõjakirjandust.

POOLA.

„Polska Zbrojna“ 1. XI. 31. avaldab:

Poola sõjaminister esitas Seimile Poola sõjaväelaste (sõdurite) teenistuseseaduse muutmise seaduseelnõu (kava), milles leidub põhjalikumaid muudatusi praegu maksvast seadusest. Muuseas võiks märkida, et eelnõu § 15 näeb ette allohvitseri aastmena ka lipniku aastme. Allohvitserist lipnikuks ülendamine on ettenähtud selleks, et täita rügemendide elukutseliste ohvitseride puudusel vabaksjäänud kohti. Lipnike teenistust kasutatakse väljaõpetamiseks vähem vastutavatel kohtadel. Lipnikuks ülendatakse vanem-allohvitserist, millega tahetakse kätte saada paremate kandidaatide juurevoolu allohvitseride perre.

Sama „Polska Zbrojna“ toob ära ka Poola sõjaministeeriumi 1932—1933. aasta eelarve kava. Maaväele on korralises eelarves ettenähtud 624.120.000 zloty't, erakorralisteks kuludeks 167.850.000 zl.; mereväele — korralisteks kuludeks 20.140.000 zl., erakorralisteks 20.540.000. Kokku sõjaministeeriumi korralisteks ja erakorralisteks kuludeks on ettenähtud 832.650.000 zl. 1931—1932. eelarveaasta peale oli ettenähtud 836.150.000 zl.

„Polska Zbrojna“ 6. XI. 31. kirjeldab sõjaministri korraldust žandarmiväe teenistuskäigust ja kohustest. Žandarmivägi lahkleb regulaarsõjaväest selle pooldest, et tema ülesandeks on abiandmine sõjaväele korra ja distsipliini rikkumisel; sel puhul allub žandarmivägi kohalikule garnisoni komandandile ja teenistust nimetatakse „sõjaväe tsiviilteenistuseks“. Puht tsiviilteenistus seisab abiandmise kohtule ja prokuratuurile ning nimetatakse „kohtupolitsei teenistus“.

„Polska Zbrojna“ 7. XI. 31. vaatleb diplomaatohvitseride korteriolusid. Nagu teada, paigutatakse harilikke riviohvitseri ümber ühest garnisonist teise mitte sagedamini, kui iga neljaviie aasad järele. Hoopis teine on diplomaatohvitseride ümberpaigutamine: neid lastakse teinida ühes garnisonis kaks kuni kolm aastat ja vägagi sageli ainult üks aasta. Enamikus garnisonidest olevat koretriolud päris rasked. Ülekolimine ühest garnisonist teise peab sündima 14 päeva jooksul, mis perekonna inimesele ülepääsemata raskusi sünnitab. Kui vastavad võimud suudavad lahendada nende ohvitseride korterite küsimuse nii, et ülekolimisel vaevelda ei tuleks, siis võiks ka diplomaatohvitser laulda lõbusat sõduri laulu: „Täna siin, homme seal“... lõpetab artikli autor.

K. U.

PRANTSUSMAA.

Revue Militaire Française.
Mai- ja juunikuu — 1931. a.

„9. diviis 1918. a.“ (Kindral Camelin ja major Petitbon.) Episood Maailmasõjast.

„Strateegiline ja taktikaline edu.“ (Kolonel Loizeau.) Arvustades Saksa kõrgemaid väejuhte kui strateegisid, peatub autor nüüd Prantsuse väejuhtide tegevuse juures. Kõigepealt analüüsib autor marssal Foch'i strateegilisi võtteid. Ta teeb seda õige pikalt, pühendades seks käesoleva ajakirja mai- ja juunikuu numbrites kokku 73 lehekülge. Marssal Foch'i tegevust väejuhina Maailmasõjas püüab autor põhjendada marssalilt Kõrgema sõjakooli professorina ülesseatud teesistega. Marssal Foch'i püüe Maailmasõjas oli sundida vaenlast ära kasutama oma varusid, s. o. sõjapidamine n. n. „kuluvuse strateegia“ (la stratégie de l'usure) põhimõtete järele, ja siis ise üle minnes üldisele pealetungile, teha vaenlasega lõpuarve. Seks et sundida vaenlast oma varusid tulde saatma, organiseeris marssal Foch rea hästi ettevalmistatud, ajas ja ruumis kokkukõlastatud lööke — mõju avaldamiseks vaenlase elulise tähtsusega ühendusteedele. Sarnase tegevusmeetodi tagajärjeks oli, et saksa armee kaotas strateegilise tegevuse vabaduse ja oli sunnitud kapituleerima (art. on järg.).

„Vene sõjavägede esimene ülemjuhataja suurvürüst Nikolai Nikolaevič“ (Kindral Danilov). Kindral Danilovi sulest on ilmunud suurem teos vene sõjavägede tegevuse kohta Maailmasõjas. Teos on pühendatud Nikolai Nikolaevičile. Käesolevas kuukirjas on avaldatud tõlkena nimetatud teose kaks esimest peatükki, milles antakse kaunis täielik strateegiline ülevaade vene sõjavägede tegevusest 1914. ja 1915. a. a. Peatudes vene strateegia juures, ütleb autor, et asjata on etteheidete tegemine Vene kõrgemale väejuhatusele, nagu oleksid Vene sõjalised jõud olnud sõjateatril laiali paisatud kindla kavata. Vene strateegia olevat algusest peale olnud seotud liidulepinguga Prantsusmaaga. Jõudude jaotus rinnetel olevat rohkem vastanud olukorra parandamiseks läänerindel kui venelaste endi strateegilistele töökspidamistele. Ka olevat vägede juhtimist takistanud arusaamatused ja intriigid vägede ülemjuhataja staabi ja õeringkondade vahel. Edasi järgneb operatsioonide kirjeldus Ida-Preisimaal ja Galiitziis. (Järgneb.)

„Baiken. 21. juuli 1808. a.“ (Kol. Grasset.) Uurimus prantsuse sõjavägede tegevusest Hispaanias Napoleoni ajajärgul.

„Prestiižist“ (Major de Gaulle). Huvitav psühholoogiline uurimus. Muuseas autor väidab, et prestiiži üheks teguriks on teadmatus. Nii polevat teenril oma härra suhtes, kelle

intiimelu, harjumusi, iseloomu jne., ta hästi tunneb, kuigi suurt prestiiži tunnet. Autor lisab siia kohe juure, et see ei tähendavat seepärast sugugi vajadust eemal hoida alluvatest. Ümberpöörduvalt. Alluvaid võib hingeululiselt mõjutada vaid nendega tihedalt kokku puutudes, jälgides nende tegevust sarnaselt, et igaüks neist võiks end tunda ülemusel äravalituna.

„Briti impeeriumi sõjalised jõud“ (Major Morel). Autor annab kokkuvõtliku ülevaate inglise sõjaväest.

Uudiseid välisriikide sõjavägedest. Mõni aasta tagasi asuti Inglismaal ohvitseride korpuse täiendamisele allohvitseride hulgast. See sündis kahel teel: allohvitseride komandeerimisega kadettide kooli ja nende vahetult ülendamisega ohvitserideks ühes määramisega erilistele ametikohtadele. Nüüd selgub, et sarnane korpuse komplekteerimise viis ei anna soovitud tagajärjesid. Nii oli näiteks:

1928./29. a. 1929./30. a.

Kadettide koolist väljalas-		
tuid	26	29
Vahetult ülendatud . . .	97	51

P. A. Ühendriikides teostasid ratsaväeosad Mehhiko piiril järgmised kiirendatud rännakud: 10. rügement — 920 km, 12. rügement — 985 km ja 5. rügement — 1125 km.

Ratsaväeosi kavatsevad ameeriklased varustada 37 mm suurtükiga 1916. a. mudel — võitlemiseks tankide vastu.

Bibliograafilised andmed.

R. Tck.

SAKSAMAA.

Militär-Wochenblatt nr. 15 — 18. okt. 1931.

Desarmeerimisest. Märkmeid teosele „Rüstung und Abrüstung“, milles olevat toodud ülevaade kõigi riikide sõjavägedest ja sõjanduse seisust. (Sakslaste mõtteid. Versailles'i rahulepingu „ülekohtulikkusest“ Saksa riigikaitse suhtes K.)

Saksamaa relvusolek olevat seletatav vaid prantslaste massiivsuhhoosiga. Anonüüm artikkel, kirjutatud nähtavasti haiglaselt militaristilt.

Rännaku liigendusest lennukite ohu puhul.

Poola — Vene sõda 1920. improviiseeritud armeedega.

Major Kaiser: Vaatlusest suurtele kaugustele.

Reichsheeri elust. Taktikaline ülesanne nr. 1. Olukorra nr. 1 lahendus ja arutus.

Sõjaväelisi teateid. Sõjakirjandust. Mitmesugust. K.

N.-VENE.

Voina i Revoluutsia (Sõda ja Revolutsioon). Üheksas (sept.) raamat 1931.

Kõvendatud küti korpus kohtamiselahingus. Kohtamiselahing võivat teostuda kõige rohkem korpuse raamides. Kohtamiselahing armee ešelonis ei olevat tulevikusõjas mõeldav. Artikkel PU 29 (Välimäärustik 1929) põhimõtete kohaselt analüüsib kohtamiselahingu võimalikku arengut kui manöövri, tule, nii juhti-

Sidol parim
puhastusaine
metallile ja klaasile

Valmistaja: A.-S. Sidol-Company, Tallinn.

mise seisundist 3-mediviisilises korpuses, millele juurde antud rikkalik lennuvägi ja tanke.

Suurtükivägi läbimurdel. Sept. 1915 prantslased Champagne'is 35-km-lisel rindel läbimurdeks panid tegevusse 1100 75 mm kahurit ja 372 rasket toru, seega 1 km peale 57 toru. Tulejõud Maailmasõja kestusel kasvas. Prantslased 1918. a. augustis läbimurdeks Chateau-Thierry—Soisons raioonis 18 km rindele koondasid 40 lennuskadrilli, 375 tanki, 1620 suurtükitoru; peale selle jalavägi oma relvadega.

Tsaariaegne Vene armee püüdis läbi murda peamiselt inimmassiga, kuid 1916. a. XI korpuse Dobronoutsõ küla juures koondas pealöögi suunas 3,5 km rindele 159 suurtükitoru; suurtükiväe ettevalmistus siin kestis 5 tundi 15 min, seega ka venelased Maailmasõjas teatud läbimurretel võisid kulutada määratu hulga laskemoona. RKKA suurtükiväe lahingumäärustik näeb ette manööversõja oludes läbimurdeks 21 toru ühe kilomeetri peale. Artiklis tuuakse arvestused torude vajadusest ja mürskude kulust mitmesugustel lahinguülesannetel, samuti selgitavad skeemid ja tabelid läbimurde teostamisest ja ülemate kohustest selles.

E. I. Reja: Raadioluurest ja telefonikõnede pealtkuulamisest Austro-Ungari sõjaväes 1914—1918. a. sõjas.

Refereeritakse end. Austro-Ungari sõjavägede ülemjuhataja staabi luureosakonna ülema kindralmajor Max Ronge teost „Kriegs und Industrie Spionage“ (Sõja- ja tööstuse salaluure). Selgub, et Austro-Ungari sõjaväes oli hästi ettevalmistatud luureohvitseride kaader igal alal ja et need ohvitserid hästi täitsid oma ülesande sõjas. Kui Austro-Ungari armee siiski ei suutnud püsida samal kõrgusel kui saksa armee, siis mitte teoreetiliste teadmiste ja oskuste puudusel sõjapidamises, vaid sõjaväe üldise nõrga moraali tõttu.

J. Lazarevitsh: Väliõppuste organiseerimisest tsiviil WU Z'ides (sõjakoollides). Vaieluseartikkel õppetöö alal.

E. Tatartshenko toob osas „Välisriikide sõjaväed“ kokkuvõtliku ülevaate välismaa sõjavägede lahingueeskirjade maksvatest vaadetest maavägede ja õhujõudude operatiivses koostöös.

Poola soomusrongidelahing maksvate eeskirjade valgustusel.

Tööstuse mobilisatsiooni ettevalmistuse põhijooni välisriikides.

Vaatluse alla on võetud P.-Ameerika ühendriikide olukord selles küsimuses.

Sõjakirjandus ja bibliograafia.
K.

Valmistaja: A.-S. Sidol-Company, Tallinn.

Bibliograafia.

Carlo Sforza — Tänapäeva Euroopa kujundajad ja kujud (Gestalten und Gestalter des heutigen Europa. Itaalia keelest saksa keelde tõlkinud Hans Reisiger, Berlin, 1931. 434 lhk. 23 pildiga. Hind kr. 15.50. (Kv. st. raamatukogu nr. 20179).

Kõigi poliitiliste probleemide saatus oleneb ajaloost, kuid vormid, milles see areng võtab mõninga aja kestusel teatud kuju, oleneb üksikuist isikuist — riigimeestest. Ajaloolane võib ainult seda kirjeldada, mida riigimees on teostanud, või vähemalt mida see on taotlenud. Ajaloolane ei suuda peaaegu mitte kunagi kirjeldada ehtsalt oma teose kangelase salajasemaid lootusi ja tema sisemist võitlust. Tema kirjeldus on pealiskaudne ja sünnib arhiivides leiduvate surnud dokumentide alusel. Täpsa kirjelduse võib ainult see anda, kes ise kui riigimees on puutunud kokku omasarnastega ja nende psühholoogiat tunneb, nii nagu seda Sforza oma äsja saksakeelses tõlkes ilmunud teoses. Viimane järgneb järgmiselt:

Sissejuhatus.

I. Ühe maailma lõpp: Franz Joseph. Erzherzog Rudolf. Erzherzog Franz Ferdinand. Aehrenthal. Tisza.

II. Mineviku varjud: Keiserinna Eugenie. Lord Curzon.

III. Sõda. — Mõningaid dramaatilisi isikuid: Foch. Cadorna. Diaz. Pius X ja Benedikt XV. Paschitsch. Venizelos.

IV. Demokraatlik Euroopa: Lloyd George. Bonar Law. Balfour. Chamberlain. Poincaré. Millerand. Briand. Giolitti. Bissolati. Belgia kuningas Albert ja kuninganna Elisabeth. Vanderfelde. Krassin. Stambulisky.

V. Demokraatia kriis ja fašismi sünd: Sonnino. D'Annunzio. Mussolini. Pius XI.

VI. Diktaatorid: Lenin. Mustafa Kemal. Pilsudski. Trotzki ja Stalin. Yan-Shi-Kai ja Sun-Yat-Sen.

VI. Lõpptulemused: Kuhu läheb Euroopa? Autokraatia ja demokraatia. Euroopa ja Ameerika.
K. Kr.

Sport.

Oktoobri lõpul asutasid 2. soomrüg. ohvitserid ja üleajateenijad kamini ksk. nr. 142 s. a. põhjal laskespordi ühingud. Mõlemad ühingud avasid oma tegevuse võistluslaskemängudega. Ohvitseride laskespordi ühing korraldas laskemängud püstolitest. Lasti 25 m püstoli normaal-märki kolmelasulisi seerijaid. Seeriade arv piiramata; arvesse võeti kahe parima seeria tagajärg.

Kohtadele tulid ja omandasid auhinde:

1. N.-leitnant Alfred Kukk — 59 silma (võimalikust 60-nest).
2. Leitnant Alfred Johanson — 55.
3. Leitnant August Tars — 55.
4. Leitnant Aleksander Klein — 54.
5. Kaptan Joosep Jakunovits — 54.

Järgnesid teised võistlejad 53, 51, 50, 49 j.n.e. silma.

Esikohale tulnud n.-ltn. Kukk laskis ainult kuus seeriat — 28 (võimalikust küllestkümnest) 26, 27, 29, 27 ja 30.

Leitn. Johanson laskis 12 seeriat — 25, 25, 24, 24, 25, 26, 25, 27, 28, 25, 25, 27.

Samase püsiva tasapinnaga on ka teiste võistlejate tagajärjed. Ühesõnaga — saavutati väga häid tagajärgi 9 mm püstoli kohta.

Üleajateenijate laskespordi ühing korraldas samal ajal võistluse vintpüssidest. Dist. 300 m normaalmärk, kolmelasulised seerijad kõigist põhiasendeist, kusjuures auhinnad olid pandud välja iga asendi parima saavutuse, kui ka kolme asendi kogusaavutuse eest.

Kohtadele tulid ja omandasid auhinde:

1. Lamades käelt: — v. a. o. Puudersell — 57 silma, n. a. o. Pukk — 53, n. a. o. Voolas — 50 s., võimalikust kuuestkümnest.
2. Põlvelt: — v. a. o. Puudersell — 56, n. a. o. Oinas — 52, ja v. a. o. Hausenberg — 49 silma.
4. Püsti: — n. a. o. Hausenberg — 50, v. a. o. Puudersell — 45, n. a. o. Sepp — 40 silma.

Üldsilmade summas: 1. v. a. o. Puudersell — 158, (võimalik 180); 2) n. a. o. Hausenberg 148, 3) n. a. o. Oinas 133 silma.

Tagajärjed head, iseäranis v. a. o. Puuderselli omad ja n. a. o. Hausenbergi saavutus püsti asendist.

Mõlemil võistlusel oli mängukaardi hinnaks (üks kolmelasuline seeria) 10 senti.

Ohvitserid tarvitasid ära 375 kaarti, üleajateenijad sama palju. Võistluskaartite müügist tulnud summadest muretseti auhinnad.

Võistlusmäng kui uudis küttis kõik võistlejad tuliseks, näit. viimase 10 min. jooksul tarvitati püstolist laskmisel ära veel 25 võistluskaarti.

A. R—k.

Valmistaja: A.-S. Sidol-Company, Tallinn.

SISUSTIK: -ska. Poola Vabariigi viimased viis aastat 1926—1931. — Ed. Laaman. Landesradist Landeswehrini. — V. Riiberg. Vastupanusõlmedest. — -nja. Poola reservohvitserkond. — -ska. Poola sõjaväe traditsioonidest. — Öhu- ja gaasikaitse alalt. — Taktika alalt. — -n. Reservlaste kordamisõppustest 4. suurtükiväe grupis. — -nk- Ohvitseride palgaoludest meie naaberriikides. — N. Kaitsevälaliste toitlustamisest. — F. S. Neljandad üleriiklikud ratsavõistlused j. m.

Vastutav toimetaja kolonel A. TRAKSMANN. Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Toompeal, Toomkooli tän. 7.

Tähtsaid uuendusi elukindlustuse alal.

Viimaseil aastail elukindlustus on näidanud meie kodumaal hoogsat tõusu. Iga aasta sõlmitakse tuhandeid uusi elukindlustuse lepinguid. Ühes elukindlustuse levinemisega suuremad ja edasipüüdjamaad seltsid loovad kindlustatuile ikka uusi ja suuremaid soodustusi. Viimasel ajal selles sihis on viidud läbi terve rida laiaulatuslikke uuendusi. Eriti suure tähtsuse omavad EESTI LLOYD'i äsjased paljutootavad uuendused elukindlustuse põhialustes.

Lihtsalt ja selgelt väljendatud EESTI LLOYD'i uued poliisitingimused sisaldavad terve rea uusi ja moodsaid soodustusi. Kindlustatu töövõime kaotusega lõpevad preemiamaksud iga kindlustuse juures ühegi lisamaksuta. Pärast kolme aastapreemia tasumist edaspidi preemiamaksu katkestamise puhul kindlustus jääb ikkagi jõusse täies summas, niikaua kui kindlustusele kogunenud kapitalist jätkub. Riigivastase mässu mahasurumisest osavõtu korral jääb seltsi maksukohustus püsima. Peale nende soodustuste uued tingimused sisaldavad ka palju teisi uusi hüvesid. Ühe sõnaga uued tingimused ei jäta kindlustatule enam midagi soovida.

Veel olulisemaks uuenduseks tuleb lugeda EESTI LLOYD'i alandatud preemiamääre. Uued preemiad on tunduvalt madalamad seni-seist preemiaist ja mõnes osas ulatuvad isegi välistama suurseltside preemiamäärade tasemeni. Kõrgemate kindlustussummade puhul on nähtud

ette veel preemiaalandused. Nende preemiate alusel elukindlustamine on võimalik ka minimaalses sissetulekuga inimesil.

Väga huvitavad on EESTI LLOYD'i uued kindlustusviisid. Eriti omapärane on segakindlustuse erivorm. Uue dividendi arvestamise moodusega on saavutatud võrratult madal preemia, mille tõttu see kindlustusviis on sobivamaid tänapäeva oludes. Laste hooldamise kindlustused on arendatud täiuslikeks. Kindlustusviiside valik on nüüd küllalt rikkalik, nii et igaüks võib leida enda oludele täiesti sobiva.

On mindud isegi veel kaugemale. Kindlustuskaitse võimaldamise kõrval edendatakse juba ka meil kindlustatute tervishoidu välismaa suuremate seltside eeskujul. Nii võimaldab EESTI LLOYD oma kindlustatuile tasuta perioodilise arstliku nõuande. Kindlustatuil, kelle kindlustussumma on vähemalt 2000 krooni, on õigus hiljemalt iga kolme aasta järele lasta ennast vabalt valitud arsti poolt järele vaadata ja nõu anda. Järelevaatuse tulemused jäävad ainult arsti ja kindlustatu teada. Arstlik nõuanne annab elukindlustusele hoopis laiema sisu ja omab suure tähtsuse ka üldises rahva tervishoius.

Need laiaulatuslikud uuendused tähendavad määratu suurt edusammu ja töötavad anda suuremat hoogu elukindlustuse kiirele levinemisele meie kodumaal.

Toimetus ja talitus Toompeal, Toomkooli tän. 7. Kõnetr.: Sõjaväe 163.

A.-S. „ÜHISELU“ trükk, Tallinn, Pikk tän. nr. 42.

Üle Tallinna suurim valik konserve.

Eriti kaitsevæelastele!

Hanepraad kapsastega
Kanapoeg, praetud
Boršč-supp
Kasseli Ripsper

*Autosõitudel, jahil, laagris soojendate
karpi ainult 15—20 min. ja ülimaitsev
toit on valmis.*

V. DEMIN

Viru tän. 1. Telefon 455-04.

Aiavilja- ja konservitööstus

E. BEHR

(asutatud 1894. a.)

Tallinn, Kadaka t. 2, tel. 435-51.

Telegr. aadr. „Konservbehr“.

Eriala:

Tallinna kilud

*Peale selle valmistatakse
ka teisi kalakonserve, nagu
sprotte õlis, tomatis jne.
ning aiaviljakonserve.*

**Mugava ja
tugeva mööbli**

ostate ja tellite

Narva mnt. 31

**ED. DONALD'i
mööbliärist ja tööstusest.**

Töö valmistatakse alati omaniku
järelvaatuse all, seega ka töö
korralik.

Palun mööblitarvitajaid isikli-
kult veendumiseks sisse astuda

**Narva m. 31, Ed. Donald'i
mööbliärisse.**

Café

Heinmann

Tallinn, Pikk t. 11. Tel. 432-46.

Mugavam ja soliidsem koos-
viibimise koht pealinnas.

Äri on avatud kella 9—23
igapäev (ka pühapäeviti).

M U U S I K A (kontserttrio)
kella 17—23.

M a i t s v a d ained. Korralik
teenimine.

Sähelepanu!

Igal laupäeval ja pühapäeval kella
1¹/₂10—1¹/₂12 õhtul

perekondlik tantsuõhtu.

Mängib jazz.

Hind 40 senti.

UUED PABEROSSID

KOLUMBUS

on kõigil suus, sest

KOLUMBUS

on I sordi pabeross, millisele
ootas suitsetaja juba ammu.

KOLUMBUS

on valmistatud 1930. aasta
lõikuse lõunamaade tubakate
hästiõnnestunud segust.

KOLUMBUS

on vaatamata ta kõrgele kva-
liteedile — odav.

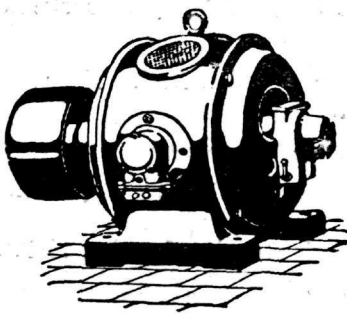
A-S. Sirena.

Taimevõitehas
„Eesti Kokovar“

Tallinnas, Volta t. 3. Tel. nr. nr. 439-53 ja 441-96.

Ostke ainult kõrges headuses
taimevõid „ASTA“

Elektrotehnika-büroo W. ENGEL

Tallinnas, Pikk tän. 45. Kõnetr. 444-53.

**Elektri-mootorid,
armatuurid,
lambid**

ja igasugu elektri- ja raadiotarbed.

Elektrivalgustuse ja -jõu sisseseade tööd ja jõuasjanduse
sisseseadmised.